

tv-15 naš TOVARIŠ

Št. 22
4. junija 1987
Leto XXV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Grosupeljska občina oživlja tradicije NOB

Ozemlje sedanje grosupeljske občine je bilo prizorišče mnogih dogodkov in bojev, ki so pomembno vplivali na razvoj vsakega slovenskega narodnoosvobodilnega boja in revolucije. Že leta 1941 sta tod delovala Grosupeljska partizanska četa in 2. partizanski bataljon, ki je pod poveljstvom Franca Rozmana Staneta bojeval srđite boje na Tisju, nad Primskovem in še marsikje.

Letos grosupeljska občina – in z njo seveda vsa Slovenija – proslavlja 45-letnico ustanovitve 2. grupe odredov, ki je po otvoritvenih slavnih zmagah na Jančah konec maja in na Muljavi v začetku junja 1942 nastopila svoj legendarni žrtveni pohod prek Notranske, Gorenjske in Koroške na Štajersko. Občina hkrati proslavlja 45-letnico ustanovitve SNOUB Ivan Cankar in ustanovitve grosupeljsko-stiškega okrožja OF.

Poseben pomen daje tem proslavljanjem vednost, da sovpadajo s 50-letnico prihoda Josipa Broza Tita na čelo KPJ in s 50-letnico ustanovnega kongresa KPS na Čebinah.

Osrednja slovesnost bo 7. junija v Znojilah

V vasi Znojile blizu Krke bo v nedeljo, 7. junija, ob 11.30 spomin-ska proslava, na kateri bo govoril predsednik RO ZZB NOV Slovenije Božidar Gorjan. V kulturnem programu bodo sodelovali združeni pevski zbori občine Grosuplje in vojaški orkester Ljubljana pod vodstvom dirigentov Roberta Ivanoviča in Radovana Gobca. Na slovesnosti bodo podelili plakete in priznanja.

Pred tem množičnim srečanjem bodo istega dne še druge slovesnosti. Zjutraj ob osmih se bo na ploščadi OF v Ivančni Gorici začel tradicionalni, letos že deveti pohod po poteh 2. grupe odredov. Domala istočasno bodo na Krki postavili temeljni kamen za gradnjo družbenega

doma, ob 9.30 pa bodo v Znojilah odkrili spominsko ploščo v priznanje za požrtvovalno sodelovanje te partizanske vasi v NOB.

V partizanskih Znojilah pri Krki bomo slavnostno proslavili 45-letnico formiranja 2. grupe odredov, 45-letnico uspešne obrambe prvega osvobodilnega ozemlja po muljavski bitki in 45-letnico ustanovitve Udarne brigade Ivana Cankarja.

Te in druge prireditve pa ne bodo samo spominsko obujanje veličastnih dogodkov NOB, marveč bodo, kot je nedavno tega zapisal muljavski partizan Metod Jurčič, »poudarile vrednote NOB in tako dale odgovor vsem mračnim silam, ki se trudijo izničiti partizanski boj in velike pridobitve naše revolucije ter enačiti resnične borce s sodelavci okupatorjev in narodnimi izdajalci«.

Teden tradicij v dobrepoljski dolini

V dneh od 24. do 31. maja so proslavljali tudi v bližnji grosupeljski sosesčini – v dobrepoljski dolini. Priredili so že svoj 13. teden tradicij NOB. Kakor vedno, so se lotili praznovanja dejavno, s prireditvami, ki zajemajo v prvi vrsti mladino: tej hočejo posredovati vrednote, zglede in duha narodnoosvobodilnega boja.

Tako so v Predstrugah organizirali običajni turnir v streljanju z vojaško puško za pokal narodnega heroja Jožeta Kadunca-Ibra. V osnovnih šolah 1. SPUB Toneta Tomšiča v Dobrepoljah, Zahodno dolenjskega odreda v Kompoljah in 18. divizije v Ponikvah so priredili športne igre ter srečanja in skupne pohode z borci enot, po katerih so imenovane šole. Na slavnostnih sejah KS v Vidmu Dobropolje in Ponikvah so podelili

priznanja heroja Kadunca in plakete likovnega umetnika Toneta Kralja. Za pokal 45.letnice ustanovitve prvih slovenskih brigad so priredili v Ponikvah rokometni turnir. Mlade je zelo pritegnil pohod Ilova gora-Jauhe, na katerem so jim stari borci pripovedovali o bojih Cankarjeve brigade in drugih partizanskih doživljajih.

Razen omenjenih je bila še cela vrsta kulturnih, športnih in družabnih prireditev, ki so zajele množice mladih. Na nedeljski zaključni slovesnosti so sodelovali tudi nekdanji partizani, vojaki iz ljubljanske vojašnice Boris Kidrič in številni domači kulturni ansambli.

Z. K.

Odbora skupnosti borcev 2. grupe odredov in Udarne brigade Ivana Cankarja ter skupščine občine in družbenopolitične organizacije Grosuplje vas vabijo v nedeljo, 7. junija, v Znojile, kjer se bo program dogajanja začel ob 8. uri s pohodom po poteh 2. grupe odredov, se nadaljeval ob 9.30 z odkritjem spominske plošče partizanskim Znojilam, dosegel vrh ob 11.30 z osrednjo slovesnostjo na planjavi med lovskim domom in se iztekla s tovariškim srečanjem borcev in aktivistov s prebivalstvom. Z železniške in avtobusne postaje v Ivančni Gorici bodo v Znojile vozili avtobusi.

★

Odbor pohoda po poteh II. grupe odredov NOV in POS pri krajevni konferenci SZDL Ivančna Gorica vabi delovne ljudi, občane in mladino, da se v nedeljo, dne 7. junija 1987 v čim večjem številu udeležijo tradicionalnega 9. pohoda Po poteh II. grupe odredov NOV in POS. Začetek množičnega in tekmovalnega pohoda je ob 8. uri na ploščadi OF v Ivančni Gorici.

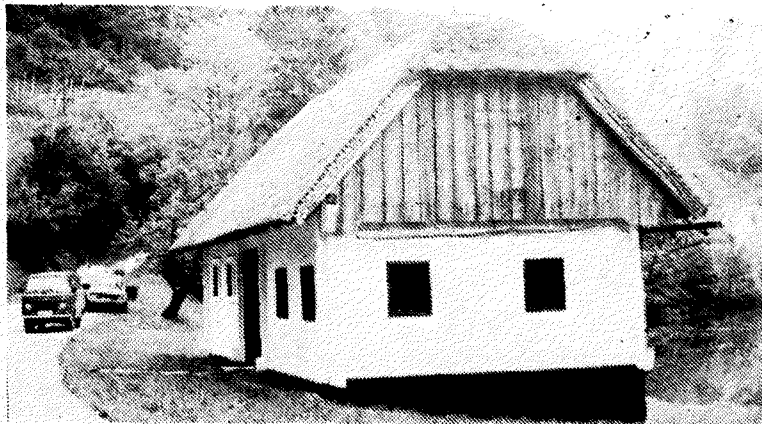
Odbor pohoda

Trebče

Dolina Titove mladosti se mora odpreti navzven

Spominski park Trebče je od nedavna bogatejši še za eno pridobitev: v nekdanji, sedaj popolnoma restavrirani hišici Titove tete Ane Kolar, kamor se je pokojni predsednik vselej rad vračal in kjer je snoval številne pomembne odločitve, so odprli muzejsko zbirko »Tito v Sloveniji« ali bolje Tito na Trebčah. Gre za zbirko, v kateri so predstavljeni dokumenti o delovanju Josipa Broza Tita v delavskem gibanju in seveda o njegovem deležu pri krepitvi Zveze komunistov v letih tik pred vojno ter za fotografske dokumente in drugo gradivo, ki se nanašajo zgolj na Titovo dejavnost na Trebčah v omenjenem obdobju.

Razstava, pripravili so jo sodelavci ljubljanskega muzeja revolucije, je postavljena v sicer staro okolje Titove tete Ane po docela sodobnih načelih muzealstva in pomeni poleg nekdanje razstave, senika in Javerskove doma-

čije celovit prikaz življenja in dela pokojnega predsednika takorekoč od mladih nog naprej. K temu prištejmo še zbirko NOB na Kozjanskem na obnovljenem podstreškem gradu, kjer tudi te dni ne počivajo z delom. Na ta način – ob še nekaj novostih, ki jih predvideva uprava Spominskega parka Trebče, ali kakor vse bolj pogosto imenujejo dolinico ob Bistrici domačini, kraj Titove mladosti – bo park zagotovo pritegnil številne obiskovalce, ki jih že sedaj ni malo. Nedavna razstava pa je hkrati pomemben prispevek k praznovanju petdesetletnice prihoda Josipa Broza-Tita na čelo komunistične partije, ki ji je s svojim delom in brezkompromisnim bojem zagotovo vtisnil močan in neizbrisljiv pečat.

Le nekaj dni pred praznično otvoritvijo razstave v hišici Titove tete Ane Kolar je uprava spominskega parka Trebče organizirala tiskovno konferenco – med drugimi gosti se je je udeležila tudi članica sveta federacije Lidija Šentjurs – je sicer nakazala vrsto problemov, vendar se je bistvenih težav komaj dotaknila. Kaj malo je bilo povedanega o povezavi parka z bližnjim Kumrovcem, četudi je Lidija Šentjursčeva povedala, da je prav Tito predlagal, da se poveže kraje njegove mladosti z obeh strani Sotle, saj to tudi naposled je celota, ki je ni moč umetno razdrobiti. Skoraj nič ni bilo rečenega o popestritvi turistične ponudbe, še manj o odpiranju parka navzven, ki bi ga po desetih letih obstoja morala ožja in širša domovina prav gotovo nekoliko bolj poznati.

O Titovem življenju in delu je predstavnikom časopisnih in radijskih hiš spregovoril predsednik zgodovinske komisije pri CK ZKS Ivan Križnar, ki je zlasti podrobno orisal prav njegovo življenje in delovanje v okolju, kjer so živeli njegovi sorodniki in – seveda – mati, ki jo je imel zelo rad in katere izguba ga je izredno bolela.

Seveda je udeležence tiskovne konference na Trebčah zamikal tudi podsredski grad, kjer so si ogledali privlačno razstavo NOB na Kozjanskem.

Milenko Strašek

Ob 41. športnem prvenstvu Ljubljanskega armadnega območja

Lepi športni boji in številna nova prijateljstva

Športna igrišča v Kranju, kjer je konec prejšnjega tedna potekalo enainštirideseto športno prvenstvo Ljubljanskega armadnega območja, so spet bolj prazna. Toda vsi udeleženci te prireditve so bogatejši za veliko novih spoznanj in tovarištev. Tako kot vsaka športna prireditev ima tudi kranjsko prvenstvo svoje junake in tiste, ki se ga bodo spominjali z nekoliko grenkobe.

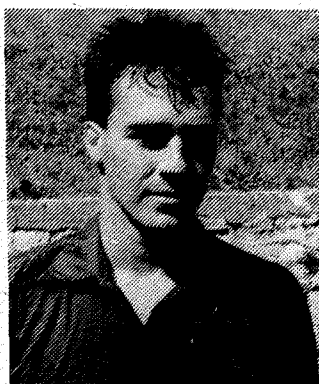
Po zagrizenih bojih v plavanju, streljanju, vojaškem mnogoboju, rokometu, košarki, odbojki in atletiki je bila najboljša ekipa Postojne, nato pa so se ekipe uvrstile ta-

ko: Kranj, Maribor, Vrhnika, Ljubljana in Graničar.

Najbolj privlačna za gledalce in hkrati najbolj naporna panoga na armadnih prvenstvih je vojaški mnogoboj. Tekmovalci morajo pokazati veliko dobre telesne pripravljenosti, spretnosti in vzdržljivosti. Kljub temu, da so vojaki zelo mladi in telesno dobro pripravljeni, kar je posledica rednega dela pri urjenju in tudi pri številnih športnih dejavnostih, so starešine še vedno boljje uvrščeni. Vzrok je v tem, da so za to panogo potrebne precejšnje izkušnje, ki pa si jih vojaki ne morejo pridobiti v nekaj mesecih, ko služijo voja-

ški rok. Ob stezi, kjer so bile postavljene vojaške ovire, smo se pogovarjali z enim izmed tekmovalcev. To je bil Momčilo Mijović iz ekipe Ljubljane, sicer pa doma iz Titograda. Ni bil preveč zadovoljen s svojim rezultatom, ki ga je dosegel. »Na tekmovalstvu v naši garniziji sem dosegel precej boljši rezultat. Priznati moram, da nisem bil dovolj dobro telesno pripravljen in mi je zmanjkalo moči. V štirinajstih dnevih smo namreč imeli tri tekmovalnja v vojaškem mnogoboju, in sicer na ravni naše enote, v garniziji in zdaj tu, v Kranju. Starešine, ki so bolj izkušeni, so znali pravilno razporediti svoje moči. Ker sem v tehničnih službah, kjer nimamo toliko priložnosti za športno udejstvovanje, sem nekoliko slabše telesno pripravljen. Sicer pa se v civilnem življenju aktivno ukvarjam z namiznim tenisom.«

Na kranjskem bazenu, kjer so potekala tekmovalnja v plavanju, pa je veljalo največ pozornosti predvsem štafetnemu plavanju v obleki in s puško na rami. V združeni ekipi Vrhnike in Novega mesta je plaval tudi Gordan Radić iz Splita: »Plavalni del naše ekipe se je zbral v Novem mestu nekaj dni pred začetkom prvenstva. Deset dni smo vsak dan dvakrat hodili plavat v Dolenjske Topolice.

Gordan Radić

Tam smo se privajali na plavanje v obleki in s puško na ramah. Za to plavanje ni potrebna nobena posebna tehnika, samo veliko več moči potrebuješ kot pri normalnem plavanju. Sam sem na prvenstvu plaval bolje kot na treningih, naša ekipa pa se je uvrstila slabše, kot smo pričakovali. V plavalni ekipi je nekaj fantov, ki smo se s plavanjem ukvarjali že prej in tudi aktivno trenirali in igrali vaterpolo, nekaj pa je takšnih, ki so prvič plaval v tekmovalnih progah. Sam sem treniral plavanje in vaterpolo v splitskem Jadranu in to nameravam tudi potem, ko pridem iz JLA«.

Na strelišču na Crngrobu pa so potekala strelska tekmovalnja s polavtomatsko in avto-

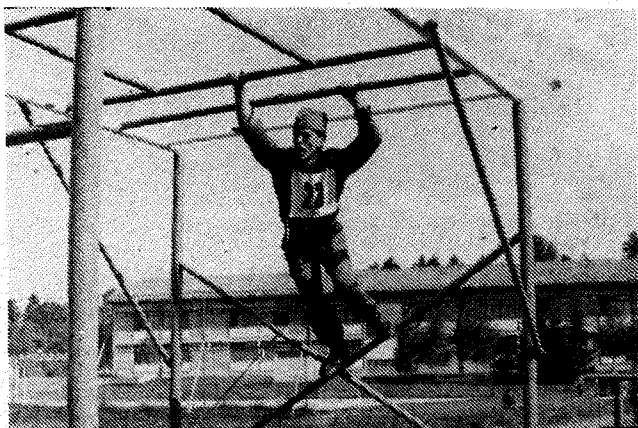
matško puško. Med tekmovalci z avtomatsko puško je bil Kranja in sklenili nova prijateljstva. Spoznali so precej vrstnikov iz ekipe Postojne. »Na prvenstvo se je naša strelska ekipa pripravljala dobrih petnajst dni. Večinoma so potekale priprave zunaj delovnega časa. Seveda ekipe nismo izbrali kar tako, ampak so se začela izbirna tekmovalnja že na ravni čete. Z rezultatom sem kar zadovoljen, saj je približno takšen, kot sem jih dosegal na treningih. Strelšče mi je odgovarjalo in se mi zdi primerno, saj sem tekmoval že na drugih, ki pa so bila nekoliko slabša.«

Vsi vojaki, s katerimi smo se pogovarjali, so nam zatrdili, da so zelo zadovoljni, ker so prišli v Kranj. V nekaj dneh, ko so bili tam, so spoznali nekatere zanimivosti o gospodarskem in kulturnem življenju tega dela naše domovine in njegovih revolucionarnih tradicijah.

Spoznali so precej vrstnikov iz ekipe Postojne. »Na prvenstvo se je naša strelska ekipa pripravljala dobrih petnajst dni. Večinoma so potekale priprave zunaj delovnega časa. Seveda ekipe nismo izbrali kar tako, ampak so se začela izbirna tekmovalnja že na ravni čete. Z rezultatom sem kar zadovoljen, saj je približno takšen, kot sem jih dosegal na treningih. Strelšče mi je odgovarjalo in se mi zdi primerno, saj sem tekmoval že na drugih, ki pa so bila nekoliko slabša.«

Ob pisanju o športnem prvenstvu Ljubljanskega armadnega območja v Kranju pa ne moremo mimo prispevka tamkajšnjega združenega dela in družbenopolitičnih organizacij in skupnosti. Te so naredile veliko, da je tekmovalstvo uspelo. Sklenimo ta zapis z mislijo poveljnika Ljubljanskega armadnega območja generalpodpolkovnika Svetozarja Višnjica, ki jo je izrekel ob slavnostnem zaključku prvenstva: »Morala in športni duh sta bila na izredni višini, čutiti ju je bilo pri vseh tekmovalcih, v vseh disciplinah. To je rezultat skupnega sistema izobraževanja v armadi, ki je zasnovana na interesu delovnega človeka, da gradi novo socialistično in samoupravno družbo, po svojih možnostih in potrebah.«

B. K.

Momčilo Mijović med premagovanjem ovire

Miloš Zec na ognjeni črti

Ob problemski konferenci SZDL Ekologija, energija, varčevanje

Ne gre za neko dolino – za nas gre!

Če je nedavna problemska ekološka konferenca socialistične zveze že na prvi pogled prinesla kaj novega, je to prav gotovo dejstvo, da so delegati v silni potrebi, želji in po navodilih baze, bili bitko s časom in mikrofoni. Po trije naenkrat so vstali in hiteli na govorniški oder. To je dobro znamenje! Vsakdo je čutil dolžnost, da pove tisto bistveno, kar tare ljudi in okolje njegovega ožjega kraja. Res je, da je bilo vmes tudi nekaj splošnejših lamentacij o varstvu narave, vendar so bile slednje v izra-

veščanje vsakega med nami – med petimi in stotim letom starosti.

Znano je, da se je v zadnjih nekaj letih izredno hitro poslabšal zrak v Mariboru, medtem ko so klici glasov ljudstva že rodili prve sado-ve izboljšanja v Celju in Kranju. Med kompleksno onesnaženimi območji pa ostaja rdeča luč in prižgana sirena za kraje v bližini koroških rudnikov, če bolj pa za kraje v Šaleški dolini in trboveljsko-zasavskem predelu.

Kako »mehko« bomo pristali v realnosti, je odvisno

leta 1992. Strokovnjaki so dokazovali, da z dosedaj pritekajočimi finančnimi sredstvi in dinamiko potovanja del ta datum niti približno ni uresničljiv. Gozdarji so opozarjali na dogajanje v gozdovih, ki so že v zadnjem stadiju propadanja, k temu so dodali podiranje naravnega živalskega ravnovesja, zdravniki (zlasti ostro je na problem opozarjal dr. Mis), pa so povedali, da se umrljivost dojenčkov v velenjski občini v zadnjih letih viša. Tega podatka najbrže ne moremo pripisati naključju!

Skoraj toliko časa, kolikor so ga razpravljali porabili za nadrobno dokazovanje, da je za marsikaj v Šaleški dolini že prepozno, so odmerili tudi Žirovskemu vrhu in dokazovanju (predstavnik prebivalstva) ter protidokazovanju (predstavnik rudnika), temu, kako se določeni podatki berejo, kaj je od takojšnjega sevanja nevarno in kaj ne, pa tudi temeljitejšim razmišljanjem ali bi ta rudnik v daljni prihodnosti morali zapreti ali pa – kot zahtevajo predstavniki prebivalstva škofjeloškega območja, zlasti pa obeh dolin ob Sori – takoj zapreti.

Resumée? O šoštanjskem primeru so na problemski konferenci menili, da je zanj do zgraditve čistilnih naprav edina rešitev, da vsaj v koncih zmanjšajo proizvodnjo električne energije. Ob drugih podobnih problemih ni bilo tako konkretnih »sprot-nih« predlogov za reševanje položaja, čeprav je marsikateremu razpravljalcu vsaj za kanček odleglo ob tem, da so ga v tako širokem krogu poslušalstva enkrat temeljito poslušali in vzeli razpravo za podlago nadaljnjemu samoupravnemu postopku.

Tokratni zapis na končanju s se eno grenko kapljo: istega dne, ko se je v slovenski Skupščini trlo naravovarstveno razgretih in zagre-tih delegatov SZDL, nas je na Delovi strani kronike pričakal zapis o spuščanju prahu in SO₂ v zrak – iz škofjeloške Termike. Za nadaljevanje gospodarskega prestopka onesnaževanja okolja je na DO kranjsko temeljno sodišče obsodilo na 500.000 dinarjev kazni. Ali res psi samo lajajo in je na ta način tudi karavana zapisana poginu? Ne, tokratna problemska konferenca obeta korenitejšo spremembo. Pričakujemo konkretne akcije – za začetek na primer – v Šoštanju.

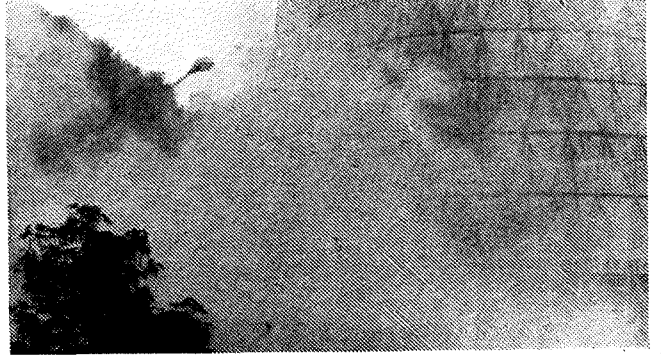
B. Ž. J.

Askarela ne omenja nihče

Termoelektrarni Šoštanj je za redno obratovanje potrebna tudi kemična snov askarela, s katero si pomagamo pri hlajenju energetskih transformatorjev. V tekočem stanju ta snov ni posebej nevarna, razen če pride v podtalnico. Toda zelo nevarna postane, če začne izhlapevati in če se iz nje začne razvijati strupen plin. Za izhlapevanje pa ni potrebna visoka vročina, ampak le dobrih devetdeset stopinj Celzija. Takšno vročino pa lahko povzroči že manjši požar.

V Šoštanju pa nimajo le askarela, ki ga potrebujejo v proizvodnji, ampak imajo v posebnem skladišču tudi askarel, ki je že odslužil svoje. Problem z njim je, da se ga skoraj ne da uničiti. Na svetu je samo ena družba, in sicer v Belgiji, ki ta askarel uničuje na posebni ladji, toda predstavnikom šoštanj-ske elektrarne še ni uspelo vzpostaviti stikov s to družbo.

Precej črnogleda je napoved, da bi lahko nesreča, (ali

Šoštanj. Drevesa umirajo stoje.

(foto: B. K.)

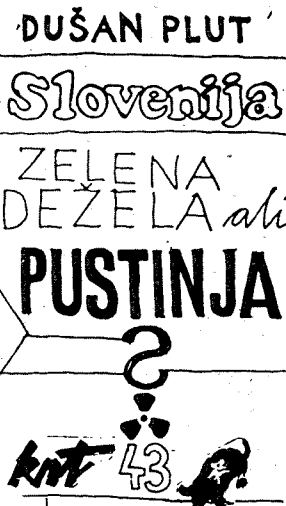
pa kaj drugega) povzročila izhlapevanje askarela, torej veliko katastrofo v vsej Šaleški dolini, katere posledice še niso povsem znane. Kljub temu, da v elektrarni in občini vedo za to nevarnost, pa še niso določili prostora, kamor bi umaknili skladišče z askarelom, če bi prišlo do nesreče ali pa še česa hujšega.

V svetu askarel že nadomeščajo z drugimi kemikalijami, predvsem s silikonskimi olji. O tem bo prav gotovo treba razmišljati tudi v vseh

naših termoelektrarnah in tako preprečiti, da bi izhlapevanje askarela povzročilo smrt več tisoč ljudi. Toda če bomo to kemikalijo umaknili in jo v proizvodnji nadomestili z drugo, ostaja odprto vprašanje, kako se znebiti askarela, ki bo uskladiščen še vedno ostal potencialna nevarnost, ne samo za delavce v termoelektrarnah, ampak tudi za številne okoliške prebivalce in še za koga drugega.

B. K.

KNJIGE O PROPADANJU OKOLJA SO V SLOVENIJI SKORAJ TAKO REDKE KOT EKOLOŠKE DEMONSTRACIJE ALI PA ČISTILNE NAPRAVE. ČEPRAV VSE TO JE KAKO POTREBUJEMO. DUŠAN PLUT, SODELAVEC ODDELKA ZA GEOGRAFIJO LJUBLJANSKE FILOZOFSKE FAKULTETE JE EDEN REDKIH RAZISKOVALCEV, KI SE NA SLOVENSKEM DLJE ČASA SISTEMATIČNO UKVARJAJO S PROBLEMATIKO OKOLJA. PRICUJOČA KNJIGA PREDSTAVLJA SINTEZO NJEGOVEGA VEČ KOT DESETELETNEGA DELA. VNJEJ AVTOR S POMOČJO ŠTEVILNIH TABEL, GRAFIKONOV IN SINTEČNIH KART PRIKAŽE STOPANJE OBSEG DEGRADACIJE OKOLJA V SLOVENIJI. TAKO NAVAJA PODATKE O ONESNAŽENOSTI OZRAČJA IN VODA, PIŠE O PROPADANJU OKOLJA, GOZDOV IN O BELI KRAJINI, KI JO IMENUJE »ZIBELKA PCB-JA«.

Letak, ki so ga delili na konferenci, vabi pa k nakupu ekološke knjige dr. Dušana Pluta.

ziti manjšini in smo si novinarji spriči intenzivnosti dela ves dan privoščili komaj nekaj minut za kavo med opoldanskim odmorom.

Če tokrat »iztisnemo« iz ožjih ekoloških razprav samo tiste, ki so se zdele najbolj vpajoče, potem moramo pač še enkrat našeti vse tisto, o čemer smo vas v naših ekoloških zapisih že obveščali: da imamo v Sloveniji že kar dolgo lestvico ogroženih krajev, kjer se onesnaževanje odvija tako intenzivno, da človekovega zdravja in življenja ne ogroža več le prikrito (in neproučeno), ampak se to dogaja že povsem očitno, v dimnih oblakih, v strupenih vodah, v umirajočem gozdu in – s prvimi, alarmanantnimi statističnimi podatki o zdravju prebivalstva, mrtvorodnosti, obolevnosti majhnih otrok... To pa niso več pravljice o ekologiji in zdi se, da bomo morali na nek način omečiti tudi tiste zadnje trdovratne, ki menijo, da je ekologija tema za »posebne časopise«, da ni stvar vesti in da je odveč oza-

od tega, kako bomo ta hip (ne jutri in ne v dolgoročnem planu razvoja) razmislili in kako ukrepali s takimi objekti, kot sta trboveljska in šoštanj-ska termoelektrarna.

Peter Gregorc je v svojem energetskem referatu na problemski konferenci dejal, da bodo morale črna metalurgija, barvna metalurgija, bazična kemija, proizvodnja gradbenih materialov in proizvodnja papirja prenesti realno ceno energije ali pa svoje proizvodne programe prestrukturirati. V vsakem investicijskem programu je najprej treba oceniti uporabo energije po realnih cenah in tudi vpliv, ki ga bo imela investicija na okolje... Tako govorijo že dlje časa vsi, ki jim je jasno, da bi pomenilo vsako drugačno razmišljanje le odlaganje bremena in njegovo dodatno kopičenje. Toda to je en pogled. Kaj pa s tistimi, ki se že dušijo?

Velenjski, šoštanj-ski, njihovi gozdarski, socialni in drugi delavci so na konferenci zahtevali: čistilno napravo za termoelektrarno do

Poskus balance

Kot član pripravljalnega odbora problemske konference težko vzpostavim določeno mero distance do same konference, da bi si lahko ustvaril kolikor toliko neobremenjen vtis o dogajanju pred in na njej sami. Nedvomno je bilo v priprave vloženo veliko truda in dela, kar je razvidno tudi iz samega zaključnega dokumenta.

Konferenca je za Slovenijo sprejela nekatere naravnost zgodovinske zaključke:

– zahteva po mehki varianti energetskega in družbenega razvoja;

– moratorij do leta 2000 na odločitve o gradnji jedrskih elektrarn (sprejet z aplavzom);

– zahteva po reviziji že sprejetih družbenih planov in s tem kategoričen NE sedanjim trendom energetskega razvoja in ekološkega uničujočega razvoja;

– opozorila, kateri del slovenske industrije ne bo ali bo zelo težko prenesel realno ceno energije, ki bo vsebovala tudi ekološke stroške njene proizvodnje (črna in barvna metalurgija, predelava lesa in celuloze, industrija gradbenega materiala in še nekatere industrijske panoge).

Pravo težo pa zaključkom daje nekajmesečna izredno široka in demokratična razprava, ki ni bila vodena (dirigirana) iz nekega republiškega centra in v katero se je samoiniciativno vključil cel niz gospodarskih organizacij, društev in družbenih or-

ganizacij ter posameznikov. Zato je toliko pomembnejša plebiscitarna podpora, ki jo je javna razprava že vnaprej izrekala glavnim sklepom, ki so bili sprejeti na problemski konferenci. Mimo tega dejstva ne more ne slovenska skupščina, ne njen izvršni svet, družbenopolitične organizacije in gospodarske ter raziskovalne organizacije. Z neupoštevanjem ali celo ignoriranjem teh sklepov se v skrajnem postavi pod vprašaj legitimnost prej naštetih subjektov.

Na sami konferenci, kot tudi na posvetu strokovnjakov v Bohinju, ki je zaključil prvi del javne razprave in izobilnoval ogroditve programskega dokumenta konference, so bili najbolj polemični obdrskem programu. V Bohinju je dobljen del sodelujočih poskušal z dobro znanimi argumenti (JE kot tehnološka šansa, nenevarne, ekološko čiste, nujne...) zavreči dotedanje rezultate javne razprave, ki se je plebiscitarno opredelila proti gradnji novih JE v Sloveniji in Jugoslaviji. Na konferenci pa predlagani moratorij ni bil več sporen (oziroma ni bilo nikogar, ki bi javno postavil dvom v upravičenost odloga morebitne gradnje novih JE), temveč se je polemika sukala okrog načina njegove uresničitve. Izvršni svet oz. Republiški komite za energiko sta poskušala doseči odlog (ne moratorij) brez časovne opredelitve in le s pogojem, da bodo strokovni

krogi ocenili, da so problemi okrog varnosti, odpadkov in demontaže rešeni. Večina slovenskih strokovnjakov pa že danes trdi, da teh problemov itak ni. Poskus izvršnega sveta ni uspel. Značilno je že to, da na problemski konferenci ni bilo nikogar, ki bi si upal javno zagovarjati upravičenost gradnje JE. Pritisk javnega mnenja je torej v tem primeru izredno močan. Nedvomno pa je, da konferenca sklepa o moratoriju ne bi sprejela, če posamezne občinske skupščine na pobudo občinskih konferenc ZSMS ne bi predlagale izvedbo referenduma o (ne)gradnji nukleark in če bi spodbudile poskus imenovanja Natana Bernota za novega predsednika Republiškega komiteja za energetiko.

Sele s sklepom o moratoriju do leta 2000 na gradnjo nukleark je konferenca zares sprejela mehko varianto energetskega in družbenega razvoja.

Dokument, ki je bil sprejet v torek, 26. maja 1987, je relativno konkreten. Naloga republiške skupščine je, da sproži postopek njegovega izvajanja. Konferenca, ki je sprejela sklep, da se ne razpusti, bo v tem primeru delovala kot nadzorni mehanizem.

Mislim, da se je pravi boj za visokorazvito in nezasi-njano Slovenijo šele dodobra začel. Zakon o moratoriju bo prvi takšen konkretni za-logaj.

Mauricio Olenik

Kdo bo jugoslovanski mladinski predsednik?

Lista za izbor kandidata je končno pripravljena

Na 22. seji predsedstva RK ZSMS je bila največja pozornost namenjena oblikovanju predloga liste za izbor kandidata za predsednika predsedstva konference Zveze socialistične republike Jugoslavije. Sredi aprila je bil odprt postopek ocenjevanja predlaganih kandidatur za to listo in je trajal do 8. maja, ko je bilo na seji predsedstva RK ZSMS sklenjeno, da gredo v nadaljnje podrobnejše ocenjevanje, trem kandidatom pa so naložili »domačo nalogo«, da napišejo svoje »videnje« izpolnjevanja programa tako slovenske kot vse jugoslovanske mladine v vlogi predsednika ZSMJ. Kandidati: Jože Školč, Željko Cigler ter Sandi Češko so naloge izpolnili, občinske, mestne konference, obalna ter obe univerzitetni konferenci in, žal, samo

ena družbena organizacija, ki se je odzvala, pa so jih ocenile. Rezultat tega je bil, da se je 35 »volilnih subjektov« odločilo za Jožeta Školča in eden proti, 27 za Željka Ciglerja in eden proti, 5 pa za Sandija Češka, s šestimi zahtevami, da se češka na listo sploh ne uvrsti. Dve občinski konferenci sta celo predlagali, da se ne uvrsti nobeden od imenovanih.

Zapleti so se torej začeli, kakor jih zahteva uvedba vsake novosti. Precej ugibanj je v javnosti že povzročila odločitev slovenskih mladincev, da poskušajo na nov, bolj demokratičen način (z več kandidati), izpeljati volitve. To se je odražalo tudi na današnji seji v burnih razpravah med člani predsedstva RK ZSMS. Univerzitetna konferenca ZSMS

Ljubljana je na primer zahtevala, da se čas postopku podaljša. Pa je bilo »ugotovljeno«, da to ni mogoče in da se je treba prilagoditi dinamiki. Vstila so se tudi vprašanja, kdo so sploh volilni subjekti, kakšna je vloga kadrovske komisije, je novi postopek res korak naprej ali le v levo oziroma v desno in podobna. Slišati je bilo tudi pripombe, da so videnja ali »nagovori«, kakor so tudi poimenovali pisne naloge treh kandidatov, zelo abstraktni in da se po njih ni moglo odločiti. Seveda je treba upoštevati, da so videnja samo eden od treh kriterijev ocenjevanja, za katere so se odločili na seji 8. maja.

Nekaj nejasnosti in različnih pogledov na dosedanje postopek so si v medsebojnih razpravah pojasnili in predsednik

RK ZSMS je poudaril, da je bil postopek od sedaj izpeljan po vseh pravilih, ki jih zahteva statut, s sprotnim dograjevanjem na sejah republiške konference mladine. »Zavedamo se vse odgovornosti do naše in širše do jugoslovanske ZSMJ v iskanju pravilne kadrovske rešitve,« je dejal Tone Anderlič, »ki bo zagotovilo za izpeljavo sklepov obeh mladinskih kongresov – slovenskega in jugoslovanskega. Zavedamo se skupne odgovornosti za razvoj naše večnacionalne skupnosti. Nihče nam ne more očitati, da se tega nismo lotili odgovorno. Išče mo pravi izraz, tako v ocenjevanju kandidatov, ocenjevanju njihovega dela in dosedanjega prispevka v mladinski organizaciji, kakor tudi z upoštevanjem zamisli, ki jih imajo kandidati o uresniče-

vanju programa ZSMS in ZSMJ.«

Danes je bilo treba potrditi predlog liste za izbor kandidata za predsednika konference ZSMJ. Že kadrovska komisija je predlagala, da Sandija Češka zaradi »premahnje podpore« ne uvrstijo na listo, pač pa samo Jožeta Školča in Željka Ciglerja. Takšen izbor so potrdile tudi današnje volitve, seveda s predhodnimi pomisleki glede Školča, ki bo moral prihodnje leto na služenje vojaškega roka in zaenkrat ni še nobenega zagotovila, da mu bo Zvezni sekretariat za LO, ki je še edini pristojen in kamor se je delegacija mladincev sklenila napotiti v naslednjih dneh, odložil to obveznost za pol leta.

Predlagano listo bodo obravnavali na kandidacijski konferenci, ki jo sklicujejo za 12. ju-

nij. Nagib je k temu, da bi takrat od dveh možnih predlagali samo enega za predsednika konference ZSMJ, o katerega dokončni usodi pa bo odločila šele konferenca ZSMJ, ki ga bo potrdila ali pa tudi ne.

S tem pa z zapleti še ni konec. Bodoči predsednik mora biti namreč prej član predsedstva konference ZSMJ, kar nobeden od predlaganih ni. Zato se bodo morali 12. junija dogovoriti tudi o tem, katerega od dosedanjih dveh slovenskih članov predsedstva konference ZSMJ bodo zamenjali z izbranim kandidatom za predsednika.

Ne glede na vse zaplete in nedorečenosti pa lahko pozdravimo nov način volitev oziroma pravilnejše predvolilni postopek, ki pomeni več od avtomatizma, v katerem je sprotno utemeljevanje in dopolnjevanje lahko samo koristno in v katerem se demokracija nena-zadnje kaže tudi v tem, da kandidat lahko zagovarja sebe in svoje poglede.

Živa Drole

Zlatarne Celje

Za malo denarja malo muzike

Ni vse zlato, kar sveti ali kako se celjskim zlatarjem podirajo gradovi na trdnih tleh.

Zlato je bilo v vseh človekovih obdobjih spoštovana stvar. Častile so ga spogledljivke, družinski poglavarji, v državnih blagajnah je bilo nepogrešljiv gost, nikoli ga ni bilo dovolj, vabljivo, težko rumenilo je spravilo ob živce – in glavo marsikoga in ga seveda še danes. Sledi predelovanja zlata, predvsem v okrasne namene, segajo tisočletja nazaj, zlato živi s človeštvom.

Tudi celjsko, domala po vsem svetu znano zlatarstvo, izvira iz bogate, nekaj stoletij stare tradicije, podrobneje znane zlasti iz dobe celjskih grofov, ki so mestecu ob Savinji omogočili, skupaj s svojim vzponom med evropske močote, bogat razcvet zlatarske obrti.

Sledov bogate tradicije tovarna, ki je pred dvema letoma praznovala 140-letnico, nima na pretek, a je v Celju vendarle ostalo nekaj prav imenitnih primerkov te zlahkne obrti, ki še danes predstavljajo neizčrpen vir za njihovo delo. Ne gre za dosledno kopiranje, vendar skušajo ohraniti izvirni stil, ki mu je dala pečat zgodovina, seveda z ustreznimi dopolnitvami in zlahktenjem ter nenehni mi iskanji, ki segajo vse tja do Keltov, Ilirij, Rimljanov, starih Slovanov, v zakladnico pač, ki so lahko prezre le tisti, ki hodi po svetu z zavezanimi očmi.

»Danes je celjska Zlatarna med vodilnimi v jugoslovanskem prostoru in najverjetneje največja v Evropi,« nam je dejal Stane Seničar, njen direktor. »Vse povojne politične garniture, v občinskem merilu, so kljub takrat zlatarstvu nenaklonjenim časom dojele, da mora mesto na vsak način izkoristiti svojo tradicijo. To je bil zadetek v polno: danes ima celjska Zlatarna zelo veliko zlatarjev in na to smo odkrito ponosni, saj to pomeni tudi kakovost – vsak zlatar je v bistvu mojster, svet zase, mala tovarnica, ki se tudi povsem samostojno razvija.«

Dolgoletni izvoznik

V preteklosti je Jugoslavija prodajala zlato v blokih, pred tem so zlato iz države vozili tuj-

ci. Kmalu je postalo jasno, da je prihodnost v čim kvalitetnejši predelavi. Danes se vseh štirinajst predelovalcev zlata v Jugoslaviji vse bolj obrača k zlatu kot surovini, ki prinaša največ, če je obdelana.

Celjska Zlatarna je tradicionalni izvoznik, ki že več kot dvajset let sodeluje s tujimi trgi, vendar je najpomembnejše rezultate dosegla v zadnjih nekaj letih. Več kot 50 odstotkov proizvodnje gre v izvoz, predvsem v ZDA, kamor bi lahko prodali domala vse, kar naredi, še več: tja bi bilo moč prodati podvojeno proizvodnjo. Zelo pomembno tržišče je celotna Zahodna Evropa, ki je – zlasti zaradi oblikovanja – izredno razvijena in s tem močno presega ameriški trg, zato je tudi konkurenca neprijetno hujša.

Na vzhodu se celjski zlatarji pojavljajo kot izvozniki kompletne laboratorijske opreme za zobozdravstvo. To je močan izvozni program. Povedati je treba, da je še do nedavnega bilo to tržišče povsem odvisno od Zahoda. Danes so, denimo iz Češkoslovaške, Celjani, ki s temi proizvodi zalagajo tudi ves jugoslovanski trg, povsem spodrinili Avstrijce, Liechtenšteinčane in še koga.

»Ta program je seveda nastal zaradi zobnega zlata,« je nadaljeval Stane Seničar v sedmem nadstropju celjske zlatarske stolpnice, pod katero delavci pridno dokončujejo cestni podvoz. »Naši strokovnjaki so ocenili – zaradi vse večjih potreb po dentalnih zlitinah – da bi bilo smotno, če bi trgu ponudili tudi spremljajoče aparate, ki smo jih morali uvažati. Z lastnim raziskovalnim delom smo hkrati razvili pestro paleto legur, ki so danes v samem vrhu tovrstnih proizvodov. Na ta način smo skušali slediti zahtevam tržišča in se izviti iz okvirov zgolj predelovalca zlata in plemenitih kovin. Z vsemi temi dejavnostmi smo se izoblikovali v celovit, zelo razvejan proizvodni sistem, ki je po svoje edinstven in bi ga v svetu težko našli. Brez ustreznih kadrovske politike seveda ne bi šlo. Ta hip se lahko pohvalimo z doktorjem znanosti,

tovarišem Dobrškom, ki se ukvarja s plemenitimi kovinami in njihovo obdelavo, predvsem z dentalnimi legurami in legurami za zlatarstvo.«

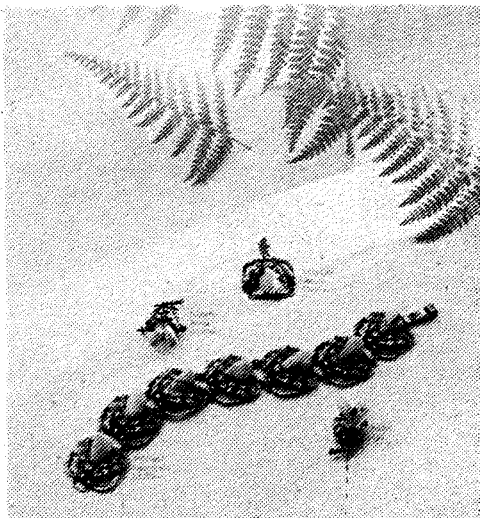
Manjše količine, več dela

V časih, ko je Zlatarna predelovala tudi do 2000 kg zlata, oblikovala »težke« proizvode, so ljudje zlato, ki ga sicer niso mogli dobiti, kupovali skozi nakit. Ko so celjski zlatarji premišljevali o razvojni strategiji delovne organizacije, jim je postalo jasno, da se je treba preusmeriti od količine h kvaliteti, k tradiciji in njenim zgledom, k estetskemu, k vsemu torej, kar je pomenilo celjsko zlatarstvo šolo, ki je v tujini že postala pojem dobrega izdelka. Še več: zlatarska obrt naj skuša postati umetnost ali se ji vsaj približati.

Kot veliko drugih, mora tudi celjski zlatar delati pod nenehnim pritiskom domačih ekonomskih (nezakonitosti, ali bolje rečeno, njenih stranpoti, balasta predpisov, pa tudi – še vedno – nekakšnih ideoloških predsodkov, ki spremljajo rumeno kovino in drago kamenje. Ni še namreč preseženo dejstvo, da je tudi nakit sestavni del človekove kulture, njegovega odnosa do okolja in sebe, do pojmovanja, ki so bila jasna že našim davnim prednikom.

In seveda so tudi pri devizni zakonodaji naleteli na trd oreh, ki jih precej onemogoča pri njihovih težnjah; ponujati v tuj svet celjsko kulturno izročilo in naposled tudi slovensko in jugoslovansko, z njo vred pa izvirno izrazno moč in podjetništvo, ki ga sicer cenimo precej bolj na – papirju. »Nerodni« devizni zakon jim ne zagotavlja redne preskrbe s surovinami. Že zdavnaj so odgovornim povedali, in to naglas, da ne potrebujejo zlata za domači trg in da ne želijo z uvozom poslabšati plačilne bilance, temveč da bi radi uvoženo zlato s svojim delom oplemenitili in ga drago prodali.

Tako ta hip ni moč uvoziti zlata, kaj šele drago kamenje, ki ga v Jugoslaviji preprosto

ni, a je vendarle sestavni del njihove proizvodnje in njihovih obveznosti do tujih partnerjev. Bili so časi, ko so celjski zlatarji, ki so si v tujini ustvarili dobro ime, dobivali dragih kamnov na odprt račun, kolikor so le hoteli. Devizna zakonodaja jih je iz resnih poslovnih partnerjev naredila vprašljive.

Stane Seničar govori brez dlake na jeziku:

»Država, ki ima veliko zlata, je bogata država. Bogata je tudi tista, ki ga dobro predela in proda – prefinjeno, umetniško zlatarsko delo je namreč v svetu zelo cenjeno. Država, ki ravna tako kot naša, ne ravna pametno.

V svetu predelave zlata in dragih kamnov sta solidnost poslovanja in zaupanje bistvena pogoja medsebojnih razmerij, mi pa smo v teh razmerah preprosto nesposobni načrtovati našo proizvodnjo, saj sploh ne vemo, ali bomo sploh lahko uresničili dogovorjeno. Uvažati namreč moramo ne le zlato in drago kamenje, pač pa tudi drobna orodja, razne kemikalije in še kaj. Kot glas vpijočega v puščavi nenehno trdimo, da smo uvoženo sposobni nadoknaditi, ustvariti presežek ... zaman; država vztraja na svojem, naš ugled pa tone in z njim dobiček. Kako dolgo še?»

Nikomur več kot zasluži

Spregovoriva o slovenskih gospodarskih razmerah. Stane Seničar meni, da imamo v Sloveniji dovolj sposobnih ljudi, da pa vendarle premalo vlaga mo v znanje, kljub vsesplošnim opredelitvam in ihtavosti,

za katero pa že vemo, da se pri nas kaj rado hitro ohladi. Tudi pridnosti ne manjka, navsezadnje premoremo še kup dobrih, visokokvalitetnih proizvodov. Ko človek vse to trezno premisli in sešteje, pravi Stane Seničar, se zgodi ob spoznanju, kako betežni smo, ko je treba te vrline vnovčiti v svetovnem prostoru. Nam morda manjka samozavesti? Zakaj ambicije ne prodrejo, kje so zavore? Bržkone vkleščenost v nenehno menjavanje predpisov, negotovost pogojev gospodarjenja, občutek, da smo majhni ...

»Nas, na primer,« si odgovarja sogovornik, »majhnost ne moti, nasprotno, v mnogih pogledih je to celo prednost. Je pa res, da je naše gospodarstvo preskromno povezano in neustrezno organizirano in da smo zelo šibki na področju trženja in informatike. Trdim, da premoremo le malo poslovnih ekip, ki bi se bile sposobne enakovredno pogovarjati z visokousposobljenimi menedžerji v svetu.«

Duty free shopi in brezcarinske trgovine za tujce – so nov izziv slovenskemu in jugoslovanskemu gospodarstvu?

»Drži,« odgovarja Stane Seničar, »vendar te prednosti Jugoslovani ne izkoriščamo dovolj. To bi moral postati dobro vpeljan sistem izvoza. Vsaka država, ki je pametna, bo najprej na domačem terenu prodala svoje blago, ki je dovolj kvalitetno za tujce in vabljivo. Res pa je, da to, kar imamo, še ni sistem, oziroma, noče biti. Trgovci so zaslužili zaslužek, država ga še ni, tudi proizvajalci ne povsod. To je najvarnejši, najhitrejši in najpametnejši izvoz.

V teh trgovincah je naše izdelke najti že kakšnih petnajst, dvajset let, priložnost smo pograbili z obema rokama. Ukvarjamo se celo z mislijo, da bi proizvodnjo in naše komercialne poti močno usmerili v tovrstno prodajo, vendar nas spet preganja neprijeten občutek, da se bodo pogoji spremenili, da si bo država skušala odrezati večji kos pogače, kot ji pripada, da bodo svoja pota ubrali tudi trgovci. Dobiček si je treba enakomerno razdeliti. Radi bi vedeli, kaj nam pripada in kaj ne. V tem partnerskem krogu treh, proizvajalca, trgovca in države, namreč ne sme prevladati le interes enega. Če se bo to vendarle zgodilo, se bomo znašli na stari poti. Proizvajalci se bodo preusmerili na domači ali tuji trg.«

Celjska Zlatarna se že pripravlja na letošnjo dvajseto, jubilejno zlatarsko razstavo, kjer bodo sodelovali vsi jugoslovanski proizvajalci, veliko povabljenih pa je tudi iz tujine. Na razstavi se bodo predstavile vse jugoslovanske zlatarske šole. Z eno samo željo: predstaviti svetu našo izvirnost, kakovost, kulturo, vsestransko ustvarjalnost in širino, vse pač, kar z razdrobljenostjo ni moč pokazati zahtevnemu kupcu.

»Reči moram je za zaključek dejal Stane Seničar, »da celjske Zlatarne zelo negujejo ta skupni nastop, ki ga je bilo doslej odločno premalo (in še čeneje je!). Tudi Italijani imajo razdrobljeno zlatarsko proizvodnjo, vendar nastopajo navzven enotno in nikakor tako kot mi, vsak zase. Prevladuje italijanska kakovost, italijansko oblikovanje, italijanska domiselnost ...!«

Milenko Strašek

KOMUNALNO PODJETJE LJUBLJANA n. sol. o.

Ljubljana, Povšetova 6

P. p. 295: tel. 322-265, 317-883, 316-362

Telegram: Komunalno podjetje Ljubljana

TOZD »JAVNA HIGIJENA«, n. sol. o.

Povšetova 6, tel. 316-382

Dejavnost: Odvoz smeti in odpadkov in upravljanje deponij, vzdrževanje javne snage na javnih prometnih površinah

TOZD »RAST«, n. sub. o., Rimska 24, p. p. 32, tel. 222-890

Dejavnost: Urejanje in vzdrževanje zelenih površin, proizvodnja in prodaja okrasnih rastlin v vrtnariji, drevnica

TOZD »ŽALE«, n. sub. o. Tomačevska 2, tel. 317-644, 316-365

Dejavnost: Pogrebi, vzdrževanje pokopališč, vzgoja in prodaja sadik za grobove

TOZD »JAVNA RAZSVETLJAVA«, n. sub. o., Litjska 263, telefon 49-111

Dejavnost: Vse vrste svetlobnih naprav in javne razsvetljave ter gradnja semaforov, naprav, vzdrževanje javne razsvetljave,

osvetlitev in semaforizacije ter obnova in ureditev prometne signalizacije

TOZD »ŽIVILSKI TRGI« n. sub. o., Pogačarjev trg 1, tel. 310-740

Dejavnost: Urejanje in vzdrževanje tržnic

TOZD »KOMUNALNE GRADNJE«, n. sub. o., Pogačarjev trg 1, tel. 310-740

Dejavnost: UREJANJE IN VZDRŽEVANJE TRŽNIC

TOZD »KOMUNALNE GRADNJE«, n. sub. o., Tbilisijska 61, tel. 261-261

DEJAVNOST: Vzdrževanje in obnova makadamskih in moderniziranih cest, pridobivanje in prodaja peska, gramoza ter gradbenega materiala, opravljanje zimske službe

TOZD »REMONT«, n. sub. o. Tbilisijska 61, tel. 261-288

Dejavnost: Vzdrževanje in remont strojnih in transportnih sredstev ter ostale komunalne

opreme za TOZD v sestavi DO in zunanje naročnike

Delavnice: Tbilisijska 61 tel. 267-661, Povšetova 6, tel. 322-265

TOZD »PARKIRIŠČA«, n. sub. o., Vodnikov trg 5, tel. 321-714

Dejavnost: Upravljanje in vzdrževanje parkirišč in sejma motornih vozil

TOZD »PROJEKTIVA« n. sub. o., Povšetova 6, tel. 322-265

Dejavnost: Projektiranje vseh vrst nizkih gradenj, zelenih površin, javne razsvetljave in semaforizacije

DELA VNA SKUPNOST SKUPNIH SLUŽB, Povšetova 6, tel. h. c. 322-265, glavni direktor, tajništvo

317-883, direktor DSSS, komerciala 316-656

DELOVNA SKUPNOST DRUŽBENI STANDARD, Poljanska 66, tel. 310-356

Človek je močnejši kot si misli

(Pogovor z Radom Cilenškom in njegovo ženo Berto)

Z eno Jožico sva se odločila, da greva v Spodnje Griže. Tja, kjer je bila pred več desetletji Kajtnova, po domače Brinarjeva kmetija, malo nižje pa Bokalovala z mlinom. Nekdaj, pred vojno in še nekaj let po njej, je tod vodila pešpot, bližnjica za v Žalec in Celje.

Iščeva, sprašujeva. Kraj je ves spremenjen. Polno novih hiš. Na obeh straneh potoka, ki se zvija proti desnemu bregu Savinje. Idiličen kotic, ena sama romantika. Zgoraj gozd, pod njim novo naselje, vmes žuborenje bistre vodice. Med hišami polno asfaltiranih cestnih odcepih.

Ce bi z modrega neba sijalo sonce, bi bil prečudovit pomladni dan, nepozabljen popoldan. Toda ves dan dežuje. Prav sedaj, ko se bližava cilju. Žena bi rada obujala spomine z Brinarjevo-sedaj Cilenškovo Berto skupaj sta bili v taboriščih ukradenih otrok. Jaz bi pokramljal z njenim možem Radom, ki že četrto leto predsednik občinskega odbora ZB občine Žalec. Zahtevno nalogo vestno in skrbno opravlja, kakor je poprej dobri dve desetletji naloge sekretarja podjetja »Gradnja žalec«. Zanj velja: Disiplina in red držita svet. Zdaj je upokojen, žena pa še pridno hodi na delo v podjetje »Ferralit« v Žalec.

Pred odhodom sem listal po knjigi pokojnega Staneta Terčaka »Med Mrzlico in Dobrovljami«. Ne morem verjeti, da ga že leta ni več. Bil je neugnan zbiratelj dogodkov iz NOB. Takih potujočih razstav o NOB ni več. Mislim, po celjskem območju. Pokojni Stane je to znal in obvladal. Na zadnji strani knjige piše:

– Sprejemamo prijave prednaročil za nadaljnje tri knjige, ki bodo obravnavale zgodovino NOB v ostalih predelih celjskega okraja: v Gornji Savinjski in Saleški dolini, v Celju in na Kozjanskem. Zagotovite si te tri knjige, ki bodo imele po svoji dokumentarnosti trajno vrednost. Smrt fašizmu – svoboda narodu! Okrajni odbor Zveze borcev NOV v Celju – Iskal sem knjigi v nekaj knjižnicah. Nisem jih našel. Če sta sploh izšli. Tovariš Terčak bi moral živeti še dolgo let.

Bolj sva se bližala Grižam, jasnejša mi je bila podoba mlade učiteljice, Ivanke Uranjek. Skojevka od leta 1938. Poleg Silve Cilenšek njegova najnaprednejša članica. Kot kurirka ujeta v Brežicah. Tridesetega julija 1941 je z drugimi sodelavci kopala grob v gozdiču nad Dobovo pri Brežicah. Prva talka Spodnje Štajerske. Oh, kako je dolga dolga pot! Pot do svobode. Fran Roš, Savinjecan in Celjan, pisatelj in pesnik, je v eni izmed kitic v pesmi »Pesem svobode« povedal:

– Bogato je Šlandrova setev kalila po rudnikih, fabrikah, grapah, vaseh. Človeka, ki dela, je k zmagi vodila po strmih, krvavih in slavnih poteh.

Se kratak ovinek na levo pod krasnim gozdičem in že sva na cilju. Pred lepo urejeno domačijo, pred hišo, obkroženo z vrtnim rastlinjem, celo limonovce in pomaračevce vidiva, pa stekleno hišico in v njem nekaj sto vrst kaktusov z vseh celin sveta. Za ograjo, pred vhodnimi vrati pa močan, lepo negovan nemški ovčar. Že je pri njem nasmejan gospodar Rado, pa žena Berta, vnuka Gregor in Tanja. Sprejem topel, pristrčen. Vreme kiso, spomladansko, zares aprilsko, mi pa nekam sproščeni, saj smo vendar stari znanci.

»Kar pogovorita se,« je zamahnila z roko prikupna in še vedno mladostna žena Berta, »midve z Jožico pa greva čez cesto k sestri.«

Sestra je bila prav tako ukraden otrok, prav gotovo so si imele veliko povedati, čeprav je minilo že toliko let in so vse tri že kar precej let tudi babice.

»Kako je vse spremenjeno, skoraj bi te ne našel,« sem dejal šestdesetletnemu Radu – prisodil bi mu slabih petdeset –. »Brinarjeve hiše tako rekoč ni več.«

»Ne, ni je,« se nasmehne Rado. »So pa potomci. Sin in tri hčere. Štirje ukradeni otroci. Tako rekoč na svojem so si ustvarili družinska gnezda. Zdaj tod zidajo že naši sinovi in hčere. Hočemo ostati skupaj.«

Sediva v prijetni sobici, polni spominkov. V kotu miruje kolovrat. Skozi okno vidim cvetočo magnolijo. Vidim goste deževne kaplje. V mislih se mi spreminjajo v snežinke. Berem že zdavnaj napisano, tisto o znamenitem brežiškem pohodu. Prvoborec Albin Vipotnik-Strgar je dejal: Ko so nas Nemci pregnali z domov, smo prvo zatočišče našli v bližnjih gozdovih in pri ljudeh, ki so čutili z nami. Ena najbolj znanih hiš, ki jo po pravici lahko imenujemo partizanski dom, je bila Brinarjeva hiša v Spodnjih Grižah.

Noč od 28. na 29. oktober 1941, ko sta se obe skupini 1. štajerskega bataljona združili v Grižah, je bila določena za brežiški pohod. Zbirališče enote je bilo pri Brinarjevem čebelnjaku. Komandant Stane je ob tej priložnosti v kratkem nagovoru pojasnil partizanom, zakaj gredo na Kozjansko oziroma do Brežic. S pohoda se je bataljon vrnil v Griže v noči od 6. na 7. november preko Gozdnika-Zabukovce. Prva javka na tem področju, pri Brinarjevih, je znova oživel, čeprav kljub srboritim vohlačem ni bila prekinjena, utišana.

»Poglej,« je Rado stopil k oknu in mi pokazal z roko v kotic proti Savinji, obdan z grmičji in drevesi. Tam stoji spomenik, obeležje. Tam je Stane sklical zbor. Ženin brat, tedaj še droban fantič, je pred zborom nesel borcev v kangli čaj. Naključje. Ustavil ga je Stane.

»Kam s to kanglo?« ga je smeje ustavil komandant.

»Čaj za vaše borce,« je odgovoril Matija.

»Ti si mi kurir! Tako, tako...«

Slišim Pavlo Rovana: V času, ko ob nasilju, strasteh sončne žarke v dlan loviš, da z njim led, ki te obdaja, z bolečino tališ je topla beseda v temačen dan svetloba, ki ni zama.

»Lep dom imata,« rečem, Rado pa mi odgovori.

»Da, res smo srečni v njem. Ni dolgo tega, ko smo bili tri družine. Trinpetdesetega leta sva se vselila. Z ženo bila sva kot eno telo. Garala sva tako rekoč dan in noč. Roke, rame, n, hrbta. Koliko ton je bilo prenešenega! Saj so pomagali, seveda so. V glavnem pa sama. Oba sva ko drenova korenina. Imava kar precej skupnih lastnosti. Pri delu doma, v službi, pohodih v naravo. Na koliko vrhov sva prilezla! Jaz imam za seboj okoli 30 transversal. Tudi jugoslovanski. S kaktusi sem se začel ukvarjati pred dvajsetimi leti. Zarana sem začel ribariti. Da, tesno smo povezani z naravo, s srcem. To je tudi nekaj, česar človek ne more do podrobnosti povedati.«

Spomnil sem se besedi: Štirindvajset ur je vse drhtelo v naju, potem pa so samo lipe dehtele in so otroci ob Savinji vabili sonce, medtem ko je vse drugo kakor v kakšnem svetlišču prehajalo v mir in sen.

»Tamlegor, proti Homu, v Pongracu je bil moj dom,« je Rado z desnico zamahnil proti zahodu. Polproletarska družina. Ali pa kar čisto proletarska. Več otrok, kruha ni bilo na pretek. »Otroci smo se zgodaj spoprijeli z delom. Fizičnim. Oče je bil knap. S štirinajstimi leti pa sem se še jaz odločil. Še otrok, pa zabukovski knap! Globoko pod površino zemlje smo vihteli krampe in lopate,

vrtili, nalagali, prevržali.« »Črno zlato!« sem se nasmehnil. »Zgoraj pa hmelj, zeleno zlato. Zgoraj ne čaka smrt na vsakem koraku, spodaj pa. Te je bilo strah?«

Zmigne z rameni.

»Strah? Nekaj dni prav gotovo. Potem pa se privadiš. Vzljudil sem knapovščino. Mislim, da sem prav v jami postal pravi mož. Hitro sem odrasel, mogoče prehitro. Pravo otroštvo je bilo prekratko, skoraj se ga ne zavedam. Pač pa je ostal topel spomin na tovarišstvo. Grenak pa na hudo nesrečo. Prekleti metan! Prav v tistem kotu, kjer je buhnila ta strašna eksplozija, je bilo moje delovno mesto. Pa me je »štajger« nekaj dni prej poslal na drug konec. Sreča! Pomisli, 16 mrtvih in menda preko 30 hudo opečenih. Takrat me je bilo strah. Spominjam se pekočih solz, ki so mi ob pogrebu same vzele iz oči. Ja, rudarske razmere so bile v zabukovski jami izredno težke. Voda, metan, razmetani sloji. In kljub vsemu sem se po odsluženju vojaškega roka znova vrnil v jamo. Dokler ni prišel dekret. Začel sem drugo življenje. Politično, bi rekel. Pri okrajnem odboru v Celju. Nisem dolgo vzdržal. Bil sem premeščen v tekstilno tovarno Šempeter, za sekretarja. Moj direktor je bil predvojni komunist, prvoborec Rudi Hribar

Zame, za delavce, za slehernega poštenjaka zlat človek. Dobro smo gospodarili. Še danes popolnoma ne razumem, zakaj so tovrstno proizvodnjo visokokvalitetnega blaga ukinitili. Saj smo bili med redkimi, ki smo že takrat izvažali. Tako je pač,« je zamahnil z roko.

– »In kam po tem?«

»Gradbeno podjetje Gradnja. Z upravo v Žalcu. Spet mesto sekretarja. Preko dvajset let. Vse do upokojitve. Vmes pa šolanje ob delu. Upravna šola v Kranju. Ja, čas hitro teče,« se je nasmehnil.

»Koliko pa si bil star,« vprašam, ko pogledam fotografijo mladega partizana.

»Kaj pa vem,« se je pošalil. »Se kot smrkavec sem začel prenašati pošto. Pa vse drugo. Kar nad našo bajto so imeli zemljanko. Jesti jim nismo mogli dati, smo pa drugače sodelovali. Očeta so trikrat zaprili. V Starem piskru so mleli mlino smrti. Bil je trdoživ. Kljub temu pa je umrl v Dachau. Če ga niso sežgali...«

Misli beže nazaj. Zazira se skozi okno. Še dežuje. Vnučka tekata sem in tja. Kaže, da bi najraje nehal s pripovedovanjem. Kar je bilo, je bilo. Raj bi se pogovarjal o sedanjem trenutku. O občinski zvezi borcev. Vseh članov v občini je 1870. Poprečna starost 70 let. Krajevni organizaciji je 15. Kot predsednik ima krepko oporo pri predsedniku občinske skupščine, predsedniku SZDL in mladine. Obnašajo se stabilizacijsko. Občinski odbor ZB ima samo enega profesionalca. Probleme sproti rešujejo. Poskrbljeno je za rekreacijo, za denarne podpore najrevnejšim. No, čisto brez problemov niso. Posebno glede zdravstva. Glavno pa je: odborniki so resnično zavzeti, delajo s srcem. In blagajna ni prazna. Delegati so navzoči v vseh občinskih in tudi republiških organih. O tem bi raj govoril. Potem le pove.

»Najprej sem bil borec Šerčerjeve, nato so me premetili v Šlandrovo, z njo sem šel na Dolenjsko, nato pa 4. bataljon VDV. Do konca vojne. In še po njej...«

Ženski del družbe se je vrnil, v sobi je postalo še živahnije. Rado si skoraj oddahne. Pogleda ženo, kakor da išče pomoč. – »Zdaj pa še ti kaj povej.«

»Oh,« je prekrizala roki. »Ko mi pa kar na solze udari. Pa daleč je vse to, čeprav se mi zdi, da se je včeraj zgodilo.«

Njen spomin je kot bistra vodica v spodnjem potoku.

»Kako bi začela? Oče se je sem priženil. Ni bil s kmetov doma in še nezakonski je bil. Stara starša sta ženitvi hudo nasprotovala. Zmagala je ljubezen. Malo je manjkalo, pa bi stari oče grunt spustil po griu. Moja starša sta prevzela do vratu zadolžen grunt. Kako sta garala, a sta končno zlezla iz kupa dolgov! Malo pred vojno. Oče je hodil na šiht, v zabukovski rudnik. Oba sta bila razgledana, napredna. Tudi nas, otroke, sta tako vzgajala. Pa teta Mija, mamina sestra. Bila je zagrizena komunistka. Za kmete tisti čas zares nekaj ne navadnega. Ne spominjam se, da bi trpeli za pomanjkanjem. Ne, lačni in bosi nismo bili. Za ročaj motike pa smo otroci zarana prišli. Dobro smo shodili, že smo morali na njivo, travnik. Ko se je resnično na bolje pomaknilo, pa je prišla vojna...«

Rado Cilenšek kot borec Šlandrove na Mrzlici

V Bertinih očeh solze, v sobi tišina, slišim besede prekaljenega komuniste in prvoborca Strgarja: Ena najbolj znanih hiš, ki jo po pravici imenujemo partizanski dom, je bila Brinarjeva domačija v Spodnjih Grižah.

»Očeta Jerneja so aretirali na šihu. Novembra 1941. Izdal ga je Divjak, ki je bil do brežiškega pohoda partizan. Ob pobegu je puško skril v koruznico v kozolcu. Pozneje, ko je prišel z gestapovci, jo je iskal, pa je zaradi nervoznosti ni našel. Vse tri so istega dne zaprili: očeta, mamo in teto Mijo. Vsi trije so bili obsojeni na smrt. Že v Starem piskru. Očeta so ustrelili v Mariboru. Enkrat sem ga šla obiskat, pa ga ni bilo več... Teta Mija je bila obsojena na smrt z obešanjem, mama ustrelitvijo. Gestapovci so bili zares sadisti. S teto so brili norce, češ da je obsojena, ker je pojedla mast, namenjeno banditom. Do ustrelitve ni prišlo, odpeljali so ju v taborišče Ravensbrück. Koliko trpljenja, koliko muk!« Vame, v hladno sobo, se vtihotapijo Kajuhove besede:

– Nikdar še nisem čutil s takim strahom mladosti svoje in lepote življenja, kot zdaj pokrit s svinčenim prahom, zajet v hudičev val trpljenja.

»Kakor da se je danes jutraj zgodilo,« nadaljuje Berta. »Po mamo in teto so prišli jutraj, o

mraku. Otroci in stara mati smo bili že pokonci. Policisti so rjaveli: Kje je mati? Odšla je k sosedu, v Bokalov mlin. Šli so ponjo. Rada bi se poslovala od nas, otrok. Niso ji dovolili. Njene oči, polne solza, so nam govorile: Bodite trdni, ne obupajte. Korajžna je bila naša mama. Odgnali so ju. V hiši smo ostali stara mati in štirje otroci: Matija, Magda, jaz in Jerneja.«

»Jerneja je najbrž najmlajši član ZB v naši občini. Sedemtridesetega je bila rojena,« pripomni Rado. •

»Naslednje jutro so spet prišli. Nas so nagnali v breg. Zmerjali so nas, spraševali, če so včeraj spet prišli banditi. Stara mati ni razumela, pa jim je odgovorila: Ja, ja, so prišli hudiči in naše tri odgnali. Nato so nam dovolili, da smo bili s psom Domijem v majhni sobi, ostale prostore so pa zasedli policisti. Ko so po nekaj dneh odšli, so nam vzeli še Domija. Četrtega avgusta 1942. pa smo

»Toliko prestanega gorja, toliko žrtve med zadnjo vojno, zdaj, ko bi lahko v miru živeli, pa so se našli nestrpnosti, ki hočejo raztrgati naše bratstvo in enotnost, ki ju je pokojni Tito tako zavzeto zagovarjal. Včasih me zanese in se sprašujem: Smo ljudje, smo zveri, kakaj s krvjo pridobljeno zapravljamo, zakaj?«

Prévert, Pesem o krvi:

– Kri teče... zemlja se vrti in ne preneha se vrteti. In kri neneha teči, kje ostane vsa prelita kri?

»Brata so dali v drugo taborišče. Me, sestre, pa smo po čudnem naključju ostale skupaj. Spominjam se, kako so brata soočili v Starem piskru z materjo in teto. Gestapovci so trdili, da jim je vse povedal. Ko so se srečali z očmi, je z glavo rahlo odkimal. Gestapo ni opazil. Mogoče ju je rešil takojšnje ustrelitve. Mogoče. Ja, ko so nas odgnali, je bila sestra Jerneja stara komaj pet let. Nazadnje smo bili v taborišču No-uestift. Blizu je bilo taborišče ruskih ujetnikov. Ko so spodaj po cesti za kazen iz bližnjega kamnoloma nosili težke skale, smo jim metali prihranjene koščke kruha. Kako hvaležno so nas gledali! Potem so se na našo pomoč že kar navadili. Postali smo neznani prijatelji.

Poleti 1945. smo se vrnili. Tudi mama in teta. Samo očeta ni bilo, očeta, ki si je tako srčno prizadeval, da bi Brinarjevo domačijo postavil na noge, kot pravimo. In jo je, oba sta jo. Ob vrnitvi pa vse izropano. Pa še v svojo hišo nismo smeli. Kako smo se veselili vrnitve, potem pa... Ah...«

»Res je, človek prenese več, kot si misli,« je poudaril mož Rado. Žena Berta pa je medtem, ko je pripravljala imenitno domačo malico, še povedala.

»Po našem odhodu so vselili neko hrvaško družino, ki zares ni znala drugega kot ropati. Bolj proti koncu vojne pa je »prevzela« našo domačijo slovenska družina. Gospodar je bil v partizanih in ko smo se vrnili, je vneto trdil, da je domačija njegova. Tako so mu baje rekli. Ne vem, ali so res vsi mislili, da smo vsi Kajtni končali v taboriščih. Tudi naša, partizanska oblast? Dobri sosedje so nam dali prvo streho. S težavo smo dokazali, da je to vendarle naše. Ali ni smešno?

Potem pa... Brat in sestri so si poiskali delo. Nekdo je moral ostati na gruntu. Dogovorili smo se, da ostanem jaz in teta Mija, ki se je takoj vključila tudi v politično in društveno dejavnost. Mati je bila bolna. S težavo, s pomočjo sosedov, krajanov, nove oblasti smo toliko postorili, da nam je grunt dajal, koliko tak grunt, seveda dobro obdelan, dejati mora. Ko mi je bilo 25 let, pa sem se zaposlila... Danes Brinarjevega grunta res ni več, smo pa tako rekoč kar vsi štirje na svojem, brat in tri sestre. Vsi imamo družine. Zdaj smo dedki in babice, starejši, kot je bil oče, ko so ga ustrelili. Star je bil štirideset let. Najmlajša sestra jih ima petdeset, brat pa šestdeset.

»Pa smo otroci,« se nasmeje Jožica, ki ji srebro sili v košate lase.

»Ukradeni otroci,« potrdi še vsa mladostna Berta. »Pišejo, govorijo o nas, popolnoma priznati pa nas nočejo. Včasih se imam za nekakšen privešek, nekakšen nebodigatreba v organizaciji ZB. Nekateri so se znali uveljaviti. Izvoljeni, z zvezami v republiškem vrhu. Teta Mija je umrla leta 1965, mama leta 1979. Nam pa se navsezadnje kar dobro godi. Veliko gorja smo prestali, lahko pa smo zadovoljni, da smo najlepša leta preživeli v delu in miru.«

»In smo si ustvarili vsak svojo ljubo gnezdece,« se nasmehne Rado; skupaj z ženo Berto ugotovita, da bodo letos spet šli v hribe, pa tudi gore bodo obiskali, ko pa je naša domovina tako lepa, najlepši kotic na tem svetu.

Drago Kumer

Svet nenapovedanih vojn

Notranjepolitična kriza, v katero je zabredel ameriški predsednik Ronald Reagan zaradi svojih zunanje-političnih metod, se je izkazala za zapoznelo posledico politike, ki jo obe velesili že dolgo izvajata v sodobnem svetu: politike nenapovedanih vojn. Posebnost te politike je, da je niso sprejemali v parlamentu in da je, če je bilo le mogoče, tudi niso pojasnjevali svojemu ljudstvu. Sem sodi ameriška podpora oboroženemu odporu afganistanskega prebivalstva prosovjetskemu režimu v državi in tudi ameriška organizacija oboroženih akcij iz tujine delujoče manjšine nasprotnikov nikaragovske vlade in njene močno prosovjetsko usmerjene politike.

Oba primera vmešavana je mogoče obsoditi z različnih zornih kotov, vendar gre v obeh primerih za nenapovedano vojskovanje. Hkrati je tudi iz političnih razlogov ponujeno orožje in vojaški material eni in drugi strani v zalivski vojni oziroma njunim voditeljem, ki so se pripravljali vojskovati do smrti oziroma do zadnjega iranskega in iraškega vojaka, mogoče razumeti kot vojno napoved obema stranema. Ta politika je prebivalcem zahodnega dela sveta veliko manj razumljiva kakor (bolj ali manj javno) kupčevanje z orožjem.

Kdor bi rad vedel, kako so se razvijali spori med vzhodom in zahodom in nekaj minulih desetletjih in kako so se spremenile zunanje-politične metode ameriške vlade na primer, naj si poglobi oglede vloge nenapovedanih vojn v drugi polovici našega nezdruženo se starajočega stoletja.

Takoj je treba ugotoviti, da pri nenapovedanih vojnah nikoli ni šlo za uporabo jedrskega orožja. To je eno od tolažilnih dejstev, ki pa ga premalo upoštevamo: od grozljivih izkušenj v Hirošimi in Nagasakiju ob koncu 2. svetovne vojne smo priče nepretrgani proizvodnji jedrskega orožja in poskusov, vendar tega orožja niso uporabili v nobenem spopadu poslej. Nasprotno: obstoj tega orožja ima za posledico dejstvo, da je bilo od tedaj sicer veliko sporov med velesilama, vendar pa nobenega vojaškega spopada — in z neko izjemo tudi nobene grožnje z jedrskim orožjem.

Ni znano, kako so na sovjetski strani preudarjali o morebitni uporabi jedrskega orožja, Američani pa so o tem razmišljali dvakrat: v kritični fazi korejske vojne leta 1951. in po francoskem porazu v Indokini leta 1954. Obakrat sta akcijo prepovedala ameriška predsednika: Truman v prvem in Eisenhower v drugem primeru. Nobenega dvoma ni o tem, da sta se po razvoju vodikovega orožja obe velesili dogovorili, da ne bosta uporabili tega orožja v sporih med vzhodom in zahodom. Ta sklep pripisujejo ženevski konferenci iz leta 1955. Od tedaj ni bilo v Evropi nobene jedrske vojne in tudi sicer nobenega vojaškega spopada med vzhodom in zahodom. Edine vojaške akcije v Evropi so bili sovjetski posegi znotraj takojimenavnega vzhodnega bloka, v kar pa se zahod ni vmešaval.

Drugi razlog za to, da v razkosani Evropi ni prišlo do napovedane in tudi do nenapovedane vojne med njenim vzhodnim in zahodnim delom, je v tem, da zmagovite sile leta 1949 niso sprejele razdelitve Nemčije, temveč tudi, da do tedaj že stabilizirano razcepitve Evrope upoštevajo kot dokončno stvar. Notranje tragedije, ki so nastale zaradi tega, naj bi bile davek. Tako razmišljajo na vzhodu, kakor tudi na zahodu, da bi se zavarovali pred morebitno vojno v Evropi, ki bi se prav gotovo spremenila v jedrsko vojno.

V drugih delih sveta, nad katerimi visijo posledice morebitnega spora med vzhodom in zahodom, tudi ni neposredne grožnje z jedrskim orožjem. Zato pa je toliko več napovedanih, še več pa nenapovedanih vojn, katerih posredni povzročitelji sta ena ali druga ve-

lesila. Ena prvih vojn te vrste je bila akcija, ki so jo američani pripravljali še v Eisenhowerjevih, izpeljali pa v Kennedyjevih časih. To je bil napad na Kubo, poskus, ki se je klavrno končal. Naslednje leto so Američani vzrožili zaradi domnevnega stacioniranja sovjetskega jedrskega orožja na Kubo. Bili so mnjenja, da sovjetski voditelj Nikita Hruščov sega po nedovoljenih sredstvih pritiska za spremembo razmerja sil v Berlinu in Nemčiji. Obe strani sta kaj kmalu spoznali, da se položaj nevarno zapleta.

V šestdesetih letih je bilo nekaj poskusov izboljšanje odnosov med vzhodom in zahodom. General De Gaulle je potoval v SZ, na Poljsko in Madžarsko, v ZR Nemčiji so začeli normalizirati odnose z vzhodnoevropskimi državami in končno tudi z DR Nemčijo. Po mnenju zahodnih analitikov je Sovjetska zveza blokirala nadaljni razvoj v tej smeri s posegom na Češkoslovaškem. Izgovor je bil, da grozi vkorakanje sil pakta NATO na ozemlje države, članica varšavskega sporazuma. Takoj nato je sovjetski voditelj Leonid Brežnev začel kazati veliko več zanimanja za izboljšanje odnosov v ZDA in zahodno Evropo, še posebno, ker je sovjetsko-kitajski spor pripeljal leta 1969. celo do oboroženih spopadov. Tako je prišlo v začetku sedemdesetih let do prvega SALT sporazuma in vzajemnega ameriško-sovjetskega zmanjševanja jedrske oborožitve ter s tem do bistvenelega popuščanja napetosti.

Ce je Evropa mirovala, s tem ni rečeno, da je bil mir trden tudi drugje po svetu. Sredi šestdesetih let se je začela vojna v Vietnamu. Američani so poskušali po svoje razviti tisti del Vietnama, v katerem so se zasidrali. Zato so se odločili za sestransko pomoč sajgonskemu režimu in s tem do skrajnosti razširil obseg te vojne. Pamet je začela prevladovati potem, ko je ameriško politiko v Aziji začel usmerjati predsednik Lyndon Johnson. Bojeval se je z očitki, da bo s popuščanjem prepuštil usodi vso judpado poslej. Nasprotno: obstoj tega orožja ima za posledico dejstvo, da je bilo od tedaj sicer veliko sporov med velesilama, vendar pa nobenega vojaškega spopada — in z neko izjemo tudi nobene grožnje z jedrskim orožjem.

Drugi neurađni spor velikih sil, ki je imel občasno vse značilnosti vojne, se je razvil na Bližnjem vzhodu, predvsem v obliki nasprotovanja med Egiptom in Izraelom. Po »šestdnevni vojni« leta 1967. je prišlo do resnejšega zapleta konec leta 1973., znanega kot egiptovsko-arabska »Jom-Kipur-vojna« proti Izraelu. Menda se je začela z vednostjo ne pa tudi z udeležbo SZ. Ameriška vlada je ta čas vzpostavila boljše odnose z Egiptom, vendar je le podprla izraelsko stran. Ko je kazalo, da bo Izrael zmagal na egiptovskih tleh, je Washington ustavil nadaljnje pošiljke orožja in streliva Izra-

elu. Vzporedno s tem se je začela sovjetsko ameriška diplomatska akcija. Posledica takšnega stališča ene in druge velesile v nejedrski vojni, ki tudi ni potekala na evropskih tleh, je bila ohranitev izraelskega položaja, vendar pa tudi preprečitev poraza Egipta na njegovih lastnih tleh. V tem dogovoru iščejo razloge za kasnejšo prekinitev sovjetsko-egiptovskih odnosov in še kasnejšo normalizacijo egiptovsko-izraelskih odnosov.

Dogajanja na Bližnjem vzhodu v tem časovnem obdobju so povzročila, da se je težnje nenapovedanih vojn nenadoma preselilo tudi na afriška tla. To se je dogajalo kljub helsinškemu dogovarjanju in splošnemu upanju, da bo na svetu le zavladal trden mir. Nastal je politični vakuum, za katerega sta značilna ameriški poraz v Vietnamu in afera Watergate v ameriških političnih krogih.

Borci za osvoboditev Angole izpod portugalskega kolonialnega jarma so se po odhodu portugalskih čet zapletli v medsebojne spore o ureditvi države. Na eni strani je bilo šibko, vendar relativno enotno gibanje levičarjev v glavnem mestu Luandi, na drugi strani pa dve številčno močnejši območji gibanj. S sovjetskimi ladjami so prepeljali v Angolo kubanske vojake, da bi podprli vlado v njenih akcijah proti nasprotnikom socialistične ureditve v Angoli. Predlog ameriškega zunanjega ministra Kissingerja v kongresu, da bi z ameriški letali prisilili sovjetske ladje, da bi se obrnile, ni naletel na razumevanje. Na kongresu KP SZ leta 1976 je Leonid Brežnev govoril o zmagi socializma v Angoli.

Vrstile so se nove oborožene akcije v Afriki. Med najpomembnejše sodi revolucija v Etiopiji, kjer je skupina oficirjev odstavila cesarja Haile Selassija in razglasila republiko. Taradi strateškega pomena Etiopije za eno in drugo velesilo ni bilo večjega presenečenja, ko so kubanski vojaki in sovjetski svetovalci pomagali pri utrjevanju vojaške oblasti v Addis Abebi. Tolažba, ki jo je slišati z druge strani je menda v škodoželjni pripombi, da takšen uspeh pri prevzemanju oblasti vedno prinese prebivalstvu veliko revščino in nenehnen boj za golo preživetje.

V nasprotju s stališčem do Angole in Etiopije pa je SZ bistveno zmanjšala udeležbo v nenapovedanih vojaških akcijah na bolje organiziranem severnem območju Afrike — od Maroka pa vse do Egipta. Omejila se je, kot kažejo novejši dogodki, na določeno podporo libijskemu voditelju polkovniku Gadafiu. Razen tega SZ v tem obdobju ni aktivno posegala v mednarodno krizo na Bližnjem vzhodu, temveč je le okrepila tehnično pomoč Siriji in ji povečala pošiljke orožja. Tudi glede šiijske in islamske »revolucionarne« Irana je sovjetsko stališče previdno in zdržano.

V dokaj nenavadno vrsto nenapovedane vojne se je SZ zapletla v svoji neposredni sose-

ščini, v Afganistanu. Mnogi analitiki po svetu še zdaj dvomijo o tem, ali so dogodki leta 1978., ko je prišlo v Afganistanu do zamenjave oblasti, ustrezali sovjetskemu načrtu. Tisto, kar je neizpodbitno, pa je, da je prišlo v državi, ki je imela desetletja dolgo dobre odnose s SZ, pa čeprav niso bili na oblasti marksisti, do odločnega gverilskega gibanja proti sedanjim vladi in sovjetskimi enotam v Afganistanu. Nobenega dvoma tudi ni bilo o tem, da bi Kabul dobil izrazito protisovjetsko vlado, če bi leta 1978. propadel poskus prevzema oblasti, tisti, ki ga je sovjetski poseg v Afganistanu utrdil. Čeprav so sovjetske čete v Afganistanu samo v pomoč novi vladi, ni nobenega dvoma, da gre za vojno, pa naj bo napovedana ali pa ne.

To je bilo obdobje, ko se je začela na zahodu širiti bojazen, da ima SZ premoč v oborožitvi, da bo to premoč izkoristila in da je treba takoj ukrepati, če naj zahod znova vzpostavi ravnotežje, nato pa prehiteno drugo stran. Sredi tega obdobja je bilo veliko slišati o sovjetskih raketah srednjega dosega, ki da jih je vedno več, da jih je na meji med dvema paktoma od-

ločno preveč in da je potrebno ukrepati po novem. Zanimivo je, da se Američani najprej niso zmenili za to sovjetsko oborožitev. Potem ko so propadla pogajanja, ki jih je ponujala zahodna Evropa pa so se Američani zganili in začeli razvijati svoja orožja te vrste. Edina dobra lastnost te nemiselnega raketo-jedrske tekme v Evropi je, da je vse več predstavnikov vzhodne strani in odgovornih ljudi v državah NATO prepričanih, da nadaljevanje tega takmovanja nima nobenega smisla več in da je treba stvar končati z novimi razorožitvenimi pogajanjmi.

Okoliščine, v katerih so se ameriški predsednikovi svetovalci izkazali za sila aktivne v nenapovedani vojni, to je pošiljanju ameriškega orožja Iranu in denarja nasprotnikom sandinistinega režima v Nikaragvi, nikakor niso bile takšne, da bi lahko govorili o ogroženosti ZDA. Niti Iran, niti Irak nista ameriška sovražnika, prej bi lahko rekli, da sta njhova zaveznika. Ogrožata drug drugega, ne pa Amerike ali njenih zaveznikov. Politično še bolj škodljivo, kot so dobave orožja, je pošiljanje denarja upornikom in financiranje nji-

hovich napadov na nikaragovsko civilno prebivalstvo. Osiromašena država ima sicer še vedno socialistično vlado, vendar pa zanesljivo nikoli ni pripravljala napada na ZDA, kar ji je ameriška vlada v tej ali oni obliki vedno pripisovala in očitala.

Danes smo v takšni fazi svetovne politike, ko so nujno potrebna pogajanja. Vendar ne le o omejitvi jedrskega orožja, vključno z raketami srednjega dosega, temveč tudi o odpravljanju nevarnosti nenapovedane vojne. Kaže, da vsi večmo bolj verjamejo v uspeh takšnih pogajanj. Veliko priložnost vidijo v zahodnih krogih v spremembah v sovjetskem državnem in partijskem vodstvu. Priznavajo, da partijski šef Mihail Gorbačov poskuša prodreti z bistveno novo politiko. Druga priložnost je v tem, da prihajajo metode ameriške politike vse bolj na plano. Tudi tam, kjer si jih predsednik Ronald Reagan prizadeva skriti, prihajajo na dan in zgovorno pričajo, da marsikdaj niso čisto združljive z izjavami o miroljubnosti ameriške politike.

F. L.

Blede predstave seulskega režima

Južnokorejski predsednik Čun Do Hvan je minuli teden sprejel odstop vseh šestindvajsetih članov svoje vlade, za novega premierja pa je imenoval nekdanjega predsednika državnega sveta za davke Han Keja. Zatem je imenoval novo vlado, v kateri pa ni več dosedanjega podpredsednika in direktorja agencije za narodno varnost. Kljub temu pa ostaja v vladnem kabinetu še naprej 18 najvišjih funkcionarjev starega kabineta. Dosedanja vlada je kolektivno odstopila po objavi policijskega poročila o mučenju in uboju nekega študenta, za katerega so sprva hoteli javnost prepričati, da je umrl zaradi srčne kapi. Odstop je vlada napovedala z obrazložitvijo, da sprejema odgovornost zaradi lažne policijske preiskave in prikrivanja dejstev.

Kakorkoli že obračamo dejstva, nedvomno drži, da odstop vladne garniture v Seulu in imenovanje nove v bistvu ničesar ne spreminjata. Najnovejša vladna kozmetika je bila namreč zgolj rutinska in v okviru vladajočega režima in se razmerje sil zaradi nje ne spreminja. Kljub lakiranju dejstev imajo tamkajšnje policijske enote še vedno na razpolago široka vladna pooblastila, da lahko ob vsakem času po lastni presoji vdrejo v številna študentska naselja in preprečijo vse pogostejše demonstracije študentov in naprednih skupin proti režimski politiki Čun Do Hvana. Prav univerze so najmočnejše utrdbe nasprotnikov avtokratskega režima in na njihovih vhodih dežurajo policijske enote.

Nezadovoljstvo je pred časom spodbudil sam predsednik Čun Do Hvan, ko je sredi aprila enostransko pretrgal dialog z opozicijo, ki se je nanašal na vprašanje o ustavnih spremembah. Te spremembe naj bi zajele tudi odpravo sedanjega posrednega volilnega sistema, ki v celoti ustreza vladajoči stranki. Kot uradni razlog odprave dialoga je južnokorejski voditelj navedel razcep v vodilni opozicijski stranki Novi korejski demokratski stranki, s katero so se pogajalci vladajoče stranke pogovarjali v parlamentu. Voditelj Čun Do Hvan je ob mednarodnem delavskem prazniku celo izjavil, da prekinja vsakršni dialog z opozicijo, in sicer vse do Olimpijade, ki bo prihodnje leto v Seulu. To bi hkrati pomenilo, da se volilni sistem pred predsedniškimi volitvami, ki bodo prav tako prihodnje leto, ne bi spremenil. Prav to bi sedanjemu režimu zagotovilo, da bi imel svojega človeka v državnem vrhu vsaj še sedem let po Olimpiadi. Ostaja pa vprašanje, ali bo do takrat sposoben zadržati reformatorske zahteve južnokorejskih množic.

Nekdanji, ovrženi general, sedanjí predsednik, je pred ča-

som na tiskovni konferenci v predsedniški palači dejal, da utegne ob radikalnih lavičarskih zahtevah celo odpovedati organizacijo Olimpiade. Ko je pred šestimi leti prevzel predsedniške dolžnosti, je izjavil, da se bo posvetil zlasti graditvi Južne Koreje kot »demokracije družbe splošne blaginje«. Državo naj bi obvaroval pred tremi velikimi nevarnostmi: pred vojaškimi grožnjami Demokracije ljudske republike Koreje, pred politično represijo in zlorabo oblasti ter pred gospodarskim nezadovoljstvom in revščino.

Zahvaljujoč spletu številnih gospodarskih, socialnih, notranje-političnih in tudi zunanje-političnih dejavnikov je Južna Koreja resnično postala zgled gospodarskega razvoja, čeprav je vprašanje za kakšno ceno. Pridružila se je t. i. gospodarskim čudežem Hongkongu, Tajvanu in Singapuru, vse bolj očitno pa je, da je režim odpoval pri nadaljnjem razvoju demokracije in prenove. Polariacija v državi se kaže med drugim tudi v luči sedemdesetih političnih zapornikov,

eden med njimi je bil tudi študent, ki je umrl med policijskim zaslišanjem in zaradi katerega je vlada tudi odstopila. Vozel politične stvarnosti se iz dneva v dan zateguje; na eni strani ga zategujejo zahteve študentske mladine, opozicije, katoliške cerkve in sindikatov, na drugi pa vztrajanje birokratskega establishmenta in vojaške kliše, ki vztraja pri obstoječem. Opozicijski politični in cerkveni voditelji so prav te dni pozvali sodržavljane, naj se zgledujejo po Filipincih in naj strmo glavo vojaško diktaturo.

Čun Do Hvan ostaja predsednik do izteka mandata, februarja leta 1988, zadržno pa je dokazal, da je ostal vojak, ki na spremembe ni pripravljen, kar pomeni nadaljevanje napetega stanja. Poleg notranjega vrenja se hkrati kažejo tudi razpoke v zavezništvu z ZDA, ki varovanja opozarjajo na potrebo po širjenju demokratskih političnih procesov. Odstop vladne garniture je blede predstava, kakršnih pa Južna Koreja zagotovo ne potrebuje.

Miha Lamprecht

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna

Brioni: Na Brionih zasedajo zunanji ministri sredozemskih neuvrčenih držav, ki razpravljajo o poglavitni konkretni sodelovanja med državami tega območja. Sestanek sodi k kontinuirani dejavnosti neuvrčenih držav po njihovi konferenci v Harareju.

Kuvajt: Sovjetska zveza bo s silo odgovorila na vsak iranski napad na sovjetsko ladjo v Perzijskem zalivu. To je za kuvajtski tisk izjavil visoki funkcionar sovjetskega zunanjega ministra Ivanov. Hkrati je Washington obtožil, da spodbuja krizo v Zalivu in da preprečuje ustavitev iraško-iranske vojne.

Moskva: Odnosi med Bonnom in Moskvo se po nedavnem incidentu, ko je sredi Rdečega trga z majhnim športnim letalom pristal 19-letni zahodnonemški pilot Mathias Rust, najverjetneje ne bodo poslabšali. Visoki sovjetski funkcionar Valentin Falin je za časnik Hamburger Morgen Post izjavil, da se zaradi tega ni bati negativnih posledic v odnosih med državama.

Bejrut: Libanonski premier Rašid Karame je le nekaj minut po vzletu helikopterja izgubil življenje v eksploziji bombe, ki je bila podtaknjena pod sedežem predsednika. Ministrski predsednik je potoval v zahodni muslimanski del Bejruta, podrobnosti pa niso znane.

Washington: Na mednarodni konferenci o AIDS-u, se bo v ameriški prestolnici zbralo več tisoč strokovnjakov iz vsega sveta, ki bodo poskusili vsestransko osvetliti in predstaviti to bolezen, kugo sodobnega sveta. Za AIDS-om je do zdaj zbolelo več kot 32 tisoč oseb, več kot 19 tisoč jih je umrlo, pozdravili pa niso še nikogar.

Vojna v Perzijskem zalivu se je razširila. Nekaj davka so plačali tudi Američani s svojo regato, ki jo je zadela iraška raketa. Na splošno pa krvavijo množice iranskih vojakov in iračanov. Na sliki je prizor po koncu ene od številnih iranskih akcij proti iraškim položajem.

Popotni vtisi s kosovskega srečanja delegacij delovnih skupnosti zvezne, republiških in pokrajinskih borčevskih organizacij

Koristno, poučno in potrebno

Letošnje srečanje predstavnikov delovnih skupnosti republiških in pokrajinskih borčevskih organizacij je bilo na Kosovem. Tričlansko slovensko delegacijo je vodil Lado Pohar, ki nam je, o vtisih s poti in nekaterih spoznanjih, odgovoril na nekaj kratkih vprašanj.

Vemo, da je bilo lansko podobno srečanje borčevskih delovnih skupnosti na Visu. Kakšen pa je vaš vtis z letošnjega obiska na Kosovem, tovariš Lado Pohar?

Za začetek predvsem kaže povedati, da ta srečanja prispevajo k našemu medsebojnemu spoznavanju in nenazadnje tudi k bratstvu in enotnosti. Kosovsko srečanje je bilo izredno zgoščeno in naporno. Veliko smo videli in slišali. Srečevali smo številne borce in predstavnike borčevskih organizacij, pa tudi druge družbenopolitične delavce in ljudi, ki so nam o problemih v pokrajini pripovedovali odkrito, v nevezanih pogovorih. Žal je bilo ob vsem tem vse premalo časa za izmenjavo neposrednih delovnih izkušenj, kar bo treba pri

prihodnjih srečanjih bolj podariti.

Kje vse ste bili, kaj ste videli?

Najprej smo bili v Prištini, kjer smo se srečali s predstavniki pokrajinskega odbora ZZB NOV in s predstavniki mestne borčevske organizacije. Obiskali smo vrsto mestnih znamenitosti, med drugim tudi partizansko grobišče nad mestom, kjer je pokopanih 74 borcev in kjer na spomeniku piše: »Ti grobovi niso rake več koljevke naših snaga...« (te grobovi niso rake, ampak zibelke naših moči).

Poučili so nas, da je samo s prištinskega kraja in okolice padlo v NOB več kot 550 borcev (po vsej Jugoslaviji) in torej ni naključje, da je tudi Priština mesto-heroj.

Iz glavnega mesta pokrajine smo odšli naprej; obiskali smo vrsto krajev in pomnikov narodnoosvobodilnega boja (kar je bila tudi rdeča nit našega potovanja). Hkrati pa so nam gostitelji ponudili možnost, da smo spoznali tudi utrip kosovske sedanjosti, v vseh njenih razsežnostih tako z očitnimi dokazi napredka kot tudi z ostalinami preteklosti, zaostalosti in kopice problemov... Bili smo v Peči, Dečanih, Džakovici, v Prizrenu in na Brezovici. Obiskali smo nekaj delovnih organizacij, videli tudi nekaj izredno uspešnih, (kjer delajo v štirih izmenah, trdo in pridno, brez rdečih števil v poslovanju). Seveda pa nam niso prikrili težav in že pozorno oko je lahko zaznalo vrsto nerazumljivih naložb, neracionalnih gradenj, ki ne gredo skupaj z dejansko stopnjo razvoja...

Ste se sprehodili med ljudmi tudi mimo »programa«?

Da, kot novinar sem seveda moral stopiti naokrog tudi ma-

lo po svoje. Mislim, da smo na tem obisku Kosova lahko vsaj v bistvu dojeli nekatere razkore in probleme v tej naši avtonomni pokrajini. Človek se ne more znebiti vtisa, da je denar tu odtekal tudi (poleg zgrešenih investicij) v malverzacije in privatne žepke... Seznanili so nas tudi s težkimi problemi nezaposlenosti in na lastne oči smo lahko prepoznali znamenja spopada med napredkom in tradicijo, pri čemer je slednja še zelo trdovratna. Skratka, vso pot se mi je vsiljevala misel, da je razvoj Kosovega v interesu celotne Jugoslavije, vendar ne kakršenkoli razvoj, ampak z medsebojnim dogovarjanjem in vlaganji.

Ste z borci spregovorili tudi o populacijskem problemu v pokrajini?

Spregovorili smo že, vendar bolj obrobno. Zdi se, da je to na nek način še vedno tabu tema...

Ste z letošnjim srečanjem v celoti zadovoljni?

Da, kakor sem rekel že na začetku: ta srečanja so koristna, poučna in nenazadnje tudi nujna! Le če se bomo bolje poznali, bomo lahko bolje sodelovali.

pripravila B. Ž. J.

Odlikovanja za slovenske borce v Franciji

Nuša Kerševan, predsednica skupščine mesta Ljubljane, je pred dnevi sprejela skupino slovenskih borcev in njihovih prijateljev, ki so med drugo svetovno vojno sodelovali v francoskem odporniškem gibanju. Skupino nekdanjih borcev, imenujejo jo »maquis« in je iz francoskega departmaja Ain, vodi polkovnik Henri Girousse, njihov nekdanji komandant in sedanji predsednik združenja borcev za Ain in Haut - Jura. Ob tej priložnosti je Henri Girousse izročil

nekdanjim slovenskim borcem v francoskem odporniškem gibanju na tem območju: Francu Kunšiču, Janezu Lužniku, Vladu Gateju, Petru Kolmanu, Gabrijelu Justinu, Gabrijelu Pangreču, Cirilu Šivicu, Venu Grobotku, Dušanu Blantiču in Vinku Vajtu posebna francoska odlikovanja, in sicer križec borca 1939-1945 ter križec borca prostovoljca odporniškega gibanja. Popoldne je za goste iz Francije priredil sprejem v Francoskem kulturnem centru Charles Nodier tudi Bernard Demange, generalni konzul Francije v Zagrebu.

(posnetek: M. Ciglič)

Aktivisti OF v partizanski Bukovici

Ob štiridesetletnici priključitve Primorske Jugoslaviji

Desetega maja so se v dvorani kulturnega doma v Bukovici sešli aktivisti OF srednjeprimorskega okrožja, da bi čimbolj svečano počastili 40-letnico priključitve Primorske k matični Sloveniji, združeni v svobodni jugoslaviji. Številni aktivisti, ki so prišli sem z Vipavskega, Krasa, Goriškega, Goriških brd in drugih krajev Primorske in širše Slovenije, so napolnili dvorano do zadnjega kotička. med njimi so bili tudi Lidija Šentjura, dr. Joža Vilfan, član sveta federacije Julij Beltram-Janko, predsedniki skupščin občin Nove Gorice, Ajdovščine in Sežane ter predstavniki DPO teh občin in severnoprimske regije, predstavniki JLA, predstavniki Zapadno primorskega okrožja ter delegacije aktivistov OF iz Trsta, Gorice in okolice.

Prvi je spregovoril predsednik odbora aktivistov Franc Pregelj - Boro, ki nas je spomnil na slavne dni NOB in revolucije, ko so si aktivisti in borci v težkih dneh tovariško delili vsak kosček kruha in so prenašali nadčlovške napore, pa vendar bili pogosto tudi veseli ob zmagah v boju proti sovražnikom. Tako med NOB in revolucijo bodo aktivisti OF še naprej pomagali razreševati probleme v družbi in si prizadevali za uspešen razvoj ter izhod iz gospodarske in družbene krize. Z enotno akcijo bodo onemogočili namere in delovanje tistih, ki ovirajo razvoj in ki želijo izpodkopati temelje samoupravne socialistične Slovenije, združene v neuvrščeni samoupravni SFR Jugoslaviji.

Slavnostni govornik Julij Beltram - Janko je med drugim spregovoril o gospodarskem povojnem razvoju in napredku po osvoboditvi, ki je deželi popolnoma spremenil obraz in o krizi, v katero smo zašli, kar aktiviste in borce NOB najbolj boli.

Borci, je dodal, že vrsto let opozarjajo na pomanjkljivosti in zahtevajo ustrezne rešitve. Opozoril je na pojave malomeščanstva, pretiranega in nerazumnega potrošništva, na skrite »naložbe«, na uvažanje licenc za velike denarje, na zakoreninjenost birokracije, ki nam zopleta življenje, na rast inflacije in podobne pojave, ki pomenijo tudi erozijo družbene morale. Nujno je, da zaustavimo inflacijo, da odpravimo vse zavirajoče pojave našega

gospodarskega in družbenega razvoja, da se upremo in ne dovolimo rušenja samoupravnega socialističnega sistema.

Julij Beltram je govoril tudi o najbolj odprti meji med Jugoslavijo in Italijo, o širjenju in utrjevanju prijateljstva in sodelovanja, kar potrjujejo med drugim številna pobotenja s kraji in ljudmi v sosednji italijanski pokrajini.

Zato je nerazumljiva in nesprejemljiva odločitev italijanskih oblasti, da bi morali Jugoslavlani ob vstopu v Italijo izpolnjevati posebne formulacije. To bi pomenilo veliko oviro za nadaljnje širjenje in razvoj prijateljstva ter sodelovanja in škodo za obe strani.

Aktivisti OF so ponosni na veliki boj za svobodo slovenskega in jugoslovanskega naroda in narodnosti. Le ta je za Primorsko, ki je skoraj tri desetletja ječala pod fašistično okupacijo, neizmerljivo dragoceno. Aktivisti in borci NOV ter vsi primorski ljudje so zgodovinski tvorci nove dobe, svobodne Primorske v svobodni matični domovini, saj so se enotno in množično, junško bojevali proti fašističnim sovražnikom, ki so nam bili že napisali smrtno obsodbo. Zato sovražne sile ne morejo odvze-

mati legitimnosti in pravičnosti NOB in revolucije ter enačiti borce za svobodo z izdajalci lastnega naroda in lastne domovine! Ni nas prevarala komunistična partija, so dejali, da smo se bojevali v NOB in revoluciji. Vsi smo se za ta boj odločili sami. Partija in OF pa sta nas vodili. Primorski Slovenci, ki smo četrta stoletja prenašali fašistično zatiranje in raznarodovanje, preveč cenimo svobodo v svobodni Sloveniji, združeni v neuvrščeni samoupravni SFR Jugoslaviji. Zato ne bomo nikoli dovolili, da bi nas kdorkoli zanjo opet najstil in nam jo odvzel. Petinštiridesetletnica priključitve Primorske je nesporno tako pomembna, da bi morali temu dogodku dati poudarek v širšem slovenskem in jugoslovanskem prostoru.

Ob zvokih himne je Franc Pregelj - Boro razvil prapor aktivistov, predsednik skupščine domoljubne občine Nova Gorica, Danilo Bašin pa je na prapor pripel trak in aktivistom izrekel iskreno zahvalo za veliko dejanje v NOB in revoluciji ter v povojni izgradnji domovine. Poudaril je, da družba od aktivistov in borcev NOB ne more več zahtevati tako velikih naporov, kot so jih dali v NOB in po vojni vse do sedaj, vendar pa bo tudi v prihodnje sleherni pomoč in nasvet aktivistov ter borcev dragocena, saj imajo dolgoletne, bogate izkušnje in lahko veliko pripo-

morejo k uspešnemu razvoju družbe.

Pester kulturni program so izvajali učenci Osnovne šole Lucijana Bratkoviča - Bratuša iz Renč, mešani pevski zbor iz

Renč in godba na pihala z Vogrškega. Za to priložnost vsebinsko posebej prirejen kulturni program, je bil enkratni.

Lojze Kristančič - Minko

Iz borčevskega tiska

Ne smemo dovoliti

Ob zadnji seji pokrajinskega odbora ZZB NOV Kosovega so obravnavali vrsto vprašanj in problemov, predvsem pa seveda tiste, ki še vedno žgoče zaposlujejo vse družbenopolitične organizacije v tej naši avtonomni pokrajini. Potem ko so (skupaj z uvodno besedo predsednice ZZB NOV Kosovega Desanke Djordjevič in besedo predsednika predsedstva SAP Kosovega Bajrama Seljanija) ugotavljali, da morajo borci, kljub letom in različnim tegobam, pospešeno pomagati k odločnejšemu razčiščenju stanja v pokrajini, so tako poročala V. Stojković v Četrtem juliju, številni borci v svojih razpravah opozorili tudi na

»primer Čazima Blace«, enega od voditeljev balističnega gibanja na Kosovem, ki se je, kakor so odkrili te dni, po več kot treh desetletjih vrnil v Jugoslavijo in živi sedaj v Prizrenu.

Borci so v razpravi zahtevali, naj se matična prizrenska borčevska organizacija pozanima za ta primer in njegovo ozadje. K temu so nekateri dodali še druga opažanja, kot na primer pojave in težnje, da bi se na spominskih ploščah ob imenih padlih partizanov pojavila tudi nekatera druga imena, za katere sploh ni dokumentacije o sodelovanju v NOB... Naj bo tako ali drugače, so menili borci, resnico je treba natančno in glasno posredovati javnosti.

Novi predsednik RO ZZB NOV Makedonije: Trajče Grujoski

Na zadnji seji Predsedstva RO ZZB NOV Makedonije so izvolili dr. Trajča Grujoskega, prvoborca in člana SKOJ od leta 1939 ter člana KPJ od leta 1940.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ... IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ... IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ... IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ...

Ljubljana - Borci - železničarji o delu njihovih 24 aktivov

Člani predsedstva Konferenice štiriindvajsetih aktivov ZB pri železniškem gospodarstvu Ljubljana so na sestanku 6. maja vsestransko obravnavali težak gospodarski položaj slovenskih železnic. Tako je član konference in hkrati poslovodnega odbora tovariš Bakan postregel navzočim s podatkom, da imajo slovenske železnice ta čas - vsak dan (!) za približno dve stari milijardi dinarjev izpada dohodka. Takšno stanje je nastalo zaradi upada tranzitnega prometa, pa tudi zato, ker je lahko železnica podražila svoje storitve le za 14,5 odstotka, namesto predvidenih 51,5 odstotka! Da bi vsaj deloma ublažili takšno zagatno stanje, so ustavili vsakršno nadaljnje zaposlovanje v ZG, ustavili so vsa predvidena nova investicijska dela, sprejeli so vrsto ukrepov za znižanje stroškov enostavne reprodukcije in - za 30 odstotkov znižali amortizacijo.

Za izboljšanje stanja so imeli najvišji predstavniki železnice celo vrsto sestankov s predstavniki Zveznega izvršnega sveta. Tam so jih poučili, da se država v prometno politiko ne bo vmešavala, da pa bo podprla vse nujne projekte za modernizacijo glavne prometne žile od Jesenic in Sežane - do Djevdjelije. Poleg tega bo ZIS podprl tudi vsa ekonomska prizadevanja za doseg dohodka v tej panogi gospodarstva.

Borci so na sestanku podprli vsa prizadevanja ZG Ljubljana za ekonomski in samoupravni napredek, pri tem pa so postavili tudi zahtevo, naj z ustrezno davčno politiko naša družba poskrbi, da se bo prevažanja nekaterih težkih tovorov preneslo s cestnega na železniški promet. Velika družbena škoda je, so opozorili, da težki uvoženi tovarnjaki, poleg tega, da porabijo ogromne količine nafte, močno uničujejo naše, že sicer prenatrpane ceste, medtem ko železnica ne tem področju nima dovolj dela. Pri tem ne kaže pozabljati tudi na dejstvo, da vlaki vozijo z domačoj energijo (elektriko) in z doma narejenimi vagoni...

Borci so ugotavljali, da so bile v času od njihovega zadnjega srečanja zvišane nekatere izredno nizke pokojnine železničarjev, medtem ko so o ponovnem organiziranju prodajne zadruge menili, da kaže do letne konference, ki jo bodo imeli predvidoma 9. junija, zbrati mnenja članstva in še zaposlenih železničarjev. Če bo večina ZA, potem bo moral to nalogo izpeljati sindikat, skupaj z upravo ZG.

V nadaljevanju se je železničarji borci NOV pregledali njihovo opravljeno delo pri zbiranju zgodovinskega gradiva za monografijo o slovenskih železničarjih med NOB. Sklenili so, da morajo biti borčevski aktivni pri tem delu še bolj vztrajni, da bo kar najhitreje opravljeno.

Na koncu so podali predloge za zlato plaketo ilegalca in najprizadenejšim članom podarili v znak pozornosti knjigo Tito in železničarji Jugoslavije. Te knjige bodo razdelili tudi najzaslužnejšim po posameznih aktivih. Potem so imeli še štiričlansko komisijo za oblikovanje sklepov in priporočil, kaj morajo aktivni pripraviti za letno skupščino, da bo lahko potekala zares plodno in da bo sprejela ustrezne delovne sklepe za naprej.

B. B.

Nova Gorica - Borci KO Rastislava Delpina o njihovi aktivnosti

Že v marcu, torej sredi vročih razprav okrog Nove revije, so se sestali borci krajevne organizacije Rastislava Delpina v Novi Gorici. Ne bomo zapisali na dolgo in na široko vsega, kar so ob tem rekli, na kratko lahko ponovimo le, da so reagirali tako, kot večina borčevskih organizacij - z ogorčenjem. Ko pa so obravnavali vprašanja o svojem enoletnem delu in aktivnosti, so ugotavljali, da je imel njihov odbor med obema skupščinama štiri seje, da so njegove komisije sproti reševale naloge in probleme, vsaka s svojega področja. Ugotovili so tudi da so se kot družbenopolitična organizacija dobro uveljavljali, tako na

svojem domačem (ožjem) terenu kot tudi širše, še posebno v navezovanju dobrih in tovariških stikov v zamejstvu. Ocenjevali so, da so v minulem letu prispevali precejšen delež k uresničevanju sklepov partijskih kongresov, da so mobilizirali članstvo v razvijanju samoupravnega in delegatskega delovanja - od dela v SIS pa do SO, ZRVS, v društvi in nenazadnje tudi v organizaciji Rdečega križa.

Kar pridno so se udeleževali raznih spominskih slovesnosti in športnih tekmovanj, pohodov, kurirčkov pošte in drugih manifestacij.

Na področju zdravstvenega varstva so reševali probleme skupaj z dispanzerjem za borce; posebno skrbno so obravnavali družbeni dogovor ter odlok o občinskih priznavlinah. Menili so, da mnogi borci iz njihove organizacije delajo izredno aktivno v širši družbeni skupnosti, pa zato še niso prejeli ustreznih družbenih priznanj.

Ugotavljali so, da je o njihovem delu TV-15 dokaj redno poročal in še, da so lani za dobro sodelovanje prejeli plaketo VZPI - ANPI iz Podgore v Italiji.

O nalogah za letošnje leto pa so zapisali v svojih delovnih načrtih nekako tole: da ostaja ohranjanje in razvijanje tradicij NOB med občane ena od najpomembnejših zadolžitev, prav tako pa vrsta nalog, ki jih ima na programu njihova socialistična zveza.

Med nalogami, ki so delež k zbliževanju z zamejstvom, je tudi organizacija izleta v Benečijo. Ustrezno pozornost bodo posvetili petdesetletnici prihoda tovariša Tita v vodstvo Partije, okrogli obletnici priključitve Primorske, Reke z Istro in dalmatinskimi otoki k Jugoslaviji, organizirali pa bodo tudi zbiranje sredstev za postavitev spomenika Radu simonitiču. Nadaljevali bodo s pisanjem prispevkov za zbornik o življenju Primorcev (v času od prve do konca druge svetovne vojne) in organizirali bodo srečanje z zamejskimi borci ter z borci-jubilanti iz borčevskih organizacij v Novi Gorici - ob dnevu republike.

Nalog je veliko, vendar pa jih bodo, če bodo vsaj tako pridni kot lani, zagotovo tudi opravili.

M. G.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ... IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ... IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ... IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ...

Ob 15. sejmu opreme in sredstev civilne zaštite

Veliko novega in uporabnega

Sejem opreme in sredstev civilne zaštite v Kranju je lepa priložnost, da vsi izdelovalci tovrstne opreme iz Jugoslavije in tudi tujine pokažejo, kaj so novega naredili v svojih razvojnih oddelkih in proizvodnih halah. Vsak obiskovalec te prireditve, ki je bila letos že petnajsta po vrsti, je lahko videl, kar ga je zanimalo, saj je bilo razstavljenih skoraj deset tisoč predmetov. Strokovna žirija ni imela lahkega dela, ko je odločala, kateri izdelovalec bo dobil medaljo ali priznanje za svoj izdelek.

Med tistimi, ki so dobili medaljo za svoj izdelek, je bila tudi Tovarna specialnih cestnih vozil Karoserist iz Maribora, ki je predstavila gasilsko tehnično reševalno vozilo Tam 190 T 15 BG, ki so ga izdelali za potrebe organizatorjev zagrebske Univerze.

Gre za posebno vozilo s podaljšano kabino, v katero gre posadka vozila. Ima cisterne, v katero gre dva tisoč osemsto litrov vode in normalno tlačno črpalko, ki jo poganja pogonski motor vozila. V zadnjem delu ima posebne prostore (bokse), v katerih je oprema za hitro posredovanje pri požarih.

Kot je povedal vodja razvoja v tej delovni organizaciji Srečko Tancer, je to gasilsko vozilo izdelano po vseh mednarodnih standardih za tovrstna vozila. Uporabno pa je v vseh poklicnih in prostovoljnih gasilskih enotah. Vsega so razvili v njihovi tovarni, seveda pa niso delali »na pamet« ampak na zahteve tržišča.

Zanimanje za njihove izdelke je zelo veliko, o čemer priča tudi podatek, da imajo proizvodnjo prodano tudi za celo leto vnaprej. Iz njihovih tekočih trakov prihaja šest vrst osnovnih vozil, na podlagi katerih lahko naredijo

sto najrazličnejših izpeljank. Vsakemu kupcu, ki želi kupiti njihovo vozilo, svetujejo, kako naj bo to opremljeno in pri tem upoštevajo njegove potrebe in želje. Vsa oprema, ki jih v Karoseristu vgrajujejo na njihova vozila, je nare-

je pritegnila tudi gasilska prikolica P 340 SIP, ki jo izdeluje Sipova temeljna organizacija združenega dela Krasmetal iz Sežane v sodelovanju z ljubljansko Varnostjo. V tujini narejena prikolica je enkrat dražja kot domača, prikolica P 340 SIP pa je nastala kot plod dela občinske gasilske zveze Sežana. Tam so jo uporabljali dve letu, nato so pripravili vso potrebno dokumentacijo in jo tudi patentirali. Uporabna je pri gašenju vseh požarov, še posebej pa je pokazala svoje dobre lastnosti pri gašenju gozdnih požarov. Glede na to, da se pri nas kar precej ubadamo s to nadlo-

Medalje so na kranjskem sejmu dobili naslednji izdelki: **tehnični sistem za opazovanje in obveščanje**, ki so ga izdelali v Inštitutu Mihajlo Pupin iz Beograda, **telekomunikacijska naprava TKU 40**, ki so jo izdelali v Nikoli Tesli v Zagrebu, **gasilsko vozilo Tam 190 T 15 BG**, ki so ga izdelali v Karoseristu v Mariboru, **gasilski integralni kombi**, ki ga je razstavil Vatrospem iz Beograda, **mobilni razpršilec pene PPS-100**, ki ga je izdelala Zanatoprema z Reke, **batno membranska črpalka**, ki so jo izdelali bratje Rajić iz Bačkega Jarka, **manipulativna miza MS-25**, izdelek Elteka iz Kovačice, **gasilna aparata S6 in S9** iz tovarne Pastor iz Zagreba, **gasilska prikolica P 340 SIP**, ki jo je izdelal Krasmetal iz Sežane, **gasilska prikolica Zagrebske Vatrotehne**, **hidravlični razbijalec kamna in betona**, ki ga je izdelala družba Darda iz Zvezne republike Nemčije in **katalog opreme in sredstev**, ki ga je izdala Poslovna skupnost za civilno zaščito Jugoslavije.

jena v Jugoslaviji, na posebno kupčevo željo pa lahko vgradijo tudi opremo iz tujine, ki jo uvozijo. Pri tem gre predvsem za črpalke, kjer imajo tuje družbe precej večjo tradicijo pri njihovi izdelavi.

Veliko zanimanja med obiskovalci sejma v Kranju pa

go, je to pravi proizvod za številna gasilska društva vzdolž naše obale. Uporabna je tudi v avtokampih, saj jo lahko vleče vsako osebno vozilo. Poleg tega pa jo lahko uporabljamo tudi za gašenje s peno, dekontaminacijo opreme in vozil, za najrazličnejša kmetijska dela in pre-

voze vode. Sicer pa je gasilska prikolica sestavljena iz pogonskega motorja, visokotlačne črpalke, razdvojnega ventila, cisterne, v katero gre do tristo štirideset litrov tekočine, navojnega bobna s sto metri cevi, ročnikom in gasilnih metel.

Za prihodnje leto pa Krasmetal iz Sežane napoveduje še en pomemben izdelek za gašenje gozdnih in drugih požarov. Gre za posebno napravo, ki jo bo gasilec nosil na hrbtu, ogenj pa bo gasila s pihanjem zraka. Hitrost zraka bo štiristo dvajset metrov na sekundo in ta hitrost bo tudi pogasila požar. Prvi preizkusi so pokazali, da je naprava zelo učinkovita. Podobne naprave že imajo gasilci v Kopru, kupili pa so jih v tujini. Tudi oni pravijo, da so takšne gasilne naprave zelo dobre.

Povejmo še, da je tudi Krasmetal dobil za svojo prikolicu zlato medaljo.

Že nekaj let pa pripravi kakšno presenečenje za obiskovalce sejma v Kranju temkajšnja tovarna Sava. Lani je predstavila posebno blazino za dvigovanje tovara. Letos je predstavila posebno blazino v treh velikostih. Z največjo blazino tako lahko dvignemo osemnajst tisoč kilogramov do višine trideset centimetrov. Priznanje pa je Sava dobila za čep za zamašitev kanalov. Uporabljali naj bi ga pri popravilu vodovodnih cevi, pri testiranjih vodotesnosti, pri čiščenju kanalizacije, pri izlivu nevarnih snovi v vodovode in kanalizacijo. Čep je narejen v obliki valja, ki ga vstavimo v cev. Nato priključimo jeklenko ali pa kompresor in valj napolnimo s stisnjenim zrakom, tako da se valj spremeni v krogljo in tako zapre cev. Premer napihnjenega valja je triinpetdeset centimetrov.

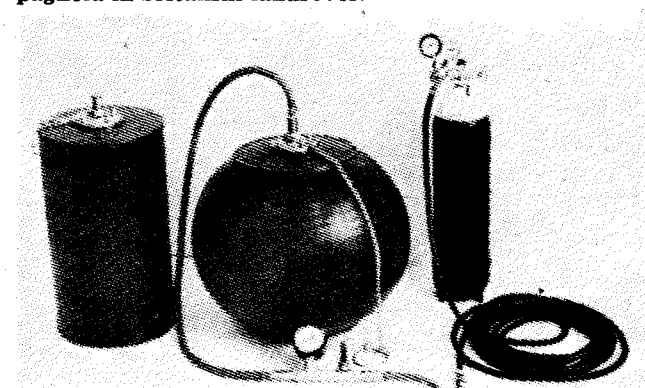
B.K.

Za ta gasilski avtomobil je dobila tovarna Karoserist iz Maribora zlato medaljo.

Na gasilski prikolici, ki jo izdeluje Sipova temeljna organizacija Krasmetal iz Sežane, ni nič novega, proizvajalci so v njej le združili nekatere lastne izdelke, toda po potrebi lahko vse sestavne dele tega izdelka vgradijo v terenska vozila, kakršna so sovjetski zil, italijanska campagnola in britanski landrover.

Savin čep za zapiranje cevi v normalnem položaju in potem ko ga napolnimo s stisnjenim zrakom.

V Šoštanju so preverili svojo obrambno pripravljenost

Vaja ne sme biti sama sebi namen

V Zvezi rezervnih vojaških starešin se že nekaj let trudi, da bi čim bolj posodobili način usposabljanja in ga naredili še bolj privlačnega in zanimivega. Občinske konference ZRVS, ki so nosilke usposabljanja, uporabljajo najrazličnejše metode, toda odziv članov je zelo različen. Posrečene metode usposabljanja so se spomnili in jo začeli tudi uresničevati v občini Velenje.

Predsednik komisije za idejnopolične in vojaškokupno usposabljanje pri OK ZRVS Velenje **Slavko Korenić** je o novem načinu usposabljanja pripovedoval tako: »Kot temeljno metodo usposabljanja rezervnih vojaških starešin smo vpeljali vključevanje v vse oblike urjenja in vzgoje, ki jih izvajajo oborožene sile. Ogled te vaje v Termoelektrarni Šoštanj je že uresničevanje te naše usmeritve. Naši člani so se marsikaj lahko naučili s področja proti diverzantskega in protidesantnega boja. Pomembno je, da pridejo na takšne vaje predvsem tisti

starešine, ki sicer niso razporejeni v oboroženih silah. Na to vajo smo vabili predvsem tiste starešine, ki živijo v zahodnem delu naše občine, tiste z vzhodnega dela pa bomo na jesenske vaje TO.«

Velenjske izkušnje kažejo, da je ta metoda zelo praktična, saj starešine veliko lažje spremljajo dogajanje in so veliko bolj aktivni pri spremljanju dogajanja. Seveda so se o vseh tovrstnih usposabljanjih dogovorili z občinskim štabom TO, tako da zdaj ni problemov.

Pred začetkom vaje je zbrane rezervne vojaške starešine seznanil s položajem

Rudi Ževart, ki je najprej opisal splošni položaj, dejavnosti teritorialne obrambe in »sovražnikove akcije.« Nato pa je predstavil dogajanje okoli termoelektrarne. »Sovražnikova diverzantska skupina si je za svoj cilj izbrala tudi TES. Da bi preprečili ta napad, so opravili mobilizacijo enote teritorialne obrambe Rudarsko energetskega kombinata, ki je zavežala TES. Fiktivno pa so začele delovati tudi vse druge strukture SLO in DS v REK. Komite za SLO in DS v sami elektrarni pa je okreplil službo zavarovanja, aktiviral je narodno zaščito, vsa delovna organizacija pa je začela delovati po vojnem načrtu. Kasneje pa so mobilizirali tudi civilno zaščito, in sicer enote za prvo medicinsko pomoč in atomsko-biološko-kemično obrambo.«

Kmalu se je vaja začela in

diverzantje so kljub zelo dobremu zavarovanju vdrli v TES in opravili diverzijo. Po končani vaji smo nekaj besed spregovorili s poveljnikom teritorialne obrambe občine Velejke **Jožetom Prislanom**: »Takšne vaje so prav gotovo potrebne in poučne, zato smo nanjo povabili tudi rezervne vojaške starešine. Lahko je narediti enostransko vajo in reči, da je bila uspešna, če pa je bila res, ve samo ozek krog ljudi. Na tej vaji pa smo imeli veliko ljudi, ki so tudi strokovno dobro pokovani in ti so lahko videli, kako bi delovale sile splošnega ljudskega odpora, če bi bilo treba. Za takšno obliko vaj smo se odločili pred dobrim letom in pokazale so se kot uspešne, saj na njih najbolj preizkusimo našo obrambno pripravljenost. Omenimo samo drobec, ki ga je pokazala ta vaja.

Večina delavcev TES ni imela zaščitnih mask, čeprav smo pridvideli, da bi se sprostiti strupeni plini. Vsi, ki zaščitnih mask ne bi imeli, ne bi preživeli, če bi plin res začel uhajati. Ravno s temi vaji pa želimo dati piko na i predavanjem, ki jih imamo po krajevnih skupnostih. Ta vaja v TES je bila načrtovana, vendar je za njo vedel le ozek krog ljudi. Ne morem reči, da je vaja uspela, vendar pa lahko rečem, da je bila uspešna, ker je pokazala kje so naše šibke tičke in katere napake moramo še odpraviti.«

Že teh nekaj kritičnih besed kaže, da so v Velenju pravilno razumeli namen takšnih vaj. Se bolj pa je bil pri oceni vaje kritičen predsednik komiteja za SLO in DS v TES **Drago Kostanjšek**: »Nisem zadovoljen z delovanjem obrambnih in sa-

mozaščitnih struktur v naši delovni organizaciji. Predvsem se to nanaša na enote civilne zaštite, ki niso opravile svojih nalog tako, kot bi morale. Vse je šlo namreč prepočasi, pa tudi odziv obveznikov na mobilizacijo ni bil dober. Ljudje niso preveč resno jemali vaje in to ni dobro. Pri nas bomo to vajo analizirali v nekaj dneh in potem tudi ukrepali, da bi se položaj izboljšal.«

Takšno je mnenje ljudi, ki se podrobno razumejo v vso zapleteno organizacijo obrambnih priprav. Ob koncu pa smo za mnenje vprašali tudi enega od opazovalcev, rezervnega vojaškega starešino **Karla Stropnika**, sicer člana KK ZRVS Konovo: »Zdi se mi, da je ta oblika usposabljanja rezervnih vojaških starešin ena najboljših. Osebo sem zelo zadovoljen in menim, da enako mislijo tudi drugi, saj smo se veliko naučili. Ko se bomo v naši krajevni organizaciji sestali, bom tudi drugim članom opisal, kar se je dogajalo v TES.«

Naši sogovorniki so ocenili vajo vsak iz svojega zornega kota. Presenečeni smo bili nad odkrito kritiko tistega, kar je bilo slabo. Še več kritičnih besed pa je prav gotovo padlo pri vseh analizah. Tako je tudi prv, saj bodo le na objektivni oceni lahko stvari izboljšali in tako prispevali k boljši obrambni pripravljenosti tako, da se na njih kaj naučimo in izboljšamo, ne pa da vaje organiziramo zaradi vaj.

B.K.

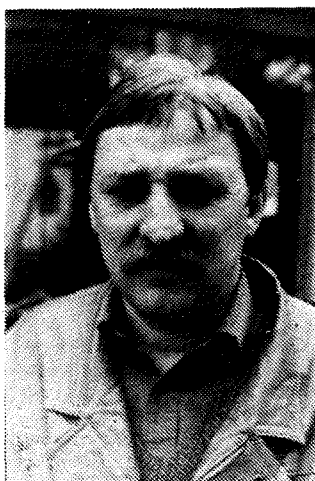
Slavko Korenić

Rudi Ževart

Jože Prislan

Drago Kostanjšek

Karel Stropnik

Mira Mihevc pripravlja monografijo o delovanju in dramatičnih poteh zaščitne čete vojaško-političnega vodstva narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije.

V objavo smo prejeli enega izmed poglavij. Danes objavljamo drugo, sklepno nadaljevanje.

Iz spominov borcev zaščitne enote vojaškega in političnega vodstva

S Francem Leskoškom-Luko na Primorsko

(Nadaljevanje in konec)

Najprej sta se v taborišču poslovila kurirja Karel in Zvone, za njima še dolomitska patrulja, ki je imela oddati literaturo primorskim kurirjem. Naslednjega dne so se po naročilu tovariša Luke javili kurirji s postaje P3, ki je imela taborišče v bližini Brinovega griča. Ti so prevzeli vlogo vodnikov za naslednji del potovanja Leskovskove skupine. Na pot je skupina odšla kar podnevi, kar je bilo veliko manj naporno in tudi ne tako nevarno kot v Dolomiti. Na primorski strani namreč še ni bilo organiziranih belogardističnih odredov, italijanske postojanje in navade njihovih posadk pa so primorski kurirji dobro poznali in so se jim zato lahko uspešno izmikali. Za popotnike iz Jugoslavije, kot so Primorci imeli navado reči o njih, ki so prišli prek bivše italijanske meje, je bila nadaljnja pot pravo presenečenje. Ko so se spustili mimo Zadloga, ob robu Trnovskega gozda do Cola, še niso pozabili, kako so pred dvema dnevoma gazili sneg; tu pa ga je bilo vse manj in manj. Griči nad Vipavsko dolino so jih pričakali skoraj kopni. Kakšno olajšanje! Nekaj pa vendar, predvsem trem borcem zaščitne enote, ni bilo po godu: Nikjer več pravega gozda. Sama nizka drevesa in grmovje, še tega malo. Kakšen neki je boj v taki gmajni?

Na večer je skupina prečkala Vipavsko dolino in prišla v Šmarje. Novo presenečenje. Tu je Osvobodilna fronta delovala kot prava oblast. Aktivisti so novoprispele porazdelili po hišah, kjer so jih sprejeli kot najljubše goste. Postregli so jim z vsem, kar so najboljšega premogli in tudi dobre vipavske kapljice je bilo na pretek. Zaščitnikom, ki so sekretarja Leskoška, dobro poznali, se je zdelo najbolj smešno, da so prav njega skupaj z Brankom Babičem, namestili v župnišču. Na lastne oči so videli, da ju je sprejel samo župnik! Ko so kasneje poizvedovali po vasi, kaj naj to pomeni, so jim razložili, da je tudi njihov »gospod« – aktivist OF.

Primorski kurirji so se še isti večer poslovili, trije zaščitniki so ostali sami v vasi s svojima varovancema in si belili glave, kako zavarovati vas ali še bolje župnišče. Domačini so jim zagotavljali, da lahko mirno počivajo, češ da je stražarjenje njihova dolžnost in da ga bodo vestno in organizirano opravljali, dokler bodo partizani v vasi. Hiteli so jim pripovedovati, da v njihovo vas Italijani ne prihajajo, razen kadar imajo v načrtu večje »očistevalne« akcije. Za Miloša, Sliko in Popa so bila zagotovila zapeljiva, vendar se niso mogli sprijazniti s takim redom, dokler niso povprašali tovariša Luke. Široko se jim je nasmejal, rekoč: »Pa zamenjamo enkrat vloge, fantje, naj zdaj ljudstvo varuje nas!«

Še naslednji dan – čakali so na zvezo – so uživali gostoljubje partizanskemu boju neizmerno vdanih Šmarencv. Partizani so morali ves dan pripovedovati, kako je v »Jugo-

slaviji«. O partizanskih bojih in zmagah, o brigadah, o sovražnikovih ofenzivah, o njegovem nasilju, o vodstvu narodnoosvobodilnega gibanja, o vrhovnem komandantu...

Zvečer so se poslovili kot dobri, stari znanci. Po Leskoška in njegovo spremstvo je prišel kurir Peter Žorž, dober poznavalec Vipavske doline. Doma je bil iz bližnjih Goč; nizek, droben fant, hodec pa tak, da so ga v koloni za njim trudoma dohajali. Ob prvem počitku ga je Leskošek ves zadihan pobara, če na svojih kurirskih poteh vedno teče. »Ma, ne,« je odgovoril Peter, »samo tovariš Ahac, mi je dal ime kariera, alora moram hitro voziti!« Vsi so se od srca nasmejali in odlele je bil tudi za Leskoška »korigira« in ne več Peter. Pošteno jih je pehal tisto noč, jih vodil mimo Rihnerberka in Dorenberka in jih srečno pripeljal do Vogerskega, kjer je imel sedež poverjenik centralnega komiteja partije in izvršnega odbora OF Aleš Bebler. Snidenje z Beblerjem, ki je bil na Primorskem že dober mesec dni, je bilo veselo, tako da je bil utrudljivi nočni pohod na mah pozabljen.

Leskošek in Babič sta se naselila v Beblerjevem bunkerju na Vogerskem. Predno so se trije zaščitniki od njih poslovili, sta jim Leskošek in Bebler naročala, naj se zadržujejo v bližnji okolici in naj se ne spuščajo v spopade z italijanskimi patruljami, da ne bi kompromitirali vasi, kjer je sedež pokrajinskega vodstva narodnoosvobodilnega gibanja.

Zaščitniki so bili zdaj svobodni, samostojni, odgovorni tako rekoč samo zase. Kakšen občutek! In to med primorskimi ljudmi, ki so partizane oboževali in jim stregli, kot so le vedeli in znali. Za partizansko trojko so bila vrata v bližnjih vaseh povsod na stečaj odprta. Jedače in pijače je bilo zanje na pretek. Prve dni so se še kar držali navodil, ki so jih dobili od nadrejenih. Italijanskim patruljam so se izmikali. Po nekaj dneh so jih prsti zasrbeli. Kako neki gledati karabinersko patruljo in je ne pognati v beg? Tega niso zmogli več. En dan je zapokalo tu, drugi dan tam. Tako se je zgodilo enkrat, dvakrat, trikrat. Ljudje so bili čisto iz sebe od navdušenja. Trije partizani, pa naženejo močno italijansko patruljo!

Na sedežu pokrajinskega vodstva pa niso bili navdušeni. Poslali so trojki strogo naročilo, naj takoj prekinajo z akcijami okoli Vogerskega. Trojka se je premaknila proti Šempasu. Povezali so se s partizani Vipavske čete in pomagali pri zbiranju prostovoljcev za partizanske enote. Ta čas so tudi Italijani mobilizirali za svojo vojsko. In z njimi so partizani kar tekmovali, kdo bo nabral več novincev. Za Lukove zaščitnike je bilo to novačenje nekaj novega. Novinci so se prijavljali kar sami, partizani so le izdajali mobilizacijske liste, s katerimi so domači Italijanom dokazovali, da so fante partizani prisilno mobilizirali. V nekaj nočeh je tako vstopilo v partizane na Vipavskem okoli 100 novincev.

Leskošek in Bebler sta se v januarju v Vipavski dolini po-

govarjala s terenskimi političnimi delavci, zdaj z enega zdaj z drugega konca Primorske. Vmes sta imela nekaj širših sestankov s prebivalstvom. Začasno sta se naselila vasi Svino, oziroma v bunkerju nad vasio. Na njunih poteh so ju spremljali Lukovi trije zaščitniki, ki so se zdaj v vipavskih vaseh že počutili kot doma. Kadar niso imeli na skrbi tovarišev Luke in Primoža, so si še vedno radi privoščili kakšno »srečanje« z Italijani. Pop je nosil puško »kragujevčanko«, izdelek partizanske tovarne orožja v Užicu. Bila je kakih deset centimetrov daljša od navadne mauserice. Pop se je rad hvalil, da je dober strelec in da cilj zadane s svojo puško tudi na štiristo metrov razdalje. Miloš in Slika sta mu zavidala puško, tistega o razdalji pa nista hotela verjeti. »Dokaži!« sta dejala. Bili so ravno nekje v bližini Svina in na drugi strani doline je bilo videti cesto proti Štanjelu. Kot naročena, se je na njej pojavila močnejša italijanska patrulja. Pop je pomeril in ustrelil. Menda je res zadel v živo, saj je bilo na cesti videti tekanje sem in tja, kmalu pa je skupina izginila v kritje. Po nekaj urah so bili fantje obveščeni, da se je pojavila v dolini Branice, močnejša skupina sovražnikovih vojakov, ki namerava preiskati območje med Svinom in Šmarjem. Zaščitniki so se umaknili v hrib, da bi si našli kritje. Januarska burja je odpihala redkim hrastičem še zadnje liste, tako da se je bilo mogoče skriti le za kakšno skalo. Trojka si je tak zakon poiskala vrh hriba in čakala. Dolgo. Kljub mrzlemu pišu se fantje niso hoteli umakniti. Ko so v bližini končno zaslišali korake in nekaj besedam podobnega, so kot na povelje, vsi trije pokukali. Bilo je kaj videti. Italijanske čelade s črnimi perjancami. Čisto blizu. Zaščitniki so teren presla-

bo poznali, da bi vedeli, v katero smer se lahko umikajo. Zato ni bilo misliti, da bi se tu spustili v boj z močno skupino. Sklonjeni so jo ubrali po kolo-vozu kak kilometer daleč. Poiskali so si boljše kritje in čakali, kaj bo. Čakali zaman. Kazalo je, da so se tudi fašisti »strateško« umaknili. Z večerom so se zaščitniki vrnili v Svino.

Svoje »jugoslovanske« partizane so medtem vipavski aktivisti OF tudi imenitno oblekli. Priskrbeli so jim zimsko perilo italijanske vojske, tople obleke in usnjene površnike. Zdaj so bili fantje tudi na pogled vredni imena »Lukova zaščita«.

V začetku februarja so zaščitniki spremljali Leskoška in Beblerja na Banjsko planoto, v Tolminski Lom, kjer je bil sedež štaba Alpske operativne cone. Čez dan so se zadrževali pri partizanski enoti, zvečer so z odrednimi kurirji Metodom, Zvonkom in Poldetom krožili po bližnjih vaseh, če ni bilo treba spremljati članov pokrajinskega vodstva po terenu. Miloš, Slika in Pop so ugotavljali, da so tudi »Tminci« enako vdani narodnoosvobodilnemu boju kot Vipavci, da tudi njim pomeni partizanska vojska veliko upanje v osvoboditev.

Posebno živahno je bilo ob večerih v Tolminskem Lomu. Tu so se na javki stekale kurirske poti, srečevali so se partizanski komandanti in komisariji, ki so prihajali na posvete v štab, za katerega vaščani niso vedeli, da si je uredil svoj sedež prav v njihovi vasi. Zaradi številnih večernih gostov je bilo pogosto v vasi čuti sproščeno partizansko pesem. Znano je, da so Primorci dobri pevci. V Lomu so imeli še to srečo, da je bil štabni kurir Metod nekdanji organist in je znal glasove vsake pevске skupine hitro ubrati in jo uspešno voditi. Marsikdaj se je oglasila tudi harmonika in kdo bi takrat zadržal mlade, da se ne bi zavrteli! Deklet je bilo v vasi precej, mladih partizanov tudi ni manjkalo. Oni iz Lukove patrulje so bili dekletom še posebno všeč. Nekega večera je Pop na plesu »odkril« svetlola-so Fani in plesala sta ples za plesom. Sukal jo je, dokler ji ni zmanjkalo moči. Hotela mu je to povedati v njegovem jeziku: »Ne mogu više, trudna sam.« Pop je obstal, potem ji je tiho rekel: »Izvini, nisam znao.«

In je izginil v noč. Fani je šele veliko kasneje ugotovila, kaj po srbsko pomeni beseda »trudna.«

Morda je katera od tolminskih deklet še do danes ohranila spomin na tri vesele, korajžne fante, ki so se morali že po nekaj dneh posloviti. Leskoška in Beblerja so pospremili v Brda. Hodili so ponoči in Sočo prekoračili kar čez most pri Anhovem. Na drugi strani so se morali spet vzpenjati visoko v breg. Leskošek se je pridušal nad tolminskimi grapami in ugotavljal, da bi tod še krave morale imeti dereze, kadar se pasejo. Ob pravem času so prišli na javko, kjer so počakali na skupino italijanskih partizanov. Ti so bili zanimivi na pon-

Milan Zabukovec-Miloš, vodja zaščitne patrulje Franca Leskoška-Luke na poti na Primorsko leta 1942/43

gled. »Po italijansko zlikani« z rdečimi, garibaldinskimi rutami okrog vratu so bili videti nekam paradno. Leskoška in Beblerja so ogovarjali z veliko spoštljivostjo. Pogovori – šlo je za sodelovanje s slovenskimi partizani – so kar dolgo trajali. S tem srečanjem je Leskošek zaključil svoje nekajtedensko delo na Primorskem. Na Banjski planoti se je poslovil od Beblerja, za pot v Dolomite pa se mu je pridružil komandant Alpske operativne cone Mirko Bračič. Prečkali so čepovansko dolino in se skozi Trnovski gozd usmerili proti Črnemu vrhu ali natančneje Brinovemu griču, in taborišču Vojkove čete. V dogovoru z Glavnim štabom naj bi Leskošek obvestil Janka Premrla – Vojka, da je imenovan za komandanta prve primorske narodnoosvobodilne brigade, ki naj bi jo obklovali v naslednjih dneh in bi nosila ime tolminskega puntarja Andreja Laharnarja.

Čim bližje so bili Brinovemu griču, bolj je Leskošek pospe-

šil korak. Videti je bilo, da komaj čaka na pogovor z Vojkom. Namesto veselega srečanja je Luko in spremljevalce čakalo hudo razočaranje. V taborišču je vladala neprijetna tišina, obrazi borcev so bili zaskrbljeni. Leskoška, ki je ob prihodu v taborišče hrupno pozdravil, so z znamenji rok hitro utišali. Na vprašanje, kaj vendar je, so potrto povedali: »Vojko je ranjen, hudo ranjen.« Pred nekaj dnevi je z delom čete napadel italijansko vojaško kolono pri Idrijski Beli. V bojih je bilo ranjenih več italijanskih vojakov, dva pa sta padla. Na partizanski strani je bil težko ranjen Vojko.

Ležal je v baraki, brez moči, pri polni zavesti. Leskoška je spoznal in mu z nasmeškom odgovoril na sporočilo, da je imenovan za brigadnega komandanta. Njegovi borci so zaman skušali organizirati zdravniško pomoč iz doline. Leskošek se je odločil, da se s svojimi spremljevalci v pospešenem pohodu poda v Dolomite in od tam pošlje zdravnika.

Na poti je Leskošek nenadoma dobil visoko vročino, od ure do ure je vse bolj pešal. Pred nekdanjo italijansko mejo so mu moči že močno pošle. Spremljevalci so ga morali podpirati, da je še zmogel hoditi. Kmalu tudi tako ni šlo več; po dva borca sta ga nosila na rokah. Ko so se bredli neki potok, jim je zdrsnil z rok in se docela zmočil. Sreča jim je dokončno obrnila hrbet, ko so še prišli do meje. Snega je bilo že do pasu, zdaj jih je zajel še močan snežni metej. Z oslabelem Leskoškom so le počasi napredovali. Na dolomitski strani so poiskali kurirja in ga z nujnim pismom poslali na glavni štab, da naj takoj pošljejo zdravnika Vojku v pomoč. Medtem se je junaškemu komandirju življenje že iztekalo. Zanj ni bilo ščitve. 22. februarja 1942 je slovenska partizanska vojska izgubila primorskega narodnega junaka.

Z Leskoškom so zaščitniki po daljšem počitku 20. februarja prispeli do sedeža centralnega partijskega komiteja v Žerovnikovem grabnu. Miloš, Slika in Pop so se vrnili v svojo četo, ki je taborila na Toškem čelu. Borci so se razveselili ponovnega snidenja, a je kot morana ležala vest, da je umrl Vojko. Po daljšem molku so si zavzeto začeli izmenjavati novice zadnjih tednov, da bi pregnali tesnobo.

Mira Mihevc

Nepredvidena srečanja

Posebno področje partizanskega boja so bile kurirske zveze, ki so s svojo dvojnostjo sestavljale široko razporejeni mreži prek slovenskega ozemlja. V eni so bile poti kurirjev TV linije, v drugi pa vojaških kurirjev. Med te me je določil štab Zidanske brigade. Dolge mesece sem skupaj s tovariši marsikaj doživel, nekaj od tega pa se mi je posebej vtisnilo v spomin.

Kurirsko postajo smo imeli na ribniški strani Pohorja, pri kmetu, kjer se je reklo pri Samcu. Bunker smo zgradili približno petsto metrov severno od hiše, v gostem smrekovem mlaju. Zgrajen je bil nad zemljo, pokrili pa smo ga s smrekovim lubjem. Uredili smo si prostor za spanje ter prostor za kuhinjo. Vanj smo postavili star štedilnik, kurili pa smo z ogljem, da nas ne bi izdal dim.

V začetku je bilo pet kurirjev, komandir kurirske postaje je bil Karel Krevh-Marjan. Zvezo smo imeli s kurirsko postajo 1–13 na Pesku, javka je bila pri Ribniškem jezeru, in s kurirsko postajo 1-8 na Brdah. Ta je bila na kmetiji Ferda Javornika, po domače pri Reku. Na javko smo hodili kar pod-

nevi.

Kurirji smo imeli zelo stroga navodila. Pri opravljanju kurirskih dolžnosti se nismo smeli izpostavljati, posegati v boje, zadrževati se po hišah. Naša naloga je bila dostaviti pošto na določeno javko, izročiti kurirju, ki je nanjo čakal, od njega pa sprejeti drugo ter jo varno prenesti nazaj. Pod nobenim pogojem ni smela priti sovražniku v roke. Vmes so bila tudi strogo zaupna pisma, na katerih je bilo napisano opozorilo z rdečo pisavo, za primer nevarnosti, da ne bi pošiljka padla sovražniku v roke. Le-to je bilo treba brezpogojno uničiti.

Po kurirski zvezi so večkrat potovali partizanski funkcionarji, za kar so morali imeti posebne dovolilnice. Nekega avgustovskega dne sva s kurirjem Gustlom šla na javko. Najina naloga je bila prenesti pošto do Ribniškega jezera, tam drugo prevzeti in prinesiti varno nazaj na postajo. Zavedala sva se nevarnosti, ki so naju čakale na vsakem koraku.

Zavedala pa sva se tudi, da se bojujemo za pravično stvar, proti okupatorju, krivicam, katere se nam godijo, za obstoj

slovenskega naroda, za boljše življenje po vojni. Za te ideale smo bili pripravljeni tudi umreti. S to mislijo sva se približevala zelo nevarnemu sedlu na Pungartu, kjer naj bi prevzela skupino funkcionarjev, ki bodo pot nadaljevali po liniji. Tik ob gozdu sva zagledala skupino, ki se je sladkala z borovnicami.

»Pohitiva! Glej, naju že čakajo,« je dejal Gustl, ki je kot spremljevalec hodil prvi, sam pa sem s pošto koračil nekoliko za njim.

Ko sva prišla že bliže, je Gustl pozdravil:

»Zdravo, tovariši!« in že od daleč prvoemu ponudil roko.

Nenadoma se je zaslislal poziv:

»Du, komm mal her!« (Ti, pridi bliže). Bliskoma sva ugotovila svojo zmotu ter že bezala vsak na svojo stran. Zavedal sem se nevarnosti za pošto, ki sem jo nosil. V tem položaju je bil to edini izhod, na begu so naju podžigali še strelji, ki so se vsuli za nama. Sreča je bila, da sem hitro dosegel najbližje grmovje in izginil v gozdu. Tako je bilo sovražniku tudi zasledovanje onemogočeno. Čez nekoliko časa sem še slišal ponovno streljanje iz smeri, v katero je bežal Gustl. Ves izmučen in

prestrašen sem se vrnil na kurirsko postajo. Poročal sem komandirju o dogodku. Kaj se je zgodilo Gustlju, mu nisem vedel povedati.

Čez precej časa se je vrnil tudi moj spremljevalec. Sepal je, ker si je izvil nogo. Nemci so ga namreč še enkrat napadli. Nekoliko niže so imeli mitralješko zasedo, na katero je naletel. Za njim so streljali celo s tromblonkami. Tu si je poskušoval nogo in izgubil klobuk, za katerim mu je bilo poseben žal, ker mu je pokrival del glave, kjer bi moral biti uhelj. Bil je namreč brez desnega ušesa, ki mu ga je že pred leti odgriznil konj. Venomer je tuhtal in iskal možnosti, kako bi prišel do drugega klobuka.

Nemci so se na večer umikali s Pohorja in šli v smeri Ribnice mimo kmeta Kralja. S seboj so imeli klobuk, ki ga je izgubil Gustl. Spraševali so, če kdo pozna pokrivalo, izgubil ga je namreč bandit, ko so streljali za njim. Klobuk so podarili pastirju. Drugi dan je kmet Kralj prinesel klobuk in ga izročil Gustlu. Ta ga je z veseljem poveznil bolj na desno stran glave in rekel:

»Sreča, da imam kam dati, lahko bi se zgodilo, da bi ostal vam za spomin.«

Stanko Hovnik

45 let smrti Alojza Hohkrauta

V matični knjigi Bukovce, vasi v občini Laško, je pod zaporedno številko 22 za leto 1901 zapisano: Hochkraut Alojz, rojen 8. junija 1901, Bukovca 58 Laško... Vendar v rojstnem kraju ni dolgo živel, kajti oče je dobil delo v trbovljskem rudniku. V Trbovljah je Alojz preživel svojo mladost, spoznal tebe tedanjega življenja, po končani šoli pa se komaj šestnajstleten zaposlil v rudniku kot kovaški vajenec. Jamski kovač je bil tudi spomladi 1923, ko so rudarji vodili veliko mezdno akcijo, znano stavko slovenskih rudarjev. S tem se je začela tudi njegova revolucionarna pot v revirskem delavskem gibanju. Še isto leto je bil namreč sprejet v ilegalno skovsko organizacijo in dve leti zatem zaradi uspešnega dela in velike aktivnosti v partijsko organizacijo.

★

Trboveljska premogokopna družba (TPD) je začela takoj po stavki leta 1923 odpuščati delavce, najprej seveda komuniste in organizirane delavce, skratka vse, ki so se ji upirali. Tako je do leta 1929 skoraj prepolovila število zaposlenih. Med odpuščenimi se je leta 1926 znašel tudi Hohkraut. Ker zanj doma ni bilo več dela, je odšel najprej v Francijo, od tu v Belgijo in nazadnje v Holandijo. Tako je bil eden prvih, ki se je zaradi svetovne krize vrnil v domovino. Po vrnitvi se je hitro vključil v partijsko organizacijo, ki je prav tedaj začela obnovljena delovati.

Hohkraut si je zaradi svojega dela med ljudmi hitro pridobil ugled v Trbovljah in tudi ostalih revirskih krajih. Cenili so ga predvsem kot dobrega organizatorja, tovarisa in človeka, ki je znal v vsakim vzpostaviti stik. Ves čas njegovega predvojnega delovanja je še posebej rad delal z mladino in nanje prenašal svoje bogate izkušnje. Njegova velika preizkušnja so bile ženske demonstracije leta 1933, kjer se je ponovno izkazal kot sposoben organizator, ki ima vso podporo pri ljudeh. Že spomladi naslednjega leta je bil poslan na večmesečni tečaj za sindikalne delavce v Sovjetsko zvezo, kjer je pridobil tudi teoretično znanje za vodenje in organiziranje delavskih množic v njihovem boju.

Od prve aretacije takoj po vrnitvi je naprej bil pod stalnim nadzorom, prav tako pa zanj ni bilo več stalne zaposlitve. Kljub temu pa je še bolj zagnano deloval in vodil akcije partije, predaval in prenašal svoje izkušnje mlajšim komunistom in skovcem. Veliko priznanje njegovega delu in zaupnje v njegove sposobnosti pomeni Ustanovni kongres KPS. Kot eden glavnih organizatorjev je sodeloval v vseh pripravah na kongres in se ga tudi udeležil, kljub temu, da ni bil revirski delegat. Kongres sam je pomenil za komuniste veliko vzpodbudo za še boljše delo tako v lastnih vrstah, kot na terenu.

Tako revirska partija že naslednje leto žanje velik uspeh na državnozborskih volitvah, kjer je bil kandidat

na skupni Delavsko-kmečki listi Hohkraut. Tako v Trbovljah, kot v Hrastniku je dobil poleg režimskega kandidata največ glasov, kar je pomenilo, da velik del delavskega razreda sledi partiji in njemu v boju proti tedanjemu ekonomsko-političnemu sistemu. Prav po volitvah je Hohkraut ponovno dokazal svoje sposobnosti in priljubljenost, ko mu je uspelo pomiriti več sto glavo množico, ki je protestirala po razglasitvi izidov na volitvah.

Njegovo delo je pretrgala ponovna aretacija. Skupaj s številnimi komunisti so ga odpeljali v Bilečo, kjer je bil zaprt vse do jeseni leta 1940. Med tem časom je bil na konferenci KPS izvoljen za člana CK KPS. Po vrnitvi v Revirje se je takoj vključil v akcije partije, ki je ta čas organizirala velike protidraginske demonstracije in vodila z ostalimi napredno usmerjenimi delavci stalno mezdno akcijo. Vendar je bil kmalu spet aretiran in ponovno odpeljan v taborišče, tokrat Ivanjico, kjer je dočkal razsulo stare Jugoslavije. Skupaj z ostalimi zaporniki se je vrnil v prvih dneh aprila.

★

Že v teh prvih dneh vojne je Hohkraut vodil delegacijo k poveljniku jugoslovanske vojske in od njega zahteval, da oboroži zavezne Slovence, ki so pripravljeni braniti svojo domovino. Delegacija ni uspela, komandant jim je zagrozil celo z zaporom.

Kljub temu pa so že tedaj začeli zbirati orožje in strelivo, za kar je bil Alojz še posebej zadolžen, ko je bil v juniju imenovan za poveljnika Vojnega komiteja za Revirje.

Takoj po napadu na SZ pa je skupaj še z nekaterimi najbolj kompromitiranimi komunisti odšel v bližnje hribe, kjer so v začetku julija ustanovili Trboveljsko četo, ki jo je tudi vodil. Zaradi slabe oborožitve niso mogli izvajati večjih akcij, kljub temu pa so z dvema manjšima zelo vznemirili okupatorja. Po združitvi z Zagorsko četo sta z njenim komandirjem, Cirilom Groznikom, obdržala položaj komandanta, oziroma komisarja. Vsi živeti se spominjajo, da jim je Hohkraut ob združitvi pojasnjeval trenutno stanje, naloge partizanske čete in vsakega borca.

★

Napada na Zagorje, 9. avgusta 1941 se ni udeležil, ker je bil tedaj v Ljubljani, ven-

dar je takoj po napadu prišel v tabor. Četa se je razdelila na dve skupini. S svojo skupino se je zaradi hajke umikal čez zasavsko hribovje in nato preko Save do Matice pod Dobovcem. Njihova naloga je bila, da posvarijo prebivalstvo pred izseljevanjem. Postavili so si tabor, kjer so jih po nekaj dneh po izdaji obkolili vermani. Skupina se je prebila ločeno. Hohkraut se je po uspešnem preboju umaknil k sorodnikom v Bukovco, od koder je nato iskal zvezo v Revirjih. Po zapiskih v Silasovem dnevniku je prišel spet v Trbovlje sredi septembra in nato začel delati v okolici Zagorja in Litije, kjer je še pred vojno poznal nekaj zanesljivih domačinov. Tako se je sedaj spet znašel v vlogi, ki jo je pred vojno tako uspešno opravljal. Kot dober poznavalec ljudi, sposoben organizator in srčen tovariš je hitro pridobil delavce in kmete za delovanje v OF.

Ker je bil litijski teren izredno pomemben za povezavo Revirjev z Ljubljano in seveda Štajerske z Dolenjsko, je bil Hohkraut proti koncu leta 1941 poslan na Litijsko področje kot partijski sekretar in odgovoren za organiziranje OF na terenu. Do konca leta se je še zadrževal na zagorskem območju, vendar je že imel navezane nekatere stike na litijskem terenu, kamor je januarja tudi odšel. Skupaj z Jožetom Gričarjem in nekaj kasneje še z Leopoldom Eberlom so izredno uspešno opravljali glavne naloge: pripravljanje terena in dobro povezovanje s terenom preko Save ter seveda zbiranje orožja in streliva, česar je bilo na litijskem terenu precej. Že v prvih

dveh mesecih so imeli vzpostavljeno zvezo s skoraj vsemi vasi in zaselki okoli Litije, prav tako pa je delovalo že nekaj odborov OF.

V pomladanskih mesecih je bila na področju Zagorja in deloma Litije Revirska četa, ki je imela nalogo mobilizirati čim več borcev in z akcijami zadrževati okupatorjeve sile in s tem olajšati preboj II. grupe odredov. Hohkraut pa je bil zadolžen, da jim pri tem pomaga, jih s pomočjo terencev oskrbuje s hrano in orožjem. Zaradi tega se je večkrat zadrževal v njihovem taboru in imel tudi politične ure. Po preboju čete Franca Mazovca - Rista na zagorski teren se je Alojz večkrat zadrževal s terenci tudi pri njih.

★

Za konec maja je bil dogovorjen sestanek v tušanski graščini, kjer naj bi se sestalo gorenjsko in štajersko vodstvo. 30. maja zvečer so Sergej Krajgheer, Alojz Hohkraut in Jože Gričar krenili na pot. Že pred Cvetežem so postali zelo previdni, ker so bile tu večkrat zasede. Kljub temu pa so jih tu kmalu presenetili strelci. Vsi trije so polegali in se skušali prebiti v gozd, vendar je bil Hohkraut ranjen v koleno in se mu je uspelo odvleči le malo stran, kjer je zakopal dokumente in se ustrelil, da ne bi prišel v roke okupatorju.

Z njegovo smrtjo sta partija in NOG v Revirjih in Litiji izgubila enega najbolj sposobnih organizatorjev in prekaljenega komunisto, ki se je že dvajsetleten zapisal delavskemu gibanju.

27. novembra 1953 je bil odlikovan z redom Narodnega heroja. **Miran Kalšek**

Gorjanski bataljon

Del Gorjanskega se je vključil v Belokranjski bataljon

V drugi polovici junija 1942 so belokranjski partizani prosili, naj jim Gorjanski bataljon pošlje orožje. Za to nalogo je bila določena 3. četa, ki pa zaradi priliva novih borcev v Gorjanski bataljon orožja ni mogla zbrati, da bi pa vzeli orožje borcem iz čete in jih tako razorožili, pa tudi ni bilo mogoče. Zato se je ta četa skoraj v celoti vključila v Belokranjski bataljon. Dobro oboroženi in izkušeni borci 3. čete Gorjanskega bataljona so v znatni meri okrepili Belokranjski bataljon in s tem celotno NOB v Beli krajini. Zgodaj zjutraj 28. junija 1942 je ta četa skupaj z drugimi borci Belokranjskega bataljona napadla okoli 80 italijanskih fašistov, ki so se utaborili na Gorjancih pri Zajcu, da bi varovali prehod v Belo krajino. Partizani so Italijane uspešno držali obkoljene, varovali pa sta jih dve zasedi, od katerih je bila ena iz »Štajerskega bataljona.« Tik pred zadnjim partizanskim napadom, ko je fašistom že trda predla, je nenadoma

nekdo napadel partizane v hrbet. V obroču je nastala vrzel, skozi katero so se Italijani pognali v beg v Novo mesto. Imeli so štiri mrtve, partizani pa dva in to zavoljo strelcev v hrbet, ki so prišli iz smeri štajerske zasede. Pozneje so se partizanom izgovarjali, da so mislili, da imajo pred sabo Italijane, ker da so bili partizani v enakih uniformah. Ko se je dokončno izvedelo za belogardistično enoto, skrito pod imenom »Štajerski bataljon«, je postalo jasno, da je bila ona ti-

sta, ki je partizanom namerano streljala v hrbet in s tem rešila obkoljenim Italijanom življenje. Ta skupina belogardistov, ki je prišla izpod Sv. Urha pri Ljubljani in se utaborila v gozdu nad Sentjoštom, je imela stike z najbližjo, 3. četo Gorjanskega bataljona. Povedali so jim, enako pa tudi ljudem, da so partizanski Štajerski bataljon, ki čaka na priložnost, da bo lahko šel na Štajersko. Ker so se skrivali pred Italijani, so jim v začetku vsi verjeli.

Partizane je v njihovem delovanju močno ovirala postojanka Hrast pri Jugorju na južnem pobočju Gorjan- cev, kjer se je močno utrdilo

približno 80 italijanskih vojakov. Zato so pripravili partizani nanje napad, katerega je vodil komandant grupe odredov Marjan Dermastia-Urban. V noči od 22. na 23. julij 1942 so borci 2. čete Gorjanskega bataljona in borci Belokranjskega odreda napadli to postojanko. Zavzeli so prvi bunker, pred drugim pa je obležalo šest ranjenih borcev Gorjanskega bataljona. V oficirski restavraciji so borci nekdanje 3. čete Gorjanskega bataljona kar z golimi rokami lovili presenečene Italijane. Ko so sredi noči prinesli kurirji vest, da prodirajo Italijani iz bližnje Metlike, so se morali partizani umakniti. S seboj so odnesli 12 pušk, 3 pištole,

dve zaplenjeni brzostrelki in Italijanom namenjeno hrano. Čeprav niso uspeli zavzeti postojanke, je bil vendar ta napad uspešen, saj so nagнали Italijanom strah v kosti in zajeli obilen plen. Po tem boju se je komanda Gorjanskega bataljona zamenjala. Dotodanji komandant Gorjanskega bataljona Franc Pirkovič-Crt je bil določen, da odide na politično delo v podokrožje Gorjanci, kjer je postal član in kmalu zatem sekretar rajonskega komiteja KP Gorjanci, za komandanta pa je prišel Belokranjec Ilija Badovinac, katerega je kmalu zamenjal Anton Kambič-Dušan iz Kostanjevice.

Zdenko Picelj

Čebelar in ekonom Pavčkovih bolnišnic

Franc Štalekar, s partizanskim imenom Sladki. Kdo ga ne bi poznal! Precej pa je tudi tistih, ki ga bolj poznajo ravno po tem partizanskem imenu, ki se ga je prijel po naključju. Borce in ranjence je zalagal z medom. Bil je tudi ekonom v Pavčkovih bolnišnicah na severozahodnem delu Pohorja.

Življenje mu ni nikdar prizanašalo. Kdaj pa kdaj mu je celo obračalo hrbet. Danes jih ima že šestinsedemdeset. Pred vojno se je preživel s priložnostnimi opravili, največkrat kot gozdni delavec. Tako je zaslužil za obleko, pa morda še za kaj, kaj več pa mu ni ostalo. Zelo zgodaj je vzljubil čebele. Danes je v tej stroki tako vešč, da zlepa ni takega. Že doma v Šmartnem pri Slovenj Gradcu je čebelaril.

Že pred vojno, ko je še živel v svojem domačem kraju, se je veliko družil z Toneom Radarjem-Jaskom, Ivanom Radšlom, Slavkom Gamsom, pa morda še s

kom. Tako so prijateljevali, pa tudi ilegalno delovali.

Ob napadu na Jugoslavijo je bil mobiliziran v jugoslovansko vojsko. Uspelo mu je pobegniti in se prebiti do svojega rojstnega kraja. Nemcem se je znal spretno izmikati. Navezal je stike s svojimi že pred vojno znanimi naprednjaki. Tako je začel sodelovati z našim narodnoosvobodilnim gibanjem. Domačinom se je prikupil, pa tudi tistim, s katerimi je sodeloval. To pa zato, ker je bil redkih besed in vedno previden, ne preveč rado- veden.

S prihodom Štirinajste divizije na Štajersko se je njegovo sodelovanje še povečalo. Za ranjence je bilo treba poiskati prostor, kjer jih bodo lahko zdravili. Z dr. Ivanom Kopačem, bolj znanim kot Pavček, sta po severozahodnem delu Pohorja več dni iskala varno zavetje. Srečanja z njim se Franc Štalekar še posebno rad spomi-

nja. Tudi tega, kako sta pozneje do osvoboditve delala skupaj v njegovih bolnišnicah.

Pomagal je pri gradnji štirih ali petih zemljank, pod Malo Kopo proti Legnu pri Slovenj Gradcu. Les je dobil pri kmetih v Legnu ali pa v njegovi okolici. Le-tom, ki so sicer zanesljivi, je ved-

Franc Štalekar-Sladki

no zatrjeval, da les potrebuje, ker v bližini reke Drave nekaj gradijo. Les so vozili seveda ponoči, do določenega mesta. Bolnišnice so bile tako dobro narejene, se spominja Franc, da četudi si se jim približal v razdalji dveh metrov, nisi opazil ničesar. Tudi sledov ali pa stopinj ni bilo. Zamaskirane so bile tudi z mahom.

Pri preskrbi z živežem je bil Franc Štalekar zelo iz-

najdljiv. V še tako nemogočih pogojih, ko tudi nemški vojaki in gestapovci z njihovimi »sodelavci« vred po Pohorju in po vaseh niso mirovali, je oskrbel bolnišnice, zdaj s tem, drugič zopet z drugimi živili. Pri tem je velikokrat prinesel in potrebnim razdelil čebelji med. S tem je marsikomu rešil življenje.

Vojna se je bližala h koncu. Po svobodi je že nekaj časa dišalo. Zapustiti Pohorje in njene zaupne, hkrati pa požrtvovalne ljudi posameznike, pa je bilo ganljivo. Franc Štalekar pravi, da so takrat, ne le on, ampak tudi drugi imeli solzne oči, nekateri so celo jokali.

Najprej so prišli v Legno pri Slovenj Gradcu. Mladinke in ostali domačini so jih sprejeli nadvse pristržno. Skupaj so zapeli tisto otožno partizansko pesem Počiva jezero v tihoti. Domotožje po Pohorju je bilo več kot očitno. Z ranjenci so se napotili

v Šmartno pri Slovenj Gradcu. Tukaj jih je sprejel dr. Simoniti, zdravnik slovenjegraške bolnišnice z ganljivimi besedami. Za čudovit sprejem se je zahvalil z iskrenimi, preprostimi besedami dr. Ivan Kopač-Pavček, ko je govoril iz srca. Tako se tega spominja Franc Štalekar-Sladki.

Nato so ranjence v glavnem odpeljali v Topolščino. Tukaj naj bi bil Sladki še naprej ekonom, saj se je pri tem že med vojno izkazal. Dr. Pavček, ki je bil v to bolnišnico premeščen, ga je kmalu kmalu precej nagovarjal. Po demobilizaciji leta 1946, je opravljal razne dolžnosti. Zdal pa v Peklu pri Pesnici v bližini Maribora, skupaj s svojo ženo po malem kmetu-jeta, sam pa tudi čebelar. Če zagleda kakšno nemočno čebelo, mu je zelo hudo pri srcu.

V sebi nosi kup spominov, dogodkov. Ne more tudi mimo tistih iz medvojnih dni, ki so bili velikokrat razburilivi. Pri tem se zopet spominja na dr. Pavčka in na sodelavce narodnoosvobodilnega boja. **Drago Miklavc**

Junaška smrt partizana Draga Rebe

26. maja 1942. leta je v vasi Drage padel v neenakopravnem boju z Italijani prvi borec iz Belokranjskega bataljona, Drago Reba iz Drage. Pri tem so okupatorjevi vojaki še surovo mučili in ubili Jureta in Marka Damjanoviča ter mučili njihove družine.

Zgodaj spomladi 1942. leta so organizatorji osvobodilnega gibanja v Beli krajini vsestransko pripravljali spomladansko vstajo in oboroženi boj zoper okupatorja. Težišče so prenesli na gorjanski predel Bele krajine, kjer so politične in vojaške priprave bile že dokaj dobro organizirane. V pripravih je sodeloval večji del občanov iz okolice Suhorja in Jugorja. Poseben pomen za partizane so imele še vasi Ravnice in Drage, v katerih so bili aktivisti zadolženi, da jim najdejo primeren tabor, organizirajo prehrano ter obveščanje. V tem delu je bil zelo aktiven tudi Drago Reba s skupino aktivistov iz vasi Drage, Dole in Ravnice.

7. aprila 1942. leta se je že zbrala prva skupina sedmih belokranjskih partizanov na Vodenicah na Gorjancih. Za nekaj dni se je ta skupina premestila na Popovo štulo iznad vasi Popoviči in Drage. 20. aprila se jim je pridružila skupina petih mladincev iz Črnomlja. Med 28. aprilom in 3. majem pa še skupina štirih mladincev iz okolice Suhorja. 7. maja je učitelj Miro Milič iz Drag, ki je že takrat poskušal organizirati četniško gibanje, obvestil partizansko skupino, da je okupator zvedel za njo in da jo bo napadel. Še isti večer se je skupina premaknila v dragomeljski gozd, kjer se je utaborila »Pri zdencu« ter se povezala z odborom OF in vaško zaščito v Dragomlji vasi. Pozneje se je ugotovilo, da je informacija učitelja Miliča bila le provokacija.

Iz 14. na 15. maj se je skupina, že kot četa 37 partizanov, ponovno vrnila na Popovo štulo. O vrnitvi čete v stari tabor so bili obveščeni tudi pripadniki OF iz najbližjih vasi. Že istega dne v popoldanskih urah se je četa pridružila že prej organizirani in oborožena skupina iz Drag: Drago Reba in njegov brat Marko (Markan), Damjanovič Niko (Ničo), in njegov brat Marko, Damjanovič Pero (Frčko) in Radkovič Janko (Pavlišin). 15. maja je prišla v tabor na Popovo štulo tudi skupina 27 partizanov iz Gorenjskega bataljona, 16. maja pa skupina devet partizanov iz okolice Vinice in še nekateri od drugod. Tam se je med 16. in 18. majem ustanovil 1. Belokranjski bataljon z dvema manjšima četama. Prva, v kateri je bil tudi Drago Reba, se je utaborila na Peščeni-ku, druga pa je odšla na operativno območje zahodne Bele krajine.

26. maja se je Reba Drago zaradi hudih bolečin v želodcu vrnil v Drago na

krajše okrevanje. Od vaščanov je izvedel, da je pred nekaj dnevi dezertiral Janko Popovič (Tošo), iz Popovič in se predal Italijanom. To ga je zaskrbelo, da ga ne bi Popovič izdal, ker sta prej kot aktivista skupaj delala in je tudi vedel da je v partizanih.

Drago ni dolgo čakal. Sum je postal resnica. Iz sosednje vasi Dole je Draga, ki se je že pripravljala, da zapusti dom, pritekla opozoriti Draga Badovinac. Italijani so se že izkrcali iz kamionov v Dolah in začeli obkoljevati vas Drage. Drago se je začel umikati iz vasi proti Griču nad vasjo.

Medtem je vas hitro obkolila četa približno šestdesetih Italijanov iz 23. pehotnega polka »Commo«, posebno pa še hišo, v kateri je živel Reba z družino. Ko so ga Italijani opazili, so nanj začeli streljati z vseh strani. Reba se ni prestrašil. Sprejel je izziv sovražnika. Začel se je neenakopraven boj med Rebom in četo Italijanov. Drago se je junaske boje boril in slavno padel, kot neustrašen borec. Na sovražnika je vrgel dve ročni bombi, ubil je dva in ranil enega sovražnega vojaka. Pri poskusu metanja še tretje, zadnje bombe, ki jo je imel še neaktivirano v rokah, je bil smrtno zadet od sovražnih rafalov in ročnih bomb. Neaktivirano bombo so že mrtvemu Dragu Reba vzeli iz rok sovražnikovi vojaki in jo uničili.

Takšen izid boja je še bolj razjaril okupatorja. Tedaj se je šele začela prava drama nad mrtvim Dragom ter njegovo in Damjanovičevo družino. Mrtvega Draga so okupatorjevi vojaki prinesli na vrt njegove mame na »Šanac«, kjer so zakurili ogenj ter mu žgali noge, ki so mu od ognja vse počrnele.

Na Italijane je naletel na Griču nad vasjo Jure Damjanovič, ki se je vračal v vas, ker je prej z učiteljem Miličem nasel hrano partizanom. Italijani so ga prijeli in odpeljali v vas v gostilno Daneta Selakoviča. Medtem sta šla Marica Damjanovič in njen sin Marko v vinograd. Italijani so ju ustavili in tudi Marka Damjanoviča odpeljali v gostilno, kjer je že bil Jure Damjanovič. Oba sta morala na hodniku gostilne klečati, dokler so Lah in gostilni pili. Že izčrpana in žejna sta prosila vode. Namesto da jima dajo piti, so ju z vodo polili po glavi. Nato jima je gostilničar Selakovič Dane rekel, da za komuniste nima ne vode, ne vina.

Dokler so eni pili in ropali hiše Draga in Damjanovič Jureta, je druga skupina Jureta in Marka Damjanoviča s kamionom odpeljala v hosto Ravnički gaj, med Dragami in Hrastom. Tam so ju hudo pretepli in sličili. Njuni kriki so se slišali celo v Drage. Do kraja izmaličene so ubili, naložili na kamion in ju ponovno

odpeljali v Drage. Ena skupina Italijanov je nato prišla k Danici Damjanovič, Juretovi ženi. Pokazali so ji njegovo legitimacijo in vprašali, če je moževa. Misleč, da je mož še živ, je potrdila. Nato so Danico, moževo mamo, sina starega tri leta in pol in hčerko staro eno leto odpeljali na Ribnjak (zdaj spomenik), kjer je stal kamion z obema mrtvima Damjanovičema in ji rekli, naj pogleda na kamion, če je tam njen mož. Odgovorila je pritrdilno. Od kamiona so Danico in družino odpeljali k njeni hiši, okrog katere je že bilo približno 40 Italijanov. Začelo se je ropanje Damjanovičeve in Rebove hiše. Pobrli so jim vse, kar so imeli. Medtem je druga skupina Italijanov odpeljala tudi Marto, ženo Draga Reba, do kamionov in jo vkrcala med dva mrtva Italijana, ki ju je v boju ubil njen mož. Očitno so imeli namen obračunati tudi z njo. Dokler so Italijani pili, je Marta neopazno pobegnila.

Ko je okupator končal z masakrom in ropanjem v Dragah, je med mrtve žrtve vkrcal Danico in Marico Damjanovič ter Eni-

co Damjanovič in Jelo in Andjo Reba, jih odpeljal v Metliko, mrtve v mrliško vežo pri sv. Roku, žive pa na zaslišanje v zgradbo današnje občinske skupščine. Tako izmučene žene so zasliševali do pozno v noč. Nепrestano so jim postavljali ista vprašanja: Kje so partizani in kdo jih podpira. Nobena ni o partizanih »nič vedela«, ne rekla. Nato so jih zaprli. Začuden so bile, da jih niso pretepali.

Prevajalec na zaslišanju je bil znani izdajalec orožnik Grom. Sodeloval je tudi pater Klemen Norbert, pozneje vojni kurat »Legije smrti«. Sprehajal se je na hodniku in prestrašenim ženam postavil vprašanje: »A vam je tukaj lepo?« Ko je bil Norbert 27. novembra 1942. leta na Suhorju zajet kot pripradnik »Legije smrti«, so ga med drugimi zajetimi legionarji peljali čez vas Drage. Tam ga je opazila Dragica Damjanovič in mu vrnila vprašanje: »A vam je tukaj lepo?«

V zaporu je okupator zadržal žene tri dni brez vode in hrane. Prestrašene in izmučene niso vedele, ali jih čaka življenje ali smrt. Šele tretji dan popoldne so jih zaporniške oblasti izpustile in jim re-

kle, naj gredo na pogreb svojcev k sv. Roku. Pogreb je opravil okupator. Niso bile zmožne stati na nogah in priti na pokopališče. Šle so k sorodniku Niku Petkoviču, ki je stanoval blizu zopora. Pri njem so si ovlažile usta in nekaj pojedle, nato pa odšle na pokopališče.

Tam so doživele še strašnejši prizor. Svojih mrtvih niso mogle prepoznati, ker si niso bili več podobni. Ko so si jih ogledale, se je Danica Damjanovič onesvestila. Pri pokopu si je mama Marka Damjanoviča začela puliti lase z glave. Neki mladi italijanski vojak jo je prijel za roke in rekel po slovensko: »Mama, ne jokaj, ne cukaj si lase, jaz imam mamo in vem, kaj je mamino srce«. Drugi Italijani so ga gledali s prezirom, kaj se je z njim zgodilo, ni nikomur znano.

Po končanem pogrebu so žene spustili domov. Do Suhorja jih je peljal Dako Makar iz Metlike. Ker si ni upal naprej, so šle žene peš v Drage. Že čisto onemogle so hodile še ne tri kilometre, polne tri ure.

Danica Damjanovič je šla najprej k stari mami. Razveselila se je, ko je na pragu hiše zagledala svoja neboljena otroka, še

vedno prestrašena. Od radosti, da sta ji vsaj onadva ostala živa, ju je objela. Stara mama je ta čas (zvečer) molzla kravo. Ko je zagledala snaho, ji je od radosti padla iz rok golida pomolzenega mleka, na katerega sta lačna otroka težko čakala.

Ta svoj »podvig« je komanda 14. italijanske pehotne divizije »Isonso« v svoji informaciji prikazala takole:

26. maja je bil v enem oboroženem spopadu blizu vasi Drag ubit Dragutin Reba, podoficir bivše jugoslovanske vojske, znan kot instruktor za partizanske regrute. Nekaj pozneje, v enem drugem spopadu, izmed vasi Drage in Hrasta, sta bila smrtno zadeta Damjanovič Marko in Damjanovič Jure. Svojih mrtvih in ranjenih v informaciji ne omenjajo.

Dogodek je res vreden pozornosti in priznanja Dragu Rebi. Njegovo ime je vklesano na spomeniku v Metliki, da je izgubil življenje, kot žrtev fašističnega terorja, ne pa kot, da je padel kot borec – partizan.

Upam, da boste to napako krajevna organizacija ZZB Hrast in Občinski odbor ZZB Metlika popravili.

Janez Kramarič

Cinični krvnik in njegove žrtve

Pred porotnim sodiščem, ki mu predseduje André Cardinien, je lyonski tožilec prebral 600 strani dolgo obtožnico, ki bremeni »krvnika iz Lyona« Klausu Barbierja ali Klausu Altmanna za tri zločine proti človeštvu, utemeljene na genocidu in rasnem preganjanju. Zda je 73-letnemu zločincu pripisujejo tudi odgovornost za deportiranje 650 ljudi, predvsem Judov, v koncentracijska taborišča, za aretacijo in deportiranje v Osviencim 86 Judov, aretiranih v Lyonu na sedežu »splošnega združenja Judov v Franciji« ter za deportacijo 44 otrok judovskega rodu, starih od treh do trinajstih let iz judovskega otroškega zavetišča v Izeleju, od katerih niti eden ni preživel strahot nacističnega uničevalnega taborišča. To je tudi najhujša obtožba zoper »lyonskega klavca«.

Sojenje temu nacističnemu vojnemu zločincu so doslej petkrat prestavili. Videti je bilo, kot da ne bo nikoli konca pravnim zvijačam in pastem. Celotno posamezne žrtve tega »klavca iz Lyona«, ki so pred leti pozdravile ukrep bolivijskih oblasti, potem ko so leta 1983 razkrinkane zločince izgnane v Francijo, si ne obetajo veliko od procesa. Tudi znani francoski lovec na nacistične vojne zločince Serge Klarsfeld – obenem z ženo Beate je prvi zasledil Barbierja v Boliviji – ni prevelik optimist glede razpleta sojenja. Ugledna kanadska publicistka Erna Paris, poročevalka iz Lyona,

opozarja: »Barbier je prišel, da bi še nadalje preganjal pripadnike francoskega odpora«.

Njena pripomba se nanaša na provokacije Barbierjevega odvetnika Jacquesa Vergesa, da bi predvsem opozoril nekritično francosko javnost na medvojno preteklost dela Francozov. Prizadeva si, da bi iz sojenja vojnemu zločincu naredil »proces stoletja«, nekaj podobnega, kot je bilo je ruzaletsko sojenje nacističnemu vojnemu zločincu, esesovcu Adolfu Eichmannu, čigar naloga v nacističnem aparatu je bila »dokončna rešitev judovskega vprašanja« v nacistični Nemčiji. Toda soočenje z medvojno preteklostjo Francije na sojenju v Lyonu ni zaželeno. Predsednik porotnega sodišča André Cerdini ne dopušča nobenega dvoma o tem, da bo vodil povsem normalen proces. Tudi če gre za spektakularno sojenje, naj bi proces trajal le 6 tednov in se končal do začetka poletnih počitnic. Sodnik Cerdini namerava zaslišati le dvajset prič, med njimi tudi dva Nemca.

Že pred začetkom sojenja v Lyonu so se mnogi spraševali, kje so razlogi, da doslej še nihče v ZR Nemčiji ni napisal življenjepisa Klausu Barbierja s podnaslovom »Lyonski klavec«. Pripoved bi bila zanimiva, kajti gre za razpnitega pripadnika tajne policije, ki je v zasledni Franciji preganjal, mučil in moral Jude ter predstavnike odporniškega gibanja. Veliko njegovih življenjepisov pa je izšlo v tujini.

Britanski znanstvenik Tom Bower, zgodovinar in TV sodelavec, se že dolgo ukvarja z vprašanjem, zakaj in kako se je toliko vojnim zločincem posrečilo uiti roki pravice, večini po tako imenovani »rat line« v Južno Ameriko. Knjiga Toma Bowerja temelji na številnih intervjujih, ki jih je imel z žrtvami, sodelavci in sopotniki tega gestapovskega karierista. Izogibal se je nezanesljivim izjavam samega Klausu Barbierja, raje se je oprl na precejšnjo količino zanimivega arhivskega gradiva, ki ga hranijo v ZDA in v ZR Nemčiji. Knjiga obsega pravno predrazsodbo, predvsem pa moralno-politično ugotovitev: »Približno petdeset let je bil Klaus Barbie uradni in neuradni sodelavec različnih vlad. Njegove storitve so naročali tako demokraciji kakor tudi diktatorski sistemi. Barbie ni nikoli razočaral vladnih in drugih predstavnikov, ki so se zanimali za njegove storitve. Postregel jim je z vsem svojim repertoarjem najrazličnejših manipulacij in zasliševalnih tehnik, mučenja in morij, o čemer je pripovedoval pri popolni zavesti, tekoče kot tudi gre strokovnjaku določene obrti.«

Zakaj je postal gestapovski mučilec in strastni sovražnik Francozov, bi morda lahko razbrali iz njegove preteklosti oziroma mladosti. Njegov oče, v življenju razočaran družinski tiran, je bil Klausov učitelj v osnovni šoli v Noderju. Očetove vojne izkušnje in francoska

okupacija sta naredila iz Barbierja vse kaj drugega kakor frankofila. Ko sta oče in brat februarja leta 1933 nenadoma umrli, je bil za 20-letnega Barbierja nemški nacionalni socializem druga, nova družina. Njegove »kvalitete«, ki jih je v SS in SD neustrahovano razvijal, so bile čisto nekaj drugega kakor sicer pri nacionalnih socialistih. Barbie ni imel samo vodstvenih vrlin, bil je tudi inteligenten, kar je dokazoval pri izdelavi svojih sistemov za množično uničevanje. Vse svoje življenje je bil zagrižen, od osebnega uspeha obseden sadist, ki mu je bilo v največje veselje kľofutati ljudi, jih mučiti in poniževati. Poleg tega je znal hladnokrvno moriti.

Pri tem pa raziskave britanskega zgodovinarja kažejo, da Barbie ni bil nikakršen dober policist. V Lyonu je zagrešil veliko napak, pa čeprav se mu je posrečilo ujeti komandanta tamkajšnjega odpora Jeana Moulina. Pretepal ga je do smrti, vendar ni dobil od njega bistvenih informacij, ki bi mu pomagale razbiti odporniško gibanje v tem delu vzhodne Francije. Tudi svojim poznejšim latinskoameriškim gospodarjem ni znal ponuditi neke zasnove, temveč samo tehnične podrobnosti: tehniko zastraževanja, pritiska in uničevanja. Prav gotovo ni brez osnove glas preživelih, ki mu pravijo reva in pretepač«.

Florjan Lajmiš
(nadaljevanje sledi)

Literarni natečaj v Mariboru

Mestna Zveza prijateljev Mladine Maribor nam je poslala cel šop spisov, seveda izbranih med številnimi drugimi, ki so sodelovali v natečaju letošnje kurirčkove pošte. Natečaj je mestna ZPM razpisala skupaj z mestnim odborom ZZB NOV Maribor, in sicer dve temi: starejšim pionirjem so ponudili naslov Čebine – navdih mladim za ustvarjalnost, tovarštvo in sožitje med narodi, mlajši pionirji mariborskih osnovnih šol pa so svoje misli nizali pod naslovom Na delo, mladi pionirji, za svobodo, za lepše dni!

Za danes smo od te in one skupine spisov izbrali ta dva:

Čebine – navdih mladim za ustvarjalnost, tovarštvo in sožitje med narodi

Manifest; poziv vsem demokratičnim silam, da se združijo v boju proti fašističnim vojnim hujskačem, ki so združeni s Hitlerjevo Nemčijo. Slednje veže pohlep po tuji zemlji in mržnja demokracije. V največji nevarnosti je Slovenija. Zakaj? Leži na križišču pomembnih poti; torej lahko deluje kot »vrata v svet«. Ni dvoma, da ena od fašističnih sil ne bi poslegla po tem ugodnem strateškem položaju. S tem pa smo ogroženi Slovenci; prihodnost Slovencev je zagotovljena le, če bi sodelovali vsi bratski narodi Jugoslavije ter da bi Jugoslavija imela status zvezne države.

Tako je bilo rečeno na ustanovnem kongresu komunistične stranke Slovenije leta 1937 v Čebinah, nedaleč od Trbovelj.

Sožitje in tovarštvo se je pokazalo že med narodnoosvobodilno vojno, saj se je med boji kalila morala, ki je med borci utrjevala prepričanje in zaupanje. To zaupanje je bilo zelo veliko, kajti v nevarnosti niso nikoli zapustili eden drugega in tudi v najhujših bojih, če ni bilo drugega izhoda, so se bojevali do zadnjega moža. Takšno tovarštvo se je pokazalo tudi pri reševanju ranjenih soborcev in v skrbi zanje. Večkrat so ranjencem pomagali tako, da so žrtvovali svoja življe-

nja zanje in jih nosili na desetine kilometrov daleč do sanitetnih oddelkov in bolnišnic. Pri tem so se srečali s preprekami: rekami, gozdovi, gorami in tudi s sovražnikom. Sodelovanje med borci in neborci, torej ljudmi – rodoljubi je bilo izredno, saj je prebivalstvo nudilo borbem materialno in moralno podporo, slednja pa je bila bolj pomembna od materialne. Vse to je združevalo naše narode med NOB.

Kako pa je danes? Žal smo pogostejše stike med mladimi vseh narodov Jugoslavije precej zanemarili, ne poznamo se več dovolj in različna, neusklajena mnenja lahko pripeljejo do nepotrebnih nesoglasij. Mislim, da bi morali to popraviti.

Srečanja med mladimi iz vse države so ponavadi le na državnih tekmovanjih in ob podobnih dogodkih; na teh srečanjih se povezujejo le izbranci. Morali pa bi omogočiti tudi drugim, da bi se spoznali z mladimi iz vseh krajev domovine. To bi bilo mogoče le, če bi organizirali srečanja, na katerih bi sodelovali vsi mladi iz vse Jugoslavije; seveda, če bi se prijavili. Tudi tukaj bi lahko bila najrazličnejša tekmovanja: od športa, likovne umetnosti vse do glasbe. Tekmovalni duh bi torej med drugim združeval vse udeležence, ki bi na tak način pridobili izkušnje, menjevali bi različna mnenja o

Na delo, mladi pionirji, za svobodo, za lepše dni!

»Učite se, učite se, učite se!«
To so besede tovariša Tita, ki je veliko svojega časa namenil mladini. Naša naloga je, da hodimo po Titovi poti. Že zato, da bi izkazali spoštovanje do tovariša Tita in predvsem tudi zase.

Vsi si želimo, da bi v svetu vladal mir, da bi imeli otroci lepo otroštvo, da bi vsi otroci pomagali starejšim občanom, bili spoštljivi ter poštenj do ljudi in sebe. Ne smemo dovoliti, da bi sovražnik znova napadel našo Jugoslavijo, ki je že prelivala kri za svobodo, ne smemo dovoliti, da bi nam tujec skazil naše srečno otroštvo.

Naša Jugoslavija je lepa. Jugoslavija, kot vsi vemo, je sestavljena iz šestih republik in dveh pokrajin. S skupnimi močmi moramo premagati vse težave in zablode. Zato mi pionirji, bodimo spoštljivi, pridni, delovni in predvsem poštenu do domovine!

Vsak državljan naj bo vreden in ponosen na to svobodo!

KATJA ŠERUGA, 4. a
OŠ Franca Rozmana Staneta
Maribor

šolanju, o zaposlitvi in vsakdanjih stvarih; dobili bi nove prijatelje. Takšna družabna srečanja in tekmovanja naj bi potekala predvsem med pobrateni občinami in mesti.

Tudi jaz sem sodeloval na enem takšnih srečanj; bilo je lani v pozni jeseni in Ptuj. Mladi iz trinajstih občin smo se zbrali za okroglo mizo, kjer je bil začetni sestanek. Predsednik občine Ptuj je povedal nekaj besed o bratstvu in prijateljstvu: koliko časa obstajajo takšna srečanja, kakšno je sodelovanje med temi občinami in še nekatere zanimive dogodke. Potem smo zasedli tekmovalna mesta; tekmovali smo v zgodovini s temo Revolucionarno delavsko gibanje in narodnoosvobodilni boj v teh občinah. Trema je bila kar precejšnja, saj so del tekmovanja prenašali tudi po radiu Ptuj. Pozneje je nervoza popustila in kar sproščeno smo odgovarjali na vprašanja. Ko smo prišli na vrsto mi (tekmovali smo trije), je prav mene doletelo prvo vprašanje. Takoj ko sem odgovoril, sem se prestrašil svojega glasu, vendar se nisem zmotil in dobili smo tri točke. Na naslednje vprašanje sta odgovarjala tudi moja »sorbora« in dosegli smo peto mesto. Menim, da je pomembno sodelovati in ne zmagati.

Po tekmovanju smo odšli na

skupno večerjo, kjer smo se še posebej spoznali. Spoznal sem mlade iz nekaterih krajev Slovenije in Hrvaške. Najbolj zanimivo je bilo sedeti pri mizi, kjer so bili člani ekipe iz Koprivnice. Dve dekleti sta pritegnili mojo pozornost. Takoj sem se zapletel v pogovor in izvedel za njuni imeni: Irena in Jasna. Pogovarjali smo se vsak v svojem jeziku; oni po hrvaško, jaz po slovensko. Kljub temu smo se lahko sporazumeli. Povedal sem nekaj smešnic in vse omizje je bilo v smehu. Pogovarjali smo se tudi o vsakdanjem življenju: kako v šoli, kako preživljamo prosti čas, s čim se ukvarjamo in podobno. In kmalu je minilo. Še dolgo smo se pogovarjali o tem in nikoli ne bom pozabil tega dne. Želim si še kakšno takšno srečanje.

Tako in s podobnimi aktivnostmi se bo lahko krepilo tovarštvo, spoznavanje pripadnikov različnih narodov, izmenjava njihovih idej in načrtovanje prihodnosti, ob tem pa se bo utrjevalo resnično spoštovanje zgodovinsko utemeljene identitete posameznega naroda, ki vidi svojo prihodnost v skupni, demokratični zasnovi državi.

MITJA MEDVED, 8. b
Osnovna šola Martina
Konšaka
Maribor

Svoboda po moje

Pred kratkim sem v časopisu brala, kako je eden vodilnih slovenskih politikov izjavil, da moramo še naprej razvijati svobodo in enakopravnost. To pomeni, da nimamo niti svobode, niti enakopravnosti dokončno razvite. Torej ne živimo v svobodni, oziroma v popolnoma svobodni domovini, še najmanj pa v svobodni, ker popolnosti nikjer ni.

To dokazujejo tudi razni pogovori, ki se odvijajo v krogu odraslih o členu 133; o nekem fantu, ki je v zaporu, ker je zbral podpise za neko peticijo; o nekem, ki zaradi tega, ker ni hotel pri vojakih sprejeti puške in je zato, ker mu njegova vera ne dovoljuje ubijati, bil za isti prekršek trikrat obsojen.

Premišljuje, če so sploh lahko ti ljudje zadovoljni s takšno svobodo. Mislim, da ne morejo biti, zato, ker svoboda ni le čas brez vojn, kot pogosto mislimo, svoboda ni le bel glob z olčno vejico v kljuncu. To je le del svobode. Popolni svobodni s tem ni zadoščeno. Svoboda, če je popolna, je vedno svoboda tistih, ki mislijo drugače (Roza Luxemburg), zato je n svoboda petoliznikov, ki se tako prilzujejo politikom kot Polonij v Hamletu, ki za

gospodarjem ponavlja, da je oblak najprej podoben kameli, nato podlasi in na koncu kitu, samo da bi ustregel gospodarju.

Torej sem že tudi jaz ta oseba, ker mislim drugače kot moji starši. Nisem svobodna, ker v svojem spisu ne upam napisati tega, kar mislim, nisem svobodna, ker ne živim v popolni svobodni, nisem svobodna, ker se bojim v šoli in doma postaviti zase, nisem svobodna, ker včasih ne upam reči ne.

Morda pa je lepota svobode ravno to, da ni nikoli popolna, da vedno najdemo pomanjkljivosti, da jo vedno lahko dograjujemo. Nekdo je zapisal, da najlepše o svobodni pojejo sužnji. Najlepše misli o svobodni je mogoče povedati takrat, ko svoboda ni popolna. Kljub temu pa je neka popolna svoboda, ki ti je ne morejo vklemiti – to je lepota notranje svobode. Vendar pa, če jo dograjuješ in po pravici poveš, kaj misliš, te nespametni vselej poskušajo utišati in ti tako hočejo odvzeti notranjo svobodo.

VALENTINA SMEJ, 5. b
I. OŠ Daneta Šumenjaka
Murska Sobota

Tak kurir bi bil jaz

Če bi bil jaz kurir, bi nosil pošto partizanom. Čim več partizanov bi rešil, tem bolj ponosen bi bil. Sporočila bi skril pod obleko. Če bi Nemci streljali za mano, bi se skril za drevo. Ko bi prišel do partizanov, bi jim dal pismo. V vasi bi bili zelo veseli, ker bi rešil partizane.

MATEJ PETRIČ, 3. a
OŠ Drago Bajc
Vipava

Ljudje, kaj hočete?

Ljudje, le kaj si mislite? Hočete uničiti zemljo? Hočete, da bi bomba raznesla svet? Nobenega smisla ne vidim v vojnah. Tepete se, da bi imeli večje ozemlje. Zakaj? Zakaj je to potrebno? Ljudje, pomislite, koliko ljudi bi živel, če ne bi padli v vojni! Če bi vsi ljudje, ki se sedaj bojujejo, prišli za lopato, ne bi bilo lakote v svetu, tudi v Afriki ne. Zakaj ubijate? Vsak ima pravico živeti! Tepete se kot otroci za igračke. Ampak vi se ubijate...

Človek je na najboljši poti, da izumre. Si to želite?

PETRA LOMBAR, 7. b
OŠ Matija Valjavec
Preddvor

Šolski izlet v Rižarno in Bazovico

Osmega aprila smo se odpravili na izlet v Rižarno in Bazovico. Kraja ležita na oni strani državne meje. Rižarna je bila med vojno koncentracijsko taborišče, v katerem je krute smrti umrlo na tisoče nedolžnih ljudi različne narodnosti, med njimi največ Slovencev, Italijanov, Hrvatov in Židov. Najprej smo se ustavili pred Rižarno. Preden so nam odpeljali, smo morali počakati, saj smo prišli prezgodaj. Že ob vstopu smo opazili visoke betonske zidove. Ti so zapornikom onemogočili pobeg. Vodič tovariš Pahor nam je pripovedoval o mnogih zanimivih in pretresljivih dogajanjih med NOB v tem taborišču. Ogledali smo si tudi »celice smrti« in prostore za tiste, ki so čakali na premestitev v drugo – nemško taborišče. Nato smo si v muzeju ogledali še manjšo razstavo. Med NOB je tu deloval tudi krematorij. V njem je zgorelo na stotine zverinsko mučenih in umorjenih nedolžnih ljudi.

Nemci pa so ga pred koncem vojne razstrelili, da bi zbrisali sledi za svojim nečastnim početjem.

Položili smo šopek cvetja in pripravili skromno komemoracijo pred spominsko ploščo, na kateri je zapisano v štirih jezikih, da je tam shranjen pepel umrlih.

Pozneje smo krenili proti Bazovici, večji slovenski vasi, ki leži nedaleč od Trsta. Ustavili smo se na tamkajšnji osnovni šoli Primož Trubar. Učenci in učitelji te šole so nas prisrčno sprejeli. Pokazali so nam krajši dokumentarni film o svoji vasi. Za spomin so nam podarili nalepke svoje šole. Pospremili so nas k spomeniku, kjer smo položili šopek cvetja v spomin bazoviškim žrtvam.

O svojih vrstnikov smo se posloviili s prijetnimi občutki, saj se nam je obisk zdel zanimiv in poučen.

DAVID URBANC, 5. b
COŠ Škoflje

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMI

Pa smo jih le našli!

Vidite, pa smo jih le odkrili in upamo, da jih ne izgubimo več! Koga? Mlade dopisnike iz I. osnovne šole Daneta Šumenjaka iz Murske Sobotice! Le kje so se skrivali tako dolgo? Pa kako znajo vihteti pero in zlivati svoje misli na papir! Morda pa niso vedeli za nas iz TV-15. Kakorkoli že, vesela sem, da je naš glas segel tudi do njih in da so se nam odzvali. Sodelovali so v našem nagradnem natečaju in si prislužili tudi eno od nagrad. Nekaj njihovega ste lahko prebrali tudi v prejšnji številki TV-15, zelo kritično razmišljanje o štetju in mladosti, namreč. Z nič manj kritično noto ni napisan tudi sestanek Svoboda-po moje, ki ga objavljamo danes. Morda komu celo ne bo všeč in bo mislil, da tam v Murski Soboti živijo sami nergači in nezadovoljnejši. Toda tudi to je svoboda, da lahko poveš svoje misli, svoje občutke. In mi, na naši mladinski strani, smo svobodni. Zato, dragi naši mladi dopisniki, pišite nam vse, kar vam roji po vaših glavah. Murskosobočanom pa vsi skupaj zaželimo dobrodošlico!

Necesa sem se domislila ob tem in morda bo ideja všeč tudi vam. Že res, da se tisti, ki redno beremo našo mladinsko stran in pišemo zanje, med seboj kar dobro poznamo, čeprav je to poznavanje le »papirnat«. Želim pa, da bi bili še bolj povezani med seboj. To lahko dosežemo, če si izmenjujemo mnenja. Saj ne mislimo vsi in vedno o vsaki stvari vse enako. Zda preberemo sestavek kakšne »Francke« s čisto drugega konca Slovenije, ob njem pa si mislimo svoje. Lahko se z njo strinjamo, lahko pa tudi ne. Zakaj ne bi tega napisali za naše uredništvo in začeli nekako takole: »Veš, Francka, mislim, da nimaš prav. Jaz na to stvar gledam drugače... itd.« ali pa: »Francka, v našem krožku smo se pogovarjali o tem, kar si napisala. Tudi nam se podobno godi...«

Vidite, dragi mladi prijatelji, zdi se mi, da ta odmevnost manjka med nami in da nas bo prav ta še bolj povezala. Še bolj bomo prijatelji, kajti vedeli bomo, da naše misli niso natele na gluha ušesa, ampak so se naslonile na rame nekoga. Poskusimo!

ŽIVA

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAML

Na sliki vidite kurirja Stanka Korošca. Z njim smo se srečali v razredu, enkrat pa pri njegovi hiši, kjer smo imeli proslavo ob 27. aprilu. Stanko je bil kurir kurirske partizanske postaje TV-33. Rad nas ima in nam je razdelil bombone.

DARJA CVELER, 2. r
OŠ Stranice

Všeč mi je fizika, raje pa imam kemijo

Ko se osnovnošolci odločajo za svoj poklic, premišljajo o vsem mogočem; ne nazadnje tudi o tem, kateri šolski predmet jim je bolj pri srcu. V celodnevni osnovni šoli Fran Roš v Celju premišljajo takole:

Bliža se konec šolskega leta in gotovo si je veliko učencev ter učenk izbralo kakšen predmet za svoj poklic. Odločitve so različne. Pomešala sem se med sošolce in jih spraševala, kateri predmet jim je najbolj všeč. Pa so odgovarjali:

DIANA: Najraje imam angleščino.

PETRA: Všeč mi je fizika, raje pa imam kemijo.

BERNARDA: Najbolj sta mi pri srcu zemljepis in zgodovina.

POLONCA: Angleščina.

KSENIJA: Zemljepis mi je všeč.

NATAŠA: Telesna vzgoja mi je všeč in zemljepis.

BARBARA: Angleščina je najboljša.

SABINA: Veliko predmetov mi je všeč, najraje pa imam teledobro.

SONJA: Odločila bi se za zemljepis in angleščino.

BARBI: Najljubša mi je angleščina.

Ugotovila sem, da imajo moše sošolke najraje angleščino in zemljepis. Gotovo gredo v tej smeri tudi njihove poklicne želje.

BARBARA KLINCOV, 7. b
COŠ Fran Roš, Celje

Knjižničarski krožek

Knjižničarski krožek obiskujemo predvsem dekleta, imamo pa tudi dva fanta. Sestajamo se ob petkih po kosilu, in sicer v dveh skupinah. Zanimivo je to, da smo vsi člani iz 7. b razreda. Pri krožku ovijamo knjige, pišemo kartončke zanje, in če je potrebno, pomagamo tudi pri delu v knjižnici. Knjižničarski krožek obiskujemo radi, saj tako prej kot drugi učenci spoznamo nove knjige.

Delo krožka je zanimivo in nas veseli.

BERNARDKA MESTINŠEK, 7. b
COŠ Fran Roš Celje

Književniki, udeleženci NOB Ferdo Fischer-Mojka

Ob 65-letnici rojstva

Literarni zgodovinar, esejist in publicist Ferdo Fischer se je rodil 12. maja 1922 v Slovenjem Gradcu v družini odvetniškega uradnika. Po osnovni šoli je obiskoval meščansko šolo v rojstnem kraju in končal do začetka vojne šest razredov klasične gimnazije v Mariboru. Po ne-nadni očetovi smrti je kot dijak živel revno in trdo življenje.

V juniju 1941, ko so nemške oblasti zapirale njegove vrstnike, je stopil v službo pri Siemens Bauunion, da bi se izognil posledicam razvpitega »nemškega reda«. Tu se je povezal v enoto narodnoosvobodilnega gibanja. Še preden so se pokazali sadovi ilegalnega dela te skupine, so okupatorji kot talce postreljali slikarja Goloba, Januška, Slemnika in Mlekuša poleg šesterice drugih. Konec novembra 1942 je zapustil to službo in odšel domov, k materi v Slovenj Gradec. Tu se je pridružil organizirani skupini aktivistov OF, ki jo je vodil prvoborec Slavko Gams-Branko. Na njegov predlog so Fischerja februarja 1943 sprejeli v SKOJ. Sredi junija 1943 ga je okupator na podlagi ovadbe poslal na prisilno delo za Sotlo, od koder se je po treh tednih vrnil domov. Pod grožnjo, da ga

bodo predali Gestapu, je moral ponovno nazaj, tokrat v Njivice pri Radečah. Od tu je pobegnil 1. avgusta 1943 v partizane po zvezi, ki jo je oskrbel Slavko Gams-Branko. Bil je borec v drugem Pohorskem bataljonu, politkomisar Vojin ga je avgusta 1943 sprejel v članstvo KPS in mu zaupal odgovorno dolžnost kurirja štaba bataljona in kasneje Pohorskega odreda.

Sredi aprila 1944 so ga poslali na tehnično delo, bil je organizator okrožnih ciklotehnik v šaleško-mislinskem in kasneje mariborskem okrožju. Organiziral je radiovestnike, pregledal dogodkov, letake in parole radiotehnik »SKOVIK«, ki je bila zametek poznejše okrožne ciklotehnik »KAJUJH«.

S pomočjo nekaterih predanih tovarišev je postavil, opremil in usposobil za uspešno propagandno delo veliko okrožno ciklotehniko »KRISTOF-STANE ILC«. Njen vodja je bil do aprila 1945. Tedaj ga je pokrajinski tehnik pri OBK KPS za Štajersko imenoval za vodjo nabavnega sektorja za Štajersko, to službo je opravljal do osvoboditve. Tehnika je bila tudi izdana – marca 1945 so jo Nemci napadli in požgali. Partizani so rešili stroje in

nekaj gradiva, ostala pa jim je neuničljiva volja do dela. Spet so začeli izdajati radijska poročila, ki so izhajala vse do osvoboditve.

Po osvoboditvi je prevzel službo personalnega referenta na okrajnem odboru v Slovenj Gradcu do 1946, ko je bil izvoljen za člana MLO Slovenj Gradec, odgovornega za prosveto in mladino ter za stanovanjski odsek. Poleg tega je opravljal še dolžnost sekretarja četrtnega odbora OF in vrsto družbenih dolžnosti. Po razrešitvi teh funkcij se je prijavil v tečaj in končal srednješolski študij na gimnaziji v Maiboru. Nato se je odločil za študij veterine na fakulteti v Zagrebu. Po posvetu z zdravniki pa je moral študij veterine opustiti, vpisal se je na filozofsko fakulteto v Ljubljani, na oddelek za slavistiko, svetovno književnost in literarno teorijo.

V februarju 1959 se je z družino preselil za stalno v Ljubljano. Kot štipendist Sveta za prosveto in kulturo je uspešno dokončal študij na Filozofski fakulteti z diplomsko nalogo »Partizanska dramatika« in zanj prejel študentovsko Prešernovo nagrado.

Ob reorganizaciji partijske organizacije na Filozofski fakulteti je bil jeseni 1959 izvoljen za člana sekretariata, januarja 1960 pa za namestnika sekretarja. Poleg tega je bil član odbora ZVVI na terenu Poljane in dve mandati dobi član občinskega odbora ZZB NOV Ljubljana – Center.

Po diplomi je dobil mesto asistenta v Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani. Delal je v oddelku za zgodovino druge svetovne vojne na področju kulturne zgodovine. Najprej je izpopolnil diplomsko nalogo »Partizanska dramatika«. Tipkopis je prišel na AGRFT in je še danes koristno pomagalo študentom. Omembe vredna sta tudi Fischerjeva referata »Organizacijske oblike in delovne metode kulturnih delavcev v OF v okupirani Ljubljani« (prebran na posvetovanju ob 25-letnici OF) in »Taktika okupatorjev pri zatiranju slovenske kulture« (prebran na znanstvenem posvetovanju ob 25-letnici ljudske vstaje v Beogradu 1966). V zbirki Kondor je v Izboru partizanskih iger »Težka ura« (1967), ki jih je Fischer izbral in uredil, izšla tudi njegova spremna beseda. V Gledališkem listu

Mestnega gledališča ljubljanskega je izšel Fisherjev esej »Matej Bor – partizanski dramatik«. Napisal je tudi gesli o narodnih herojih Stanetu Semiču-Dakiju in Vinku Simončiču-Gašperju za Slovenski biografski leksikon. Kot sourednik je sodeloval pri pripravi zbornika Dokumenti ljudske revolucije Slovenije (tri knjige) in Prispevkov za zgodovino delavskega gibanja (1966-1972). Zastavil si je velikopotezni načrt za delo »Slovenski kulturni delavci v NOB«, a ga kot upokojenec od leta 1972 ni uresničil. Prevzel pa je mesto honorarnega ravnatelja Muzeja ljudske revolucije v Slovenj Gradcu. V težavnih razmerah je to dolžnost opravljal do leta 1981. V tem času je uresničil dolgoletno pobudo o razširitvi muzeja in pridobitvi statusa pokrajinskega muzeja revolucije za Koroško. Ob vsestranskem razumevanju in pomoči se mu je posrečilo zahtevno nalogo izpeljati tako, da je muzej več kot enkrat večji in da so vse zbirke v prenovljenih razstavnih prostorih na novo postavljene. Številna predavanja v muzeju, v organizaciji ZB NOV in v šolah ne samo v slovenjgraški občini, temveč po vsej Koroški, so mu omogočala, da je uspešno prenašal tradicijo NOB na mladino.

Ferdo Fischer je sodeloval v komisiji za spomeniško dejavnost Kulturne skupnosti Slovenj Gradec, pri postavitvi mnogih pomembnih spomenikov in spominskih znamenj v občini slovenj Gra-

dec, sestavil je napise zanje in govoril ob slovesnih otvoritvah. Bil je recenzent monografije »Spomeniki in znamenja NOB v občini Slovenj Gradec« (1965).

Zanemariti ne gre njegovega lektorskega dela na Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja (Jesen 1942, razprave dr. Marijana Britovška, Dokumenti ljudske revolucije, zborniki dokumentov in podatkov o NOV jugoslovanskih narodov, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja) in izven.

Ob vsem tem obsežnem in raznolikem delu je bil še član občinskega komiteja ZKS Slovenj Gradec, delegat v družbeno političnem zboru občinske skupščine Slovenj Gradec, član predsedstva občinskega odbora ZZB NOV Slovenj Gradec in član komisije za mednarodne stike in zamejstvo pri RO ZZB NOV Slovenije.

Leta 1984 je prejel Bernerjevo nagrado, ki jo Kulturna skupnost Slovenj Gradec podeljuje kulturnim delavcem, srebrni znak OF in plaketo zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije. Odlikovan je bil z redom bratstva in enotnosti, z redom zasluga za narod in z medaljo za hrabrost.

Svojo jesen življenja preživlja v Smiklavžu, v kraju, kjer je leta 1943 začel svojo partizansko pot. Dragemu jubileju želimo predvsem zdravja, da bi njegovo pero lahko napisalo še veliko nepopisanih strani o partizanski kulturi.

Dušan Mevlja

Mednarodna prireditev in nagrada za pisateljske stvaritve – naše okno v kulturni svet

Vilenica, iz sveta tišine v svet odprte besede

Prijetno in nadvse učinkovito protislovje predstavlja spoj med kraško jamo Vilenico pri Lipici in njeno novo namembnostjo, ki ji jo je takorekoč »podelilo« Društvo slovenskih pisateljev, ko se je odločilo, da bo v tem kraškem kapniškem okolju vsako leto podeljevalo mednarodno literarno nagrado Vilenica. Na ta način in s to potezo skuša slovensko pisateljsko društvo iskati novih poti in oken za slovensko in jugoslovansko literaturo in njeno uveljavitev v svetu, hkrati pa naj bi srečevanja, literarni večeri in tematski pogovori ob tej nagradi prispevali tudi k prepletanju literarnih tokov.

Čeravno je izoblikovanje ideje o tej nagradi vzniklo na tako imenovanem alpsko-jadranskem območju, ima širši zemljepisni pomen. »Nagrada Vilenica naj bi opozarjala na duhovno bogastvo in uveljavljala življenjsko moč integracijskega principa različnosti v evropskem kulturnem občestvu, ki se je oblikoval in se še oblikuje v umetnostih tega srednjeevropskega prostora kot njegova posebej prepoznavna izkušnja in kulturno sporočilo...« Tako je bilo zapisano v lanskem katalogu, ob prvi podelitvi te nagrade, (ki jo je, kot je znano, prejel Fulvio Tomizza za roman Mladoporočnica iz ulice Rosetti, vojno zgodbo o ljubezni).

In še nekaj: ta nagrada, oziroma izbor nagrajencev (čeravno dobro vemo, da je vsak takšen izbor deloma tudi subjektivna presoja izbiralcev), bo vendar navrgel sem in tja tudi nova imena

avtorjev takoiimenovanih »malih književnosti«, ki bodo stopili tako pred slovensko kot tudi širšo evropsko javnost.

Ste že kdaj slišali za madžarskega pisatelja Petra Esterhazyja? Ali pa za poljskega pesnika Zbignjeva Herberta? Za Gerta Hofma-

na? Najbrž ne. Zato pa je prenekateri bralec slišal za slavnega pisatelja iz naše sosednje države – Petra Handkeja. Tudi takšni, že znani in v svetu priznani možje, bodo ime Vilenice pomagali ponesti v širši svet. Zato je upati, da bo letošnja nagrada, katere podelitev načrtujejo za

Odlomek iz lani za nagrado predlaganega romana Tadeusza Konwickega Sanjske bukve naših dni

Gosto sneži. Veliki kosmi padajo na tla, ker ni vetra. Takoj skopnijo, požre jih črno blato, preko katerega se prebije zdaj pa zdaj izgubljen okrušek svetlobe ulične svetilke. Pred trgovino stoji molčeča vrsta. Nekdo kadi cigareto in jo zaslanja z dlanjo pred vlogo. Moškim rastejo na klobukih perjanice iz snega.

Na koncu ulice zija predor z rožnim vencem medlih luči. Ob vhodu se prestopa množica zasnenežih ljudi. Enakomerno stopajo okrog nečesa, kar leži sredi cestišča. Prihaja tramvaj, se ustavi, nestrpno zvoni.

Imam še čas, dvajset dolgih minut. Približam se množici in obstojim za hrbiti mož. Prislunhem njihovemu šepetanju.

Skočil je iz tramvaja, spodrsnilo mu je, voznik pa ni mogel zavreti.

Splah ni skočil. Šel je po pločniku in se sam vrnil pod tramvaj.

Dajte no. Saj je tistale ženska videla. Iz službe je šel. No, poglejte, kakšna poledica. Kar samo ti vzame noge.

Meni že ne boste pravili.

Ves čas sem šel z njim. Bil je pijan ali pa bolan.

No, no, če je že nesreča, potem vsi pravijo, da je bil pijan...

Še mlad človek. Vidite, tako je življenje. Zjutraj je šel od doma in najbrž sploh ni vedel, da se ne bo več vrnil.

Če bi ljudje kar takoj dvignili vagon, bi morda preživel. Ampak voznik je pono-rel, potegnil nazaj, pa imate.

Jam, pa le mislim, da je kar sam po svojih volji.

Kdo bi si v tem vremenu vzel življenje. Kar strah me je iti ven.

Ne godi se vsem enako. Bogve kakšno življenje je imel.

Ostudno vreme. S kram-pom mu bodo kopali grob.

Njemu je zdaj vseeno. Bodo že drugi poskrbeli.

Je bilo še premalo voj-ne? Položiti roko nase...

Prerinem se med ljudi in obstojim nad človekom, ki je na tračnice pribit, Krvi ni videti, vse prekriva črno, sluzasto blato. In ta samomori-lec je videti kot cunja v od-točnem kanalu. Samo v be-lih očeh mu odseva elektrir-na luč.

september, glasneje odmevala tako v slovenskem in jugoslovanskem kot tudi v evropskem prostoru.

Ob podelitvi nagrade načrtujejo tudi literarni večer in koncert. Tako si torej obetamo, da bo k vsemu povedanemu na ta način širše predstavljen tudi naš kraški svet, ki se mu obeta nekaj tistega novokosovelovskega blišča, ki po smrti tega velikega slovenskega pesnika še nekako nismo prav prepoznali ali pa smo ga ob širših razgledih po svetu – pozabili.

B. Ž. J.

Mladi so spletli bratski venček

V Podlehniku, osrčju Haloz, je bilo ob dnevu mladosti že tradicionalno srečanje učencev in učiteljev iz bratskih republik in pokrajin, ki so pripravili kulturni nastop. Tu se naj ozmemo malce nazaj. V Podlehniku je ravnatelj tamkajšnje šole, ki nosi ime po Martinu Koresu, junaku in revolucionarju iz okolice Zetal, že pred leti prišel na nenavadno idejo, da bi se učenci iz vsake republike enkrat letno srečali in si izmenjavali izkušnje, med seboj spoznavali, dopisovali. To idejo je še pred svojo prerano smrtjo tudi uresničil.

Ravnatelj Ferik je bil namreč med vojno skupaj s starši izgnan v bratsko Srbijo. S pomočjo republiških in pokrajinskih ustanov za prosveto in kulturo je tako uspel, da so v vsaki republiki in pokrajini izbrali eno izmed šol, ki so se tako med seboj povezale.

Letošnji mali jubilej 15. srečanja so organizirali v šoli

v Podlehniku v Halozah. Učenci so na prireditvenem odru med seboj spletli bratski venček iz folklorne in likovne zakladnice vse Jugoslavije ter tako simbolizirali medsebojno prijateljstvo.

Učenci iz drugih šol so bili gostje haloških vrstnikov in njihovih staršev, ki so se vsi potrudili, da so bili dobri gostitelji. Borci NOB pa so mladim pripravili tudi učno uro zgodovine o Slovenskogrski četi, ki je v Mostju, nedaleč od Ptuja, avgusta 1942 leta ko je bila izdana, izkrcavala v neenakem boju s premočnim sovražnikom.

Po končanih slovesnostih so se mladi družno popeljali na dvodnevni izlet po naši ožji domovini – Sloveniji. Naslednje leto bo srečanje na eni izmed šol v drugi republiki. Morda lahko zapišemo, da so ta srečanja mladih iz vse države brez dvoma za mlade ne samo zanimiva, ampak tudi poučna.

Franjo Hovnik

RAZPIS

Festival Kurirček Maribor razpisuje za leto 1987 literarne nagrade za krajše prozne sestavke, pesmi in dramski prizor s tematiko iz naše revolucije:

1. PESEM ZA OTROKE	1. nagrada 40.000
	2. nagrada 30.000
2. PROZNI SESTAVEK (črtica za otroke)	1. nagrada 40.000
	2. nagrada 30.000
3. KRATEK DRAMSKI PRIZOR (oziroma skeč – primeren za otroke)	1. nagrada 40.000
	2. nagrada 30.000

Razpisa se lahko udeleži vsak državljani SFRJ. Razpis je anonimen

Pisne prispevke je treba opremiti z geslom, popolne naslove pa priložiti v zaprtih ovojnica.

Zirja bo upoštevala le tiste prispevke, ki jim bo priložena zaprta ovojnica z razrešeno šifro.

Zaželeno je, da avtorji pošljejo vsaj po tri kopije. Rokopisov ne vračamo.

Zirjo bodo sestavljali književniki in predstavniki Festivala Kurirček. Prispevke pošljite do vključno 15. novembra 1987 na naslov:

FESTIVAL KURIRČEK MARIBOR
MARIBOR, TOMŠIČEVA 45

Veličastna mednarodna komemoracija v Mauthausnu

Odkritje plošče talcem iz Begunj

V nedeljo, 17. maja 1987 je v nekdanjem koncentracijskem taborišču Mauthausen potekala velika mednarodna komemoracija, ki je bila še posebej slovesna za udeležence iz Slovenije.

To mednarodno srečanje organizira vsako leto ob obletnici osvoboditve taborišča Avstrijska skupnost taboriščnikov iz Mauthausna.

Številnim udeležencem iz vseh delov Evrope so se priključili udeleženci iz Srbije in Slovenije ter veliko naših delavcev na začasnem delu v Avstriji.

Vreme je bilo izredno naklonjeno prireditvi, saj je bilo jasno in toplo.

Ze pred 10. uro so se začeli zbirati udeleženci pri jugoslovanskem nacionalnem spomeniku, ki stoji prvi v skupini spomenikov posameznih držav, pred vhodom v taborišče. S polaganjem vencev pred spomenike dru-

koncu vojne: Nikdar več Mauthausna. Slovesnosti se je udeležilo okoli 12.000 ljudi.

Na osrednji proslavi sta govorila tudi finančni minister v avstrijski vladi dr. Ferdinand Lacina, ki je pozival k ohranitvi demokratičnih odnosov in strpnosti med narodi, ter predstavnik Skupnosti taborišča Mauthausna.

Za tem je za nas Slovence nastopil posebno slaven trenutek, ko smo odkrili spominsko ploščo petinšestdesetm talcem iz Begunj, ki so jih nacisti ustrelili v Mauthausnu 20. aprila 1942 (kot darilo Hitlerju za rojstni dan) in 17. junija 1942. Med talci je bil organizator vstaje v Bohinju v decembru 1941, Tomaž Godec, organizator OF v Trzinu prof. Josip Šter, pesnik, pisatelj in dramatik Tone Šifrer ter pet žena, ki so bile kot prve žene ustreljene v Mauthausnu.

Naša delegacija pred polaganjem vencev k osrednjemu spomeniku.

gih držav se je začela slovesnost. Z jugoslovansko himno, ki jo je zapel otroški pevski zbor naših delavcev iz Linza in KUD Moša Pijade, pa se je začela slovesnost pred jugoslovanskim spomenikom. V kulturnem programu sta sodelovala tudi pevca Senka Veležanec in Zafir Hadžimanov.

Slavna govornika sta bila naš ambasador na Dunaju inž. Miloš Krstić, v imenu Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije pa tovariš Bogo Gorjan, predsednik Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

Govoroma je sledil bogat kulturni program, nato pa so ob zvokih žalostnih delegacij iz Jugoslavije in drugih držav polagale vence pred naš spomenik.

Po končanih slovesnostih pri nacionalnih spomenikih so se oblikovale uradne delegacije posameznih držav in v sprevedu krenile na slavnostni prireditveni prostor v taborišče, kjer stoji centralni spomenik žrtvam v Mauthausnu. Sledilo je slavnostno polaganje vencev državnih delegacij ob zvokih žalnih koračnic. Na čelu so se vile državne zastave in zastave ter prapori raznih organizacij s številnimi transparenti. Ob spomeniku so avstrijski mladinci razpeli ogromen transparent z napisom: »Hodimo protinacističnega predsednika« in s tem simbolično izražali strinjanje z zaobljubo taboriščnikov ob

Nekatere družine so izgubile tudi po dva ali tri svoje člane (matere, očete, hčere in sinove).

Odkritja plošče talcem iz Begunj so se udeležili iz Slovenije nekdanji interniranci, svoji in znanci talcev, naši delavci na začasnem delu v tujini in izjemno veliko številu udeležencev iz drugih držav.

Večina sorodnikov talcev je bila prvič v Mauthausnu.

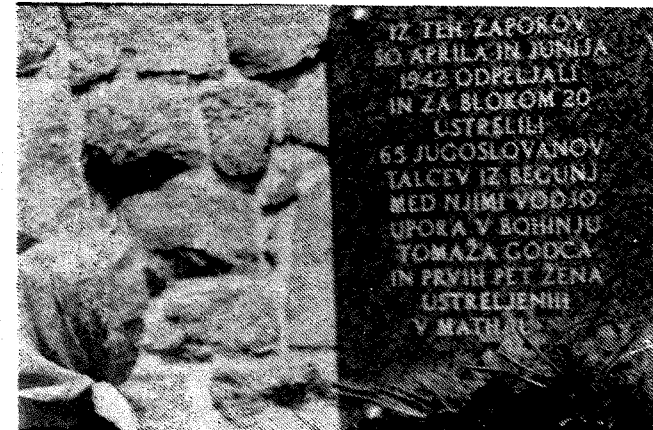

Avstrijski mladinci so razpeli transparent.

Nekateri izmed udeležencev komemoracije pa so šele pred tem izvedeli, kje so bili njihovi svoji usmrčeni.

Spominska plošča je vzidana na steno taboriščnih zaporov, od koder so talce odpeljali na streljanje k približno sto metrov oddaljenemu Bloku 20. Osnutek za ploščo je izdelal Štefek Urbanc, ploščo pa kamnosek Janko Valant iz Kranja.

Z izvajanjem naše himne,

Mati Lazarjeva se spominja svojih dragih.

ki so jo zapeli mladinci naših zdomcev, se je začela slovesnost. Pionirji osnovne šole dr. Janeza Mencingerja iz Bohinske Bistrice in člani pionirskega oddelka »Tomaž Godec« pa so pod vodstvom mentorice Dragice Cvetežnik občinstvu recitali in zapeli o Tomažu Godcu in o domovini.

Slavna govornika sta bila predsednik Odbora taboriščnikov iz Mauthausna dr. inž. Jože Hlebanja, ki je doživel tudi sam strahote taborišča. Bil je tudi član mednarodnega komiteja ob osvoboditvi taborišča 5. maja 1945. leta.

Spominsko ploščo je nato odkril predsednik delavskega sveta TOZD LIP Bled iz Bohinjske Bistrice, ki nosi ime Tomaža Godca.

Sledilo je polaganje vencev iz Jugoslavije. K naši plošči pa sta položila venca tudi delegaciji iz Poljske in Italije. Svoji talcev so se s cvetjem poklonili spominu na svoje drage.

Program slovesnosti je povezoval tov. Bruno Gerdo- vič, skupine na ogledu pa je vodil tov. Mato Utovič; oba sta bila namreč dolgo časa tudi sama tukajšnja interniranca.

Po odkritju plošče so si skupine ogledale zapore, prostore za likvidacije, plinsko celico, krematorij, taboriščni muzej in prostor za Blokom 20, kjer so bili talci ustreljeni.

Preživelji so bili prizori srečanja svojcev s krajem, kjer so končali svojo pot njihovi najdražji. Z bolečino v srcu, a junaška in ponosna je bila mati Franciška Lazar iz Hotavlj v Poljanski dolini, stara 90 let, ki je izgubila v zadnji vojni moža in štiri sinove. Mož in dva sinova so bili ustreljeni s prvo skupino 20. aprila 1942 v Mauthausnu. Vinko Hafner je izgubil mater, sestro in brata, družini Papler in Vergl po dva člana in še bi lahko naštevali, kakšne rane so nacisti zadali

posameznim družinam.

Ob 15. uri so se udeleženci zbrali pri glavnem vhodu v taborišče in se nato spustili po stopnicah smrti v zloglasni kamnolom Wiener Graben, kjer so zopet poslušali pojasnila vodiča, ki je nazorno opisoval delo in trpljenje v tem kamnolomu. Iz Wiener Grabna jih je pot vodila v bližnje taborišče Gusen, ki je bilo podružnica Mauthausna. Le taborišči Mauthausen in Gusen sta bila III. kategorije, torej najtežja taborišča v nacistični Nemčiji. V Gusnu so ostali le skromni ostanki taborišča, vendar pa tam najdemo veličasten spomenik ob krematoriju. Zemljišče na katerem je, je privatna last dveh žena, katerih možje so bili tam upepeljeni. Nihče ne ve, ali bi sicer sploh kaj ostalo od taborišča.

Slovo od taborišča in pot domov je udeležence spremljala z mislijo na žrtve in zaobljubo, da bodo storili vse, da se kaj takega nikdar več ne ponovi.

V imenu udeležencev interniranec Sveto Kobal

Na Jančah v znamenju mladih

V spomin na bitko borcev II. grupe odredov, ki je z vso močjo divjala od 19. do 21. maja leta 1942 na Tujem grmu, je bilo v soboto, 30. maja, že tradicionalno srečanje borcev z mladino, izzvenelo pa je v znamenju petdesetletnice prihoda tovariša Tita na čelo KPJ, obletnice ustanovitve KPJ in KPS ter meseca mladosti.

Pri planinskem domu II. grupe odredov, kjer je bila tudi osrednja prireditev, se je združilo več sto pohodnikov iz vrst osnovnošolske mladine iz občine Ljubljana Moste-Polje, njim pa so se pridružili planinci iz Litije, Sostrega, Grosuplje, Zaloga, Jevnice in celo iz Hrastnika. Svoj delež so prispevali tudi člani ZRVS, taborniki in mladinske pohodne enote.

Po nastopu vevške pihalne godbe in pozdravnem nagovoru Deje Mušič je zbrani mladini, borcem NOV in številnim predstavnikom družbenopolitičnega življenja govoril predsednik MK SZDL Jože Osterman. V svojem go-

voru je med drugim poudaril pomen srečanja na Jančah. Le-to je potekalo v spomin na boj borcev II. grupe odredov, ki so pred petinštiridesetimi leti bili ogorčeni boj z Nemci, poudarjalo pa je tudi vlogo mladih v ohranjanju vrednot iz narodnoosvobodilnega boja in v nadaljnjem družbenem in ekonomskem razvoju. Geslo srečanja na Jančah Mladina, ustvarjalnost in prihodnost, naj bi bilo vodilo tudi drugim prireditvam in srečanjem.

Tudi izvrsten kulturni program je bil naravnani v tem

duhu. Poleg pihalne godbe iz Vevč so nastopili tudi recitatorji in pevski zbor OŠ Edvarda Kardelja, kantavtor Sašo Hribar iz Grosuplje, vokalnoinstrumentalni ansambl vojašnice Bratstvo in enotnost in folklorna skupina Društva prizadetih iz Ljubljane, ki so s svojim nastopom vzbudili navdušenje. Borci II. grupe odredov pa ponovno vabijo tokrat na že tradicionalni pohod Po poteh II. grupe odredov, ki bo v nedeljo, 7. junija, v Ivančni Gorici.

Jože Čurin

Celje

Srečanje ukradenih otrok

»Letos mineva petinštirideset let od tistih strašnih dni, ko nas je okupator zbral v tedanji celjski okoliški šoli in nas po nekaj dneh iztrgal materam iz naročja. Poslal nas je v nemška taborišča, da bi nas potujčil in za vedno odtrgal od rodne grude. Naše matere, starejše sestre in brate pa je poslal umirati v koncentracijsko taborišče Auschwitz, od koder so se le redki vrnili. V nas je ostala žalost in bolečina, ki jo bomo nosili v sebi do konca življenja... Krivica, ki nam je bila storjena, se ne da z ničimer popraviti.«

Tako je ob letošnjem srečanju »ukradenih otrok« in taboriščnikov zloglasnega Auschwitza zapisal predsednik odbora »ukradenih otrok«, Jakob Zagožen.

V Celje je tokrat prišlo veliko nekdanjih trpinov kot že leta ne, odkar obstaja srečanje – okoli tristo ljudi se je po zaslugi pokrovitelja, celjske Cinkarne – zbralo na kraju nesrečnega spomina, na dvorišču I. osnovne šole, od koder jih je pred petinštiridesetimi leti usoda popeljala v neznanje. V omenjeni šoli so si ogledali stalno razstavo o »ukradenih otrocih«, tam so jih pozdravili tudi pionirji, potem so odšli v bližnji dom Cvetke Jerinove na prijateljsko srečanje, mladi pa so jim pripravili pester kulturni program. Tudi tukaj so se srečali z zgodovino, ki jo ne bodo pozabili in tudi ne bodo dovolili, da se poza-

bi, kot je bilo moč večkrat slišati na srečanju: marsikdo med njimi se je zazrl v pošastne dokumente človekove hudobije, razstavljene po hodnikih doma.

V prijateljskem in prazničnem vzdušju, ki je trajalo vse do popoldanskih ur, je med mizami – v pionirskem domu Cvetke Jerinove je bilo tudi kosilo – krožilo tudi glasilo z zgovornim naslovom »Ukradeni otroci«, posebna izdaja Pisane želve, glasila I. osnovne šole v Celju.

Naj zaključimo s krajšim sestavkom iz skrbno zbrane-

ga gradiva celjskih osnovnošolcev:

»Med zadnjo vojno so okupatorji materam kradli otroke. Zbirali so jih v naši šolski kleti. Očete, matere in otroke so med seboj ločili. Mlajše otroke so dali nemškim materam, očete, matere in druge otroke pa so odpeljali v nemška taborišča. Vse Slovence so hoteli ponemčiti.

Se danes premišljujem, kako bi bilo, če bi me ločili od mame in očeta. Verjetno bi od žalosti umrla.

Srečna sem, zelo srečna, da je MIR in ne vojna.«

Daša Pogorevc, 4. a.

Milenko Strašek

Sklepna prireditev ob natečaju

V počastitev dneva mladosti so se 19. maja v Cankarjevem domu mladinci občine Ljubljana-Center srečali z vrstniki iz Delnic in Murske Sobote. V veliki dvorani so pripravili sklepno prireditev ob natečaju Revolucija še traja. Kje je naše in moje mesto v njej? Prikazali so najboljše stvaritve na plesnem, glasbenem in dramskem področju, nastale v tem šolskem letu in v zboru svojih mentorjev in režiserjev Igorja Likarja in Jureta Gangarja. Po pozdravnem govoru predsednika občinske konference SZDL Ljubljana Center Janka Rednaka so učenke srednje družboslovne in ekonomske šole iz Murske Sobote zaplesale pretresljiv ples v belih maskah o strahotah vojne, otroci iz OŠ Tone Seliškar pa so predstavili izštevanko in druge igrice. Za njimi so nastopili bodoči vrhunski glasbeni izvajalci iz srednje glasbene in baletne šole s tremi skladbami. Mladi iz OŠ Majde Vrhovnik so zaplesali step. Učenec iz Delnic je občinstvo pozdravil v njihovem narečju, potem pa so gostje zaplesali in uprizorili scensko glasbeno igrico. Murskosobočani so zaplesali ljudske plesne, med njimi tudi madžarske. Ob koncu so se predstaviteli učenci OŠ Majde Vrhovnik in srednje elektro šole z recitacijami, le-ti s temperamentnimi jazz melodijami. V programu sta poleg dveh mladih napovedovalcev nastopila še pevka z zbora OŠ Toneta Tomšiča iz Ljubljane in Edvarda Kardelja iz Murske Sobote.

Pred tem pa je v okrogli dvorani potekal pogovor z učenci srednjih šol iz občine Ljubljana-Center. Mladi so brali nagrajene prispevke, ki so bili iztočnica za obravnavo njihove in splošne družbene problematike. Ob primerni kritičnosti so bili izredno konstruktivni. Poudarjali so pomen znanja, opozarjali na »beg moztanov« v tujino, kjer imajo v nekaterih znanstvenih panogah mladi raziskovalci boljše možnosti kot pri nas, na nepravilnosti v delovni praksi in na dejavnost ob štetih mladosti, o kateri so prepričani, naj se praznuje delovno, ne pa manifestativno.

Lojz Tršan

Sprejem ob koncu poti Kurirkove pošte

Mariborski Mestni odbor ZZB NOV in Mestna zveza prijateljev mladine sta v Mariboru pripravila slavnost in sprejem ob koncu poti Kurirkove pošte. Predsednik mestnega odbora ZZB NOV Maribor Jože Berce je čestital pionirjem k uspešnemu poteku prireditve Kurirkove pošte in izrek priznanje tudi učiteljem in mentorjem. Dejal je, da je Kurirkova pošta še vedno najbolj množična in najbolj priljubljena pionirska prireditev. Poudaril je tudi izredno vlogo pionirjev, ki so tudi med NOB opravljali pomembne naloge pri prenašanju pošte in drugega gradiva za partizane. Po njegovih besedah je ta prireditev poročilo, da se bodo vrednote naše revolucije ohranile. Pionirji bodo v Kurirkovi pošti vedno našli veliko novih spodbud za oblikovanje svoje osebnosti, da bodo znali pravilno presojati ne le preteklost, temveč tudi sedanjost in prihodnost. Pionirje je opozoril tudi na naloge, ki jih imajo pri učenju, negovanju bratstva in enotnosti in na drugih področjih. Na slavnosti so izročili tudi knjižna darila tistim pionirjem, ki so napisali najboljše spise.

M. K.

Štanjel:

Dragulj na Krasu

Vrh kopastega griča, kakršnih je na slovenskem Krasu cela vrsta, nad dolinico in železniško postajo kraljuje Štanjel-kraški dragulj, katerega krona bi lahko v tem delu Slovenije privlačjala turiste, etnologe, zgodovinarje in druge strokovnjake, pa tudi čisto običajne izletnike, če...

Pa začnimo po vrsti. Tam na vrhu griča stojijo le še temelji obzidja starega gradu, medtem ko se je kasnejši grad čisto zlil z današnjo celostno podobo kamnitega mesta. To se ni spremenilo niti v 16. stoletju, ko so novejšje grajsko poslopje razširili čez linijo tabornega obzidja. Tudi kasneje prizidana renesančna rondela je bila oblikovana tako, da je delovala skladno v okviru stanovanjskega dela grajskega (palačnega) poslopja, ki se odpira v notranjo, (dvoriščno) galerijo in daje celotni kamniti masi lahkotnejši, baročni videz.

Umetnostnozgodovinsko je Štanjel še najbolj jedrnatno označen kot »utrjena urbana aglomeracija« na dominantnem položaju. Nastanek naselbine sega v predzgodovinski čas, zanesljivi pisani viri o gradu pa so nam na voljo šele iz osemdesetih let 16. stoletja.

To je eno izmed številnih naselij, ki jih je slovensko spomeniško varstvo registriralo in »popisalo«, nekaj akcij že tudi izvedlo, ustavilo pa se je tako, kakor se pri nas ustavijo stvari: denarja ni... da bi se lotili obnove in novih namembnosti prostorov, hiš, naselja kot celote...

To je torej pripoved o kamnitem mestu, ki še danes prijazno poboža oddaljen popotnikov pogled na poti od Sežane proti Novi Gorici. Ljudje, prebivalci niso odšli iz tega kraja, zato je življenje čutiti na vsakem koraku. Po-

lja so vzorno obdelana, travniki sproti košeni, gozd urejen... Pod kamnitim biserom Krasa pa vznikajo nove, sodobne domačije, grajene po potrebah in željah sodobnih delovnih ljudi. Zdaj so to prostorne hiše z velikimi okni in prijaznimi ozelenjenimi terasami, z garažami in sodobnimi hlevi. Čas gre naprej in še tako lepa, stara, kamnita kraška hiša ne nudi več sodobnemu človeku tišega, kar zahteva napredek. Zato se v tem kraju, (ki je pravzaprav le vzorčni primer dogajanja na celotnem Krasu), lepo vidi, kakšno dvojnost doživlja naselje prednikov na vrhu griča: vsi bi ga imeli radi, če... bi bilo možno od kod izvrtati denar, posojilo, da bi popravili številne podirajoče se vogale, popravili prenekatere kamnito konzolo, okno, portal... Morda bi potem tam lahko zaživela gostilna, morebiti bi lahko grajsko poslopje dobilo res privlačno muzejsko in razstavno zbirko, ki bi govorila tako o davni preteklosti kot tudi o slavnem času novejšje narodove zgodovine?

Zlasti o času NOB bi lahko v tem in drugih krajih na Krasu bolj ponosno in organizirano (na stalnih in občasnih razstavah) govorili domačini popotnikom ter številnim tujim (največ sosednjim, italijanskim) turistom.

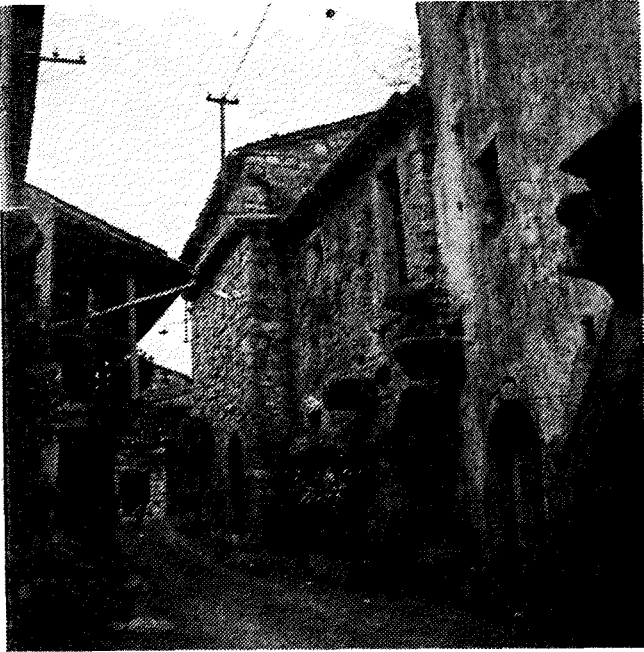
Kdo pa še danes ve, razen borcev in morda njihovih ožjih sorodnikov, da so na primer prebivalci Štanjela med drugo svetovno vojno, leta

1944, govorili borcem Kosovelove in Bazoviške brigade, naj, če je potrebno, porušijo celo vas, če je ne bi mogli ubraniti pred sovražnikom!?

Ceprav je vsa Primorska in z njo tudi Kras, zvečine delovala in sodelovala v narodnoosvobodilnem gibanju v času druge svetovne vojne, je povezanost ljudstva in partizanske vojske stopila v vsej svoji silovitosti na dan predvsem v času večjih in težjih bojov in bitk. Tě so pa v tem predelu postajale proti koncu vojne vse bolj srdite, saj so Nemci branili svoje prometne zveze, oskrbovalne poti za njihove enote na italijanski fronti in nenazadnje, za njihov končni umik, ko je bilo že jasno, da gre vojna h koncu. Zato ni naključje, da so si sovražniki na ozemlju Krasa »odbirali« dominantne točke za svoja »gnezda«, od koder so napadali in se branili pred hitrimi in uspešnimi napadi partizanskih enot.

Ko je bila julija 1944. leta uničena progra Gorica-Jesenice, (kar je bil za Nemce hud udarec), so si sovražniki še tem bolj prizadevali, da bi za redno obratovanje usposobili železniško progo Gorica - Rihemberk - Štanjel - Sežana, ki so jo partizanske enote razdrle že nekaj mesecev prej. Da bi to delo lahko opravili, so morali Nemci najprej vzpostaviti ustrezno močne postojanke ob tej progi. Pri tem pa, kot nam

pripovedujejo zgodovinski podatki, na začetku niso imeli preveč sreče. Partizani, natančneje, 30. divizija, so uničili postojanko v Prvačini in Dornberku (maja 1944), Gradnikova brigada pa je 23. julija 1944 uničila domobranski postojanko v Saksidah in Rihemberku. Zato je bil naslednji utrditveni nemški cilj - Štanjel, dobra bojna dominantna točka, kamor naj bi spravili

sto Nemcev in petdeset Italijanov, prostovoljnih pripadnikov esesovskih enot. Vendar - namen je bil eno, izvedba pa nekaj povsem drugega. Partizanska vojska, ki se je prve dni septembra 1944. leta namenila praznovati in obuditi spomin na bazoviške žrtve, je namreč pripravljala proslavo v Branici, hkrati pa je s Kosovelovo brigado varovala zaledje v smeri proti Trstu. Njena tretja četa 3. bataljona je ostala kot brigadna rezerva v Štanjelu...

Vse, kar smo v te kratkem izseku poletnega dogajanja iz leta 1944 nanizali ob pogledu na današnje naselje Štanjel na Krasu, bi bila lahko le iztočnica za zanimivo stalno razstavo, ki bi s sliko, morda tudi živo besedo spretnega vodiča, lahko obudila spomin na slavn čas, ko so partizanski minerji postavili razstrelivo pod štanjelske hiše, če bi se morali umakniti pred sovražnikovimi naleti.

»...Gledam begunce iz Štanjela in ogroženih vasi. Na vozeh tvorijo svoje skromno imetje. Nihče ne tarna, nihče ne gleda žalostno. Zdi se, da so še otroci ponosni na to, kar se godi okoli Štanjela. Da bi jih naši le dobro nakresali, čeprav nam Nemci požgo bajte, pravijo ljudje, če jih vprašaš, kako jim je. Pripovedujejo, kako so naši uničili tank, na smeh jim gre, ko razlagajo, kako so fašisti tekli, ravno dušno govore o tem, kako so padale topovske granate, kako je sikal skozi vas dež krogel.

Tukaj lahko vidi danes vsakdo, da med našo vojsko in civilnim prebivalstvom ni razlike. Vse to je veliko, vse to je tako veliko!« Tole je košček zapisa iz Partizanskega dnevnika (14. septembra 1944), škoda, da mora po spomin na ta čas in slava dejanja nenamerni popotnik v katero od bližnjih oštarj, kjer, če se tega loti, sem ter

tja lahko kaj izve od domačinov. Škoda, da štanjelska graščina malo koristno sameva in v njej nekam površno in nič kaj spodbudno na stene prislonjeni panoji z generalijami in postopki (načrti) obnove Štanjela.

Seveda s tem zapisom nismo hoteli okrcniti le spomeniških varstvenikov, (ki premalo glasno oznanjajo narodu propadanje njegovih najlepših pomnikov), ampak smo hoteli vsaj na enem primeru pokazati, kako bi lahko ustrezni zgodovinski prikazi, v povezavi z zgodovinsopisjem od najstarejših pa do novejših časov, v povezavi med strokovnjaki in prebivalstvom, z aktivnejšimi pristopi, dobro voljo, iznajdljivostjo, pa najbrž nenazadnje tudi v sodelovanju z združenim delom, reševali posamezne prelepe koščke naše preteklosti. Tudi na tem področju gre za vprašanje oza-veščanja, za vprašanje pretehtanja naše »kulturne onesnaženosti«, ki vidi včasih komaj peden pred nosom, vidi (osebni) napredek ter razvoj le v novem, v velikih investicijah, velikih projektih in »objektih za množice«. Kje je naša inventivnost, kje so tu mladi raziskovalci (te bi na primer lahko, pod primernim mentorstvom, pripravili razstavo o NOB in pomembnejših dogodkih iz tega obdobja v Štanjelu); kje so študentje arhitekture in umetnostne zgodovine in ne nazadnje, kaj dajo na svoj kraj ljudje, katerih očetje in matere so se med drugo vojno tako junaško držali?

K takemu razmišljanju me je gnal obisk Štanjela, enega najlepših draguljev na Krasu, ki, tako se obiskovalca vsaj dotakne vtis, ždi na hribčku in čaka... zob časa pa načenja... tudi kamnite vogale.

B. Ž. J.

*Titan, tovarna kovinskih izdelkov in livarna, n. sol. o.,
Kamnik, Kovinarska 28*

TITAN

kamnik

tel.: (061) 831-811
telex: YU 31163, p. p. 61
telegram: titan kamnik

Proizvodni program:

- navadne in cilindrične ključavnice
- pocinkani in nepocinkani fittingi
- elementi za enocevni sistem centralnega ogrevanja
- vlitki iz temprane litine
- smučarske vezi tyrolia
- električni stroji za prehrambno industrijo
- drugi izdelki za široko potrošnjo

Ivan Jakič-Jerin

Za svoje medvojne in povojne zasluge je prejel vrsto najvišjih vojaških in državnih odlikovanj, med njimi tudi Partizansko spomenico 1941 in Red hrabrosti. **Uredništvo TV-15**

Tekst in foto:
Jože Žerdin

Domačija pisatelja Miška Kranjca z ustrezno spominsko ploščo na pročelju. Foto: J. Žerdin

Janez Jeram

Alojz Bele-Tičko

★

★

—

•

Letošnji »vlak« pripelje goste iz SR Srbije v petek, 5. junija. V SR Sloveniji bodo gostje preživali tri dni (do 8. junija) pri svojih gostiteljih, nekdanjih izseljencih iz nemško zasedenega ozemlja Slovenije v letu 1941.

tv-15 náš
TOVARIS

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – **Časopisni svet TV-15 naš tovariš: MIRA SVETINA (predsednica); člani: BUŠAN BENKO, RASTKO BRADARSKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, FRANC KONOBELJ, MARIJAN LAH, FRANJO MAROŠEC, IVO OREŠNIK, JOŽE OBLAK, ZORKA PERŠIČ, IVAN REPINC, JOŠT ROČ, VANDA SKODNIK in delegati: LOUZE ERBEŽNIK, RK ZRVS SLOVENIJE, VLADIMIR DEJAN, IS SKUPŠČINE SRS, MARINKA LEVIČNIK, SPIZ SRS**

Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; **Odgovorni urednik:** VIKTOR KONJAR; **Novinarji – uredniki:** ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; **BOJAN KUNTARIČ** – notranja politika; **MILENKO STRASEK** – reportaža; **BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ** – naša organizacija; **Lektorica-redaktorica:** MIRANDA MRČELA; **Tehnični urednik:** DRAGO SETINČAR; **Tajnica uredništva:** MARA OKORN; **Vodja uprave:** **BOJAN ZVONAR**; **Telefon uredništva:** 327-780; **Telefon uprave:** 317-049 – **Uprava in narodninski oddelek:** Moše Pijade 24, p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina **4.400 din**, posamezna številka v prosti prodaji **100 din** – **Tekoči račun:** Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po menjenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov – **Korekture in tisk:** CGS Delo, Ljubljana, Titova 35

Tabor bodo obiskali predstavniki občinske skupščine in družbenopolitičnih organizacij, povabili pa so tudi rezervne starešine, ki ne bodo opravljali mentorskih nalog. JE

**Predsedstvo Skupščine
Rdečega križa Slovenije**

Ne prezrite: v nedeljo, 7. junija, se dobi-
mo na Znojilah.

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi
Občice v dolini med Doleniskimi Toplicami in Semičem